

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Maja Leskovšek

**Obračun s profesorji na Fakulteti za sociologijo, politične
vede in novinarstvo v letih 1974 in 1975**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Maja Leskovšek
Mentor:izr. prof. dr. Aleš Gabrič**

**Obračun s profesorji na Fakulteti za sociologijo, politične
vede in novinarstvo v letih 1974 in 1975**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

***Zahvaljujem se mentorju, izr. prof. dr. Alešu Gabriču,
za usmerjanje in potrpežljivost. In vsem, ki ste verjeli.***

Obračun s profesorji na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v letih 1974 in 1975

Po padcu vlade Staneta Kavčiča v letu 1972 in propadom politike t. i. partijskega liberalizma v Sloveniji se je začelo politično obračunavanje s pripadniki in simpatizerji te politike, za katero je bila značilna naravnost proti Zahodu. Ena izmed zadnjih čistk liberalizma je zajela tudi takratno Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Na tej fakulteti se je začel proces proti štirim visokošolskim učiteljem. Očitani so jim, da pri svojem delu premalo poudarjajo marksistično teorijo, da podpirajo liberalizem in tehnokracijo, da niso kritični pri prevzemanju tujih teoretskih modelov ipd. Kljub njihovim ugovorom in argumentiranim zagovorom ter podpori večine univerzitetnih kolegov so jih leta 1975 izločili iz pedagoškega procesa na fakulteti. S tem je takratna oblast grobo posegla v avtonomijo družboslovne visokošolske ustanove in uveljavila svoje načine, poglede in teorije delovanja fakultete. Fakulteto si je poskušala podrediti, da bi nadzirala delovanje njenih kadrov, ker lahko ti pomembno vplivajo na oblikovanje javnega mnenja v državi. Vse štiri visokošolske učitelje je fakulteta rehabilitirala šele leta 1988, ko je že zadišalo po demokratičnejši državni politični ureditvi.

Ključne besede: fakulteta, nedemokratična oblast, obračun, podređitev, marksizem.

Levying with professors at the Faculty of Sociology, Political Science and Journalism in 1974 and 1975

After the fall of the government of Stane Kavcic in 1972 and the collapse of the liberalism in Slovenia there was a time of political levying with members and supporters of west orientated policy. One of the recent liberalism purges affected also the Faculty of Sociology, Political Science and Journalism, reflecting in political process against four university teachers. Their work was reproached in insufficiently emphasize Marxist theory, supporting liberalism and technocracy, not sufficient critical in taking foreign theoretical models ... In 1975 they were excluded from the educational process at the university despite their opposition, argumentative defense and support of the majority of their university colleagues. This was the rough example of authorities interfering in the autonomy of the social institutions of higher education and implementing their own methods, perspectives and theory of operation of the faculty. Policy at that time has subordinate the faculty, with the aim of monitoring the activities of its employees knowing that employees could have a significant impact on public opinion in the country. Four university teachers were rehabilitated in 1988, after national political organization started to changing into democratical.

Key words: Faculty, undemocratic government, levying policy, submission, Marxism.

Kazalo

1 PREDGOVOR.....	6
2 HISTORIČNI UVOD.....	7
2.1 Zgodovina Jugoslavije in Slovenije po drugi svetovni vojni do šestdesetih let.....	7
2.2 Slovenija v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja.....	12
2.3 Odnos politike do intelektualcev po drugi svetovni vojni.....	16
3 USTANOVITEV FAKULTETE ZA SOCIOLOGIJO, POLITIČNE VEDE IN NOVINARSTVO.....	18
3.1 Razvoj Univerze v Ljubljani po letu 1945.....	18
3.2 Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.....	24
4 AFERA.....	27
4.1 Konec liberalizma v Sloveniji.....	27
4.2 Kadrovanje na Univerzi po drugi svetovni vojni.....	28
4.3 Priprave na obračun.....	30
4.3.1 29. seja Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, 4. 11. 1972.....	30
4.3.2 151. razširjena seja Sekretariata Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, 28. 2. 1973.....	32
4.3.3 184. razširjena seja Sekretariata Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, 28. 1. 1974.....	34
4.3.4 O neki alternativni, pismo Aleksandra Kutoša.....	37
4.3.5 8. seja Predsedstva CK ZKS, 26. 9. 1974.....	38
4.4 Obračun.....	40
4.4.1 Dogajanje na tridnevni 15. seji Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. 1975.....	40
4.4.1.1 Poročilo Komisije za oceno razmer na FSPN v Ljubljani.....	40
4.4.1.2 Razprava.....	56
4.4.1.3 Pripombe profesorjev, Aktiva študentov ZK in Aktiva pedagoško-znanstvenih delavcev na FSPN na Poročilo Komisije za oceno stanja na FSPN v Ljubljani.....	59
4.4.1.4 Stališča 15. seje Predsedstva CK ZKS o razmerah na FSPN v Ljubljani.....	62
4.4.2 Odzivi na 15. sejo Predsedstva CK ZKS o razmerah na FSPN v Ljubljani.....	64
4.5 Obdobje po obračunu.....	68
4.5.1 17. seja Predsedstva CK ZKS, 11., 29. 9. in 16. 10. 1975.....	69
4.5.2 62. razširjena seja Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS, 18. 5. 1976.....	72
4.5.3 FSPN brez odstranjenih profesorjev.....	73
5 (RE)HABILITACIJA.....	74
6 SKLEPI IN ZAKLJUČEK.....	76
7 LITERATURA.....	80

1 PREDGOVOR

Obračun oblasti s štirimi profesorji na neki fakulteti leta 1974 in 1975 se morda zdi danes za nekoga, rojenega skoraj deset let po tem, oddaljena in obrobna tema. Bolj podrobno sem se s to in podobnimi temami srečala šele v tretjem letniku študija kulturologije, pri predmetu Zgodovina slovenske kulture. Še bolj pa mi je postala zanimiva, ko mi je v četrtem letniku predaval eden izmed protagonistov obračuna, dr. Tine Hribar. Težko sem si predstavljala, da je bil ta miren, preudaren, studiozen profesor kdaj tako velik upornik, da ga je to skorajda stalo akademske kariere. Pa vendarle ...

Ker je literature o tej temi malo, sem začela raziskovati izvirno arhivsko gradivo, večinoma v Arhivu Republike Slovenije, kjer sem v fondu Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije našla zanimive podatke: zapisnike sestankov, sej, predloge, pozive, magnetograme sej, vabila, poročila idr.

Počasi se je začelo odstirati polje meni še nepoznanih prebiranj in analiziranj izvirnih arhivskih gradiv, primerjav teh gradiv s časopisnimi članki in subjektivnimi utrinki udeležencev v aferi in njihovih sodobnikov. Pri citatih ali povzetkih v diplomski nalogi nekajkrat ni navedenih strani, ker nekateri dokumenti niso oštevilčeni.

Moj namen v tem delu je opisati in analizirati eno izmed odmevnejših afer, ki je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zaznamovala takratno Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (v nadaljevanju FSPN), današnjo Fakulteto za družbene vede (v nadaljevanju FDV). S pomočjo tega primera želim ugotoviti, po kakšnih metodah je posegala oblast, ko je hotela širiti svoj politični vpliv na takratni univerzitetni študij.

V ta namen sem postavila dve hipotezi:

hipoteza 1: oblast v vseh nedemokratičnih režimih na univerzi nadzira predvsem humanistične in družboslovne fakultete, saj s teh prihajajo poglobljeni kritiki obstoječega režima;

hipoteza 2: obračun s profesorji na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo je bil posledica dejstva, da je oblast to fakulteto ocenjevala kot

marksistično šolo, njeni profesorji in študentje pa naj bi imeli pomemben vpliv na oblikovanje javnega mnenja.

2 HISTORIČNI UVOD

2.1 Zgodovina Jugoslavije in Slovenije po drugi svetovni vojni do šestdesetih let

»Jugoslovanska država, kakor se je oblikovala v letih 1945 in 1946, spominja na Potemkinovo vas« (Pirjevec 1995, 155). Če nekaj označimo kot Potemkinovo vas, to pomeni, da olepšujemo realnost, da postavimo neke vrste kuliso, za katero pa pravzaprav ni ničesar ali pa je opustošenje, uničenje, revščina. Po Pirjevčevem mnenju je bila po vojni razlika med ljudsko fasado politično-institucionalne ureditve in njeno boljševisko vsebino ogromna. Ta razlika se je v naslednjih letih sicer zmanjšala, izginila pa ni nikoli (1995, 155).

Slovence so takoj po vojni navduševale obljube o emancipaciji slovenskega naroda in preoblikovanju Jugoslavije v federalno in sodobno demokratično družbo. Povojna vojaška oblast je do prenosa oblasti na civilne organe začasno omejila delovanje javnih ustanov, svobodo gibanja, prepovedala je točenje alkoholnih pijač in uvedla je policijsko uro. Prevzemanje oblasti je maja 1945 potekalo po načrtih, ki jih je pripravilo politično vodstvo osvobodilnega gibanja. 5. maja 1945 je bila v Ajdovščini imenovala Narodna vlada Slovenije, ki je postala najvišji oblastni in upravni organ Slovenije. Njen prvi predsednik je bil Boris Kidrič. Njene prve naloge so bile preprečiti lakoto, ki je grozila, vzpostaviti prometne povezave (ceste, železnica) in oskrbeti večja mesta. Čim prej je želela tudi vrnitev vseh izgnanih na svoje domove. Ta vlada se je velikokrat sestajala neformalno in sprejemala odločitve brez širšega konsenza (Gabrič 2005d, 831–833).

Komunistična partija (v nadaljevanju KP) se je proglasila za avantgardo proletariata, po svoji strukturi pa je bila skoraj heterogena, saj so skoraj polovico njenega članstva predstavljali kmetje. KP je vodila skupina poklicnih revolucionarjev, ki so bili

večinoma skromnega porekla in izobrazbe, vendar prepričani, da zastopajo najbolj pristne interese ljudskih množic. S pomočjo KP se je v povojnem obdobju sprožil velik obnovitveni napor zaradi zaupanja in podpore večine prebivalstva, tudi mladih. KP je namreč obljubljala novo, boljše življenje in pri tem ni rušila kolektivizma, egalitarizma, avtarkije in kulta karizmatičnega vodje. Čeprav je KP imela široko podporo ljudstva, njeni voditelji niso želeli tvegati in so si z vsemi sredstvi prizadevali utrditi »železno oblast« (Pirjevec 1995, 156). Pri utrjevanju takšne oblasti se je obračunalo z vsemi resničnimi in potencialnimi nasprotniki, ki so se po uradno končani vojni do sredine junija 1945 vračali preko Karavank v Slovenijo.

Po vojni se je KP pri svojem delovanju opirala predvsem na zgled Sovjetske zveze: vpeljala je enostrankarski sistem, zaplenila veliko premoženja, uvedla centralistični sistem s središčem v Beogradu, kolektivizirala je kmetijstvo, se usmerjala v težko industrijo idr. Avgusta 1945 so novi voditelji sklicali Začasno ljudsko skupščino in ta je že tri dni po svojem sklicu izglasovala volilni zakon, s katerim so dobili volilno pravico vsi moški in ženske, ki so dopolnili 18 let in tudi mlajši, če so bili udeleženi v narodnoosvobodilnem boju. Vendar pa volilna pravica po tem zakonu ni pripadala kolaboracionistom in nasprotnikom osvobodilnega gibanja. Začasna ljudska skupščina je še pred sprejetjem ustave izglasovala deset temeljnih zakonov, ki so uzakonili premoč KP: zakon o agrarni reformi, zakon, ki je obravnaval delovanje proti ljudstvu in državi, zakon o političnih strankah idr. Zakoni so bili vsi vnaprej pripravljene, napisani zelo ohlapno in sprejeti skoraj brez razprave (Pirjevec 1995, 159–160).

Začasna ljudska skupščina je konec avgusta 1945 prenehala z delovanjem in država se je začela pripravljati na volitve, ki so bile načrtovane za 11. november 1945. Na volišču so lahko volilci izbirali med dvema listama (formalno zadoščeno sporazumu Tito-Šubašić, ki naj bi zagotavljal poveljne demokratične volitve): Ljudsko fronto, kjer je imela glavno besedo KP, in skrinjico brez liste, bolj znano kot »črna skrinjica«. Te volitve so bile bolj podobne referendumu za ali proti Titovemu režimu kot dokazu realnega političnega stanja v državi (Gabrič 2005e, 856). Zanimivo je bilo, da so volitve, zaradi velike nepismenosti volilcev, potekale s kroglicami (kroglico je volilec spustil v zeleno skrinjico) in zaznane so bile številne nepravilnosti. So pa bile te

volitve zelo pomembne za ženske, saj so lahko prvič sodelovale na volitvah in dejansko oddale svoj glas.

Za režim so bile volitve le zadnja formalnost, ki ji je bilo potrebno zadostiti pred mednarodnim priznanjem. Nato je imela KP proste roke pri izvajanju revolucionarnega spreminjanja države in družbene ureditve v njej (Gabrič 2005e, 858).

Oddelek za zaščito naroda (v nadaljevanju OZNA) je nastal že pred koncem vojne. OZNA je bila varnostno-obveščevalna služba, ki se je delila na civilni in vojaški oddelek: civilno UDBA in vojaško protiobveščevalno službo KOS. OZNA je bila sestavljena samo iz članov KP in je postala prava država v državi: nadzirala je socialno življenje, ljudi je pošiljala na prisilno delo, jih zapirala v kazenska taborišča idr. Prebivalstvo se je utapljalo v vsakodnevnem strahu in splošnem nezaupanju. Država je bila tako mesece prepuščena na milost in nemilost povojnemu režimu, ki je ukinil civilna sodišča, revolucionarno pravico pa podelil vojaškim in ljudskim sodiščem ter OZNI (Pirjevec 1995, 157). Oblast si je politično zvestobo sodstva zagotovila tudi z drugimi ukrepi, npr. z uvedbo t. i. instituta sodnikov laikov. To so bili sodniki brez pravne izobrazbe, včasih celo brez vsakršne izobrazbe. Sodniki laiki so bili politični aktivisti, ki so izrazito enostransko presojali, niso poznali zakonov in s tem so ogrožali pravno varnost državljanov. Leta 1948 je bil sprejet Zakon o kazenskem postopku, ki je pravice obdolženca in odvetnika postavljal v ozadje, v ospredje pa vlogo javnega tožilca (Režek 2005č, 13).

Na začetku je bila oblast bolj previdna do kmetov. Zavedala se je, koliko so prispevali v partizanskem boju in kako zelo so pomembni v prehranski verigi. Že avgusta 1945 so sprejeli Zakon o agrarni reformi («zemljo tistemu, ki jo obdeluje»), ki je brez odškodnine vzel zemljo bogatejšim kmetom, podjetjem, bankam in verskim ustanovam. Približno polovico te podržavljene zemlje pa je oblast z novim zakonom leta 1946 združila v različne zadruge, ki naj bi bile bodočnost socialističnega kmetijstva (Pirjevec 1995, 157–158).

Proces podržavljanja zasebne lastnine je trajal skoraj dvajset let. Zanj so značilna različna obdobja, v katerih je prišlo do popolnih ali delnih zaplem, začasnih državnih

uprav ter odvzema koncesij in dovoljenj za izvajanje obrti. Večina ukrepov, na podlagi katerih je privatna lastnina prešla v trajno ali začasno last države, je imela značaj represivnih ukrepov. Zakon o nacionalizaciji zasebnih gospodarskih podjetij je bil po hitrem postopku sprejet 5. decembra 1946. Obseg državnega premoženja se je povečeval tudi s sekvestrom, to je z začasno državno upravo. Zvezna skupščina je 28. aprila 1948 sprejela Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o nacionalizaciji zasebnih gospodarskih podjetij in t. i. drugi nacionalizaciji je bila pot odprta. Odstranili oziroma podržavili so zasebno trgovino, zasebno gostinstvo in obrt, denarne zavode idr. V letih 1946–1948 se je izkazalo, da je bila nacionalizacija številnih podjetij nesmiselna, saj so se začele kazati negativne posledice: negospodarna raba in uporaba strojev, opreme in strokovnega osebja ter nova vodstva podjetij, večinoma iz KP, ki niso imela znanja in izkušenj (Prinčič 2005, 874–878).

KP je skladno s svojo socialistično dolžnostjo želela imeti popoln nadzor tudi nad intelektualnim in kulturnim življenjem posameznikov, zato so posnemali Sovjetsko zvezo in ustanovili Oddelek za agitacijo in propagando (v nadaljevanju AGITPROP), ki je imel nalogo, da vodi ideologijo KP (propaganda, agitacija, vzgoja) in z njo usklajuje tudi prosveto. Kulturno življenje se je moralo ukloniti pravilom soocializma in KP je na I. kongresu jugoslovanskih pisateljev zadolžila pisatelje, naj postanejo »inženirji duš« in ustvarjajo optimistično književnost. Kdor se s tem inženirstvom duš ni strinjal, se je bil prisiljen umakniti (Pirjevec 1995, 158). Po Pirjevčevem mnenju je bila edina svetla točka agitpropovske propagande opismenjevanje ljudskih množic (1995, 158). Vendar to v enaki meri ni veljalo za vse republike, saj je bila pismenost v Sloveniji v primerjavi z drugimi republikami na neprimerno višjem nivoju.

Agitprop je bil ukinjen leta 1952 in s tem se je začelo ideološko mehčanje umetniškega ustvarjanja. Ideološko drugačne smeri (eksistencializem, jazz, abstraktno slikarstvo idr.) so morale preskočiti manj preprek, da so se lahko pojavile v javnosti. Mlajši intelektualci so se začeli zbirati okrog novih literarnih revij (Gabrič 1995, 5). Vodstvo Zveze komunistov Jugoslavije je kmalu ocenilo, da je tovrstnega popuščanja vendarle preveč in je ustanovilo ideološke komisije Partije. A s Kavčičem na čelu takratne slovenske vlade so se začela pojavljati prepričanja, da sodobni umetniški tokovi ne ogrožajo osnovnega interesa Partije – oblasti (Gabrič 1995, 5–6).

Federativna ljudska republika Jugoslavija je bila do leta 1948 zelo navezana na Sovjetsko zvezo: družil ju je tudi sporazum, ki sta ga sklenili že aprila 1945 o vojaškem in političnem sodelovanju (Režek 2005č, 15).

Konec septembra 1947 so predstavniki komunističnih partij Sovjetske zveze, Jugoslavije, Bolgarije, Češkoslovaške, Madžarske, Poljske, Francije in Italije ustanovili Informbiro. To je bil Informacijski biro komunističnih partij, ki naj bi postal nekakšno medpartijsko posvetovalno telo za izmenjavo izkušenj in bi po potrebi usklajeval dejavnost posameznih partij. Na začetku se je zdelo, da je to partnerstvo zelo trdno, vendar so se kmalu začele kazati razpoke. Jugoslovanski tabor se ni želel popolnoma podrediti Stalinovi avtoriteti (Režek 2005č, 16–17). Jugoslavija se je namreč, in na to smo bili in smo še ponosni, osvobodila sama, brez sovjetske pomoči, zato je imela med informbirojevskimi državami poseben status. Titov kult je postajal pomembnejši od Stalina.

V Sovjetski zvezi so takoj opazili neposlušnost Jugoslavije in začeli uvajati sankcije: odpoklicali so svoje strokovnjake iz Jugoslavije, očitali so ji neposlušnost, nacionalizem, samoizobčenje, hlapčevanje Zahodu in še in še. Jugoslavija je na te očitke odgovorila s čistkami informbirojevcev v vojski, policiji in partiji (taborišča na Golem otoku in Sv. Grgurju), prenehala je s strpno politiko do kmetov in zaostрила sistem odkupa. Sovjetski zvezi je želela dokazati svojo poslušnost, vendar je drvela proti gospodarskemu in političnemu zlomu. Ker so bili stiki s Sovjetsko zvezo prekinjeni, se je začela Jugoslavija obračati proti Zahodu (Režek 2005č, 18–22).

Formalno se je proces sprememb po sporu z Informbirojem sklenil z Ustavnim zakonom o temeljih družbene in politične ureditve FLRJ in o zveznih organih oblasti. Zakon je zvezna skupščina sprejela 13. januarja 1953. Ta ustavni zakon je zelo posegel v tedanjo ureditev in v veliki meri zamenjal ustavo iz leta 1946. Samoupravljanje je postalo politični temelj državnega sistema, materialni temelj družbena lastnina, v definiciji državne ureditve pa je bil prvič omenjen pojem socializem (Režek 2005a, 950).

Sredi petdesetih let je Jugoslavijo in njeno notranjo politiko zajelo navidezno zatišje, ki pa ni trajalo dolgo. Vnovična centralizacija je spet sprožila vprašanje mednacionalnih odnosov. To je oblast želela zgraditi s formulo »bratstva in enotnosti« in poskusa oblikovanja jugoslovanske zavesti. Takšno željo je največkrat izražal Tito. Pri tem je bila zelo pomembna tudi gospodarska razvitost posameznih republik: v Sloveniji je bilo čutiti nenaklonjenost do manj razvitih delov Jugoslavije, ker so dobivali velike vsote denarja, ki jih niso smotrno porabili. V drugi polovici petdesetih let se je razcepila tudi politika v smislu za in proti centralizaciji države. Spor je najprej potekal na področju gospodarstva, nato še na drugih področjih in konec petdesetih so se nasprotja še bolj poglobila (Režek 2005d, 986–990).

2.2 Slovenija v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja

Jugoslavija se je na pragu šestdesetih let znašla v resni gospodarski in politični krizi. Zastoj v gospodarstvu je spodbudil gospodarsko reformo, vendar je zaostрил mednacionalne odnose v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji (v nadaljevanju FLRJ) in poglobil nasprotja med dvema političnima usmeritvama: med centralisti, ki jih je zagovarjal Ranković, in med reformisti, ki jih je neformalno vodil Edvard Kardelj. Različni pogledi na politično usmeritev so se izražali tudi v javnih polemikah. Najbolj znana je bila polemika o mednacionalnih odnosih, ki se je vnela spomladi 1961 v reviji Naša sodobnost med Dušanom Pirjevcem in Dobrico Ćosićem. Pirjavec je zagovarjal suverenost republik, Ćosić pa je poudarjal jugoslovanstvo. Napeto politično ozračje je konec leta 1961 dodatno razburkal še gospodarski načrt za leto 1962, ki je v Sloveniji zbudil precej nelagodja, saj je bil pisan na kožo zvezne administracije. Tudi zato se je sešla ideološka komisija centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije (v nadaljevanju ZKJ) in razpravljala o različnih stališčih glede enotnih šolskih učbenikov in poskusov pisanja skupne jugoslovanske zgodovine in književnosti. Slovence je motilo, da je npr. Zvezno vrhovno sodišče izdajalo odločbe le v srbohrvaščini, da se je na državnih mejah uporabljala samo srbohrvaščina, da so bili televizijski (pod)napisi pogosto v cirilici idr. Zdelo se jim je, da v Sloveniji ne gre za nacionalizem, ampak samo za zahteve po uveljavitvi legitimnih nacionalnih pravic. Tito je skušal težave rešiti sredi marca 1962, ko je sklical razširjeno sejo izvršnega komiteja centralnega komiteja ZKJ, vendar je razprava spor prej poglobila kot

zgladila. Slovenski partijski vrh je na seji republiškega izvršnega komiteja poudaril zlasti samoupravljanje in upoštevanje ekonomskih zakonitosti, izrazili so nasprotovanje vmešavanju partije v družbene zadeve in zavrnilo prepričanje, da morajo komunisti zasedati vse najpomembnejše položaje. Seveda so stališča Slovencev v Beogradu ostro kritizirali. Tito je za gospodarsko krizo začel obtoževati nebudnost komunistov, napake vodilnih ljudi: lokalnih veljakov in direktorjev. Zato je Slovenijo zajel val čistk, ki je zamenjal 42 vodilnih ljudi, 32 jih je bilo v postopku zamenjave, 208 partijsko kaznovanih, 20 sodno preganjanih, eden pa celo zaprt. Leto 1962 še ni prineslo Titove odločitve glede usmeritve gospodarstva, so se pa počasi začeli odtajevati odnosi s Sovjetsko zvezo (Režek 2005b, 993–997).

Leta 1963 je bila sprejeta nova ustava, po kateri se je FLRJ preimenovala v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo (v nadaljevanju SFRJ). Ta ustava je sicer veljala za nekakšen kompromis med zagovorniki reform in zagovorniki centralizma, vendar v prid centralizma. Republiške ustave so bile seveda podobne zvezni, tudi slovenska, ki je bila sprejeta 9. aprila 1963. Vloga republike v njej še zdaleč ni bila toliko poudarjena, kot je bilo sprva načrtovano (Režek 2005c, 998–999). Republike so bile s to ustavo nezadovoljne in že kmalu so se začele ponovne razprave o njeni spremembi. Npr. decembra 1967 je skupščina SFRJ sprejela dopolnila k ustavi: avtonomni pokrajini sta dobili status konstitutivnih elementov, sprejet je bil t. i. »delavski amandma«, ki je povečal samoupravljalvske pristojnosti v proizvodnji in poslovni politiki podjetij. Še ena sprememba je sledila leta 1971. Te spremembe so bile posledica politične krize v jugoslovanskem vodstvu. Leta 1964 so prvič v povojni zgodovini nekateri vodilni politiki javno spregovorili o problemu mednacionalnih odnosov v SFRJ. Novembra 1965 je Edvard Kardelj na seji Izvršnega komiteja centralnega komiteja ZKJ razložil svoj koncept reforme jugoslovanske družbe. Predlagal je, naj republike postanejo države, federacija pa »zelena miza«, za katero bi te države usklajevale svojo politiko. Skupni naj bi bili zunanja politika, obramba, enoten trg in finančni sistem, o vsem drugem bi se pa dogovarjali. Predlog je bil veliko presenečenje, vendar naj bi ga Tito podprl. Z uresničevanjem te reforme so začeli po t. i. »brionskem plenumu«, ki je bil julija 1966 na Brionih. Na tej seji so razrešili vseh dolžnosti Aleksandra Rankovića, neformalnega nasprotnika in rivala Edvarda Kardelja (Nećak in Repe 2003, 281–283).

Države je želela gospodarstvo pospešiti z reformami, vendar se je kljub nedorečenosti in nedoslednosti reform ter slovenskemu odporu v Sloveniji povečal izvoz: izvažala je les, industrijske izdelke idr. Glavni partnerji so bili Nemčija, Italija in Avstrija. S trgovino (samopostrežne prodajalne, trgovske hiše) sta naraščala tudi gostinstvo in turizem, razvijal se je promet in intelektualne usluge. To so bile glavne gospodarske panoge, na katerih je temeljil liberalistični koncept gospodarstva (Nečak in Repe 2003, 287).

Partijski »liberalizem« v Sloveniji se najbolj povezuje s Stanetom Kavčičem, ki je bil predsednik slovenskega izvršnega sveta (vlade) med 1967 in 1972 (Repe 2010, 109). Ob izvolitvi je bil star 48 let in je veljal za izkušenega politika. Podporo je imel med mlajšimi člani Zveze komunistov Slovenije, v sindikatih in med številnimi direktorji slovenskih podjetij. Imel je vizijo gospodarskega napredovanja. Bil je prvi politik, ki se je zavedal pomena javnega nastopanja, pojavljanja v medijih in neposrednega stika z ljudmi. Upal si je reči ne, kadar je bilo to potrebno (Prinčič 2010, 121). Bil je namreč eden redkih jugoslovanskih politikov, ki je upal zavrniti Titovo kadrovske ponudbo, in to dvakrat. V času predsednikovanja slovenski vladi je bil daleč najpriljubljenejši slovenski politik (to so pokazale ankete javnega mnenja, ki jih je opravljal Center za raziskovanje javnega mnenja, vendar je moral Center zaradi Kavčičeve priljubljenosti in užaljenosti Kardelja in drugih s tovrstnimi anketami prenehati) in tisti, ki je v javnosti govoril najbolj neposredno in brez olepševanja, četudi je šlo za zapiranje tovarn in druge neprijetne ukrepe (Repe 2010, 109). Čeprav Stane Kavčič ni imel nobene formalne izobrazbe (s šolanjem je končal v drugem letniku gimnazije), je v gospodarstvu videl samo eno od področij družbenega življenja, ki ga je potrebno načrtno in pospešeno razvijati, da bo zagotavljalo industrializacijo, od tujih vplivov neodvisno gospodarjenje in hitro rast življenjske ravni. Vse je bilo podrejeno delavcu in delavskemu razredu, ki sta veljala za nosilca socialističnih proizvodnih odnosov in napredka. Kavčič si je izbral dobre sodelavce, ki so pokrivali različne gospodarske resorje: večinoma so imeli diplome ekonomskih ali drugih fakultet ali tehniških visokih šol, imeli so izkušnje z vodenjem večjih podjetij in različnih državnih organov (Prinčič 2010, 121–125). Slovenski liberalizem je bil pravzaprav heterogeno gibanje enakomislečih liberalcev, ki so se zavzemali za terciarizacijo gospodarstva: bančništvo, trgovina, promet, turizem, storitvene dejavnosti. Usmerjeni so bili v povezovanje z zahodnoevropskimi državami (Repe

1992, 937–939). Slovenija je načrtovala tudi gradnjo sodobne avtoceste, vendar je pri tem ostala na pol poti, saj je zaradi tega Kavčič leta 1969 prišel v spor z zvezno vlado (cestna afera: delitev mednarodnih kreditov za obnovo cest v Jugoslaviji – Slovenijo je zvezna vlada namenoma obšla). Gospodarska reforma z uvajanjem vseh značilnosti tržne ekonomije takrat v SFRJ še ni bila možna.

Leta 1972 je Kavčič odstopil kot predsednik takratne vlade, saj so »Tito in konservativci v partiji in državni oblasti začeli bili plat zvona, češ da sta zaradi dejanj in pogledov liberalcev na organizacijo in delovanje države ogrožena socializem v Jugoslaviji in jugoslovanska država« (Čepič 2005a, 1069). »Vlada Staneta Kavčiča je bila po analizi gospodarske uspešnosti slovenskih vlad uvrščena v skupino najbolj uspešnih. [...] Stane Kavčič ni doživel svoje rehabilitacije. Pravi pogoji za to so nastopili šele na začetku devetdesetih let preteklega stoletja« (Prinčič 2010, 140).

V naslednjih mesecih po Kavčičevem odstopu je sledil politični obračun z vsemi njegovimi privrženci, kritičnimi intelektualci, odstranjenih je bilo nekaj liberalno usmerjeni direktorjev. Zadnja faza obračuna je dosegla tudi univerzitetno avtonomijo. Izrazit primer čistke je bil odstranitev štirih profesorjev iz pedagoškega procesa na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo (Nečak in Repe 2003, 293), o čemer bom v nadaljevanju podrobneje pisala.

21. februarja 1974 je bila v zvezni skupščini sprejeta nova ustava SFRJ, ki je imela 406 členov in je bila ena najobsežnejših na svetu. Ustava je vzpostavila politični sistem, imenovan samoupravna skupščinska vladavina. Imela je dvojni značaj: na eni strani je z okrepitvijo vloge republik urejala organizacijo federacije in njeno delovanje, na drugi strani pa je poudarjala razredno oziroma delavsko opredeljen značaj jugoslovanske družbe in države. Ustava Socialistične republike Slovenije je vsebovala enaka načela, a je bila od zvezne še za 37 členov obsežnejša. Kot kolektivnega šefa države je ustava uzakonila republiško predsedstvo in Slovenija je prvič dobila svojega suverena: prvi predsednik slovenskega predsedstva je postal Sergej Kraigher (Čepič 2005b, 1094–1099). Čeprav je ustava že opredeljevala družbenoekonomske odnose, je bil novembra 1976 sprejet še Zakon o združenem delu, imenovan tudi »delavska ustava«. Ta zakon je v 671 členih opredeljeval družbenoekonomska razmerja, ki so temeljila na združenem delu. Napisan je bil v

težko razumljivem izrazoslovju, večinoma povzetem po marksistični literaturi, povzročil pa je tudi (zaradi odvečnih predpisov) nastanek velikega administrativnega aparata, napihnil je proizvodne stroške in ustvaril trenja glede pristojnosti v podjetjih (Čepič 2005b, 1099). Bolj kritični ekonomisti so zakon poimenovali »dogovorna ekonomija«: podjetja naj bi se med sabo dogovarjala, ne pa tekmovala. Zaradi tega so podjetja v tujini postajala nekonkurenčna, njihovi izdelki pa vse dražji. Država je začela spet podpirati razvoj klasičnih industrijskih panog, ker pa so za to potrebovali veliko nekvalificirane delovne sile, se je v Sloveniji povečalo priseljevanje iz drugih republik. Podjetja so se preimenovala v TOZD-e (temeljna organizacija združenega dela), ki so se medsebojno povezovali v SOZD-e (sestavljena organizacija združenega dela). V politiki so uvedli delegatski sistem, zaradi katerega je delovanje političnega sistema postalo nepregledno: odgovornost posameznika se je izgubljala, ker ni bil nihče neposredno odgovoren za sprejete sklepe. Ta delegatski sistem naj bi bil najbolj demokratičen na svetu, čeprav je ohranjal lastnosti socializma: enostrankarski sistem, nedemokratičnost, netekmovalnost, prevlada politike nad ekonomijo idr. V sedemdesetih letih je Slovenija še doživljala razcvet bančništva, trgovine, turizma, to je terciarnega sektorja. Politika je še uporabljala velike manifestacije svoje moči: obletnice, proslave, otvoritve novih spomenikov. Ljudi je zajela potrošniška mrzlica: gradili so hiše, potovali, nakupovali v zamejskih trgovskih centrih. Vendar dokaj visok standard ni bil posledica dobrega gospodarjenja, ampak kreditov, najetih v tujini. Država je tudi veliko investirala, gradila je Klinični center in Cankarjev dom, veliko šol, vrtcev, zdravstvenih domov (Nečak in Repe 2003, 304–305). Počasi so se začela kazati drobna znamenja gospodarske in politične krize, s Titovo smrtjo 4. maja 1980 pa se je vse začelo spreminjati.

2.3 Odnos politike do intelektualcev po drugi svetovni vojni

Takoj po vojni so se uveljavljala nestrokovna, zlasti politično-ideološka merila pri izbiri kadrov, ki so zasedali zelo pomembna mesta na vseh nivojih v družbi. Ljudje so to doživljali kot zmanjševanje pomena izobrazbe v družbi. Favoriziralo se je fizično delo nasproti intelektualnemu, nesorazmerje pri plačah in štipendiranju je bilo veliko: favorizirali so tehniške in zapostavljali humanistične poklice idr. Prav tovrstna nesorazmerja so v letih po vojni tudi povzročala beg intelektualcev. Leta so tekla,

položaj intelektualcev, kulturnih delavcev in šolnikov pa se ni izboljševal. Njihov položaj se je začel počasi izboljševati šele v petdesetih letih, po sprejetju šolske reforme. Petdeseta leta so bila za izobražence iz pomembnejših kulturnih ustanov, z univerze, raziskovalnih inštitutov, iz gledališč in založb zelo kontradiktorna: agitpropovski aparat je sicer popustil, hkrati pa so se začeli novi konflikti z oblastjo (Gabrič 2005a, 1024).

Petdeseta leta so prinesla v periodični tisk več živahnosti in polemčnosti. Intelektualci so se začeli združevati okoli posameznih revij. Revijo Naša sodobnost sta sprva urejala Boris Zihelr in Ferdo Kozak, vendar revija ni odgovarjala na izzive časa, zato je izgubljala svojo vlogo. Leta 1952 je začel izhajati štirinajstdnevnik Naši razgledi, pri katerem so sodelovali intelektualci, ki so bili pred vojno potisnjeni na stranski tir. Ugled revije so s komentarji aktualnega dogajanja povečevali uveljavljeni kritiki in univerzitetni profesorji. Revija Naši razgledi se je zelo angažirala pred in med sprejemanjem šolske reforme. Mlajša generacija se je zbirala okoli Mladinske revije in nato pri Besedi (Taras Kermavner in Janko Kos). Tovrstne revije pa niso izhajale samo v Ljubljani. V Mariboru so se združevali okoli revije Svit, koprski intelektualci pa okoli revije Bori. Obe reviji sta zaradi političnih pritiskov prenehali izhajati po letu ali dveh. Živahno življenje različnih revij in ostre polemike so intelektualce postavile v povsem nov položaj v družbi. Ker ni bilo formalne politične opozicije, je vladajoča stranka začela vse večjo kritičnost inteligence ocenjevati kot čedalje večjo nevarnost svojemu političnemu monopolu. Na republiški ravni so vse pogosteje o določenih intelektualnih krogih razpravljali kot o opoziciji, ki nasprotuje obstoječi politični ureditvi. Pri tem so omenjali zlasti Filozofsko fakulteto in književnike, zbrane okoli Besede. To revijo so leta 1957 leta ukinili, prav tako pa njuni naslednici, Revijo 57 in Perspektive. V letnem poročilu leta 1958 je notranje ministrstvo poudarilo, da glavna nevarnost trenutnemu režimu ne grozi od starih meščanskih strank, temveč od mlajših intelektualcev (Gabrič 2005a, 1024–1026).

Šolska reforma je zajela tudi visoko šolstvo. Tu so se začela pojavljati največja nasprotja med stroko in politiko. Oblast je namreč od visokih šol zahtevala znižanje zahtev za diplomu, doktorat ali univerzitetnega predavatelja. Večji poudarek so želeli dati pedagoškemu delu in uvesti večstopenjski študij. Z uvedbo večstopenjskega študija bi omogočili vpis absolventov višjih šol v tretje letnike ustreznih fakultet.

Univerzitetni profesorji se s tem niso strinjali in so glasno opozarjali, da gre pri tem za različna tipa šol in študijskih programov. **In od leta 1957 dalje so za vse visokošolske učitelje zahtevali moralnopolitično oceno** (poudarila M. L.). V prihodnjih letih in desetletjih je to sprožilo številne afere (afera Slodnjak, leto 1959: partijski ideologi so Slodnjaka označili kot antimarksista in nasprotnika šolske reforme (Gabrič 1995, 284)) in odpuščanja profesorjev (Gabrič 2005b, 1037).

Cenzurni posegi niso bili nič neobičajnega in so varovali tudi tabu teme iz povojnega časa, zato je imela npr. Slovenska matica težave pri izdaji romana Noč do jutra Branka Hofmana, ki je poskušal načeti temo taborišča za informbirojevce na Golem otoku. Naklada knjige je bila še pred vezavo umaknjena iz tiskarne. Med imeni, ki so vzbujala pozornost intelektualcev, sta bila tudi Dušan Pirjevec (komunist) in Edvard Kocbek (krščanski socialist). Obema so se namreč po vojni nekdanji tovariši odpovedali. Oblast se je teh tem otresala in jih skušala prikrivati z idealiziranim opisovanjem medvojne zgodovine (Gabrič 2005c, 1126).

Nekaj več kot mesec dni pred svojo smrtjo (januarja 1979) je Edvard Kardelj dobil na mizo poročilo vodstva ZKS o varnostnih razmerah v Sloveniji (Gabrič 2005c, 1127). In zanimivo: v tem poročilu so bili spet kot največji nasprotniki vladajočega sistema označeni intelektualci.

Ustvarjalna moč intelektualcev je nakazovala, da bi lahko spodnesli tla starim in preživetim političnim in kulturnim načelom, če bi se le politične razmere spremenile (Gabrič 2005c, 1127).

3 USTANOVITEV FAKULTETE ZA SOCIOLOGIJO, POLITIČNE VEDE IN NOVINARSTVO

3.1 Razvoj Univerze v Ljubljani po letu 1945

Takoj po vojni oziroma v prvem desetletju po vojni je Univerza v Ljubljani doživela veliko organizacijskih, kadrovskih in študijskih sprememb, ki so bile večinoma

nedodelane zamisli oblasti, nikakor pa niso bile posledica neke dolgoročne vizije razvoja univerzitetne politike. Univerzo sta vodila rektor in Univerzitetni senat (ki so ga sestavljali rektor in dekani ter njihovi namestniki), enkrat na leto pa se je na seji zbral tudi Univerzitetni svet (vsi profesorji). Kasneje se je Univerzitetni senat preimenoval v Univerzitetni svet. Vodstvo Univerze je odločalo o vpisnih pogojih, načinu študija, kriterijih za dosego naziva univerzitetnega profesorja, o kadrovske politiki in pogojih za doktorske disertacije. V odnosih med Univerzo in politično oblastjo je sicer prihajalo do nesoglasij, toda avtonomni položaj Univerzitetnega sveta je omogočal, da politika ni mogla v veliki meri vplivati na življenje znotraj Univerze. Čeprav so znotraj Univerze obstajali politiki naklonjeni kadri, so bili tako maloštevilni, da niso mogli doseči odpustitve vseh profesorjev, ki se niso strinjali z vladajočo politiko, so nepravilno razumeli marksizem ali pa so jim zamerili sodelovanje z okupatorjem (Gabrič 2006, 211–212).

Približno do leta 1954 je Univerzitetni svet ohranjal pravico Univerze, da imenuje profesorje po svojih merilih, težave pa so se zaradi pomanjkanja denarnih sredstev začele pojavljati pri imenovanjih novih asistentov. Vodstvo Univerze je bilo tudi odločen zagovornik določenega razmerja med znanstvenim in pedagoškim delom, torej tradicionalnih akademskih načel. Ostro so nasprotovali predlogom pridružitve Višje pedagoške šole ali Zavoda za telesno kulturo Univerzi, saj je šlo po mnenju vodstva bolj za pedagoške kot znanstvene ustanove. Reorganizacija Univerze leta 1949, ki se je zavlekla v leto 1950, je prinesla uvedbo nove zakonodaje: iz sklopa Univerze je bila izločena Tehniška fakulteta, ki se je preoblikovala v Tehniško visoko šolo s šestimi fakultetami (za arhitekturo, elektrotehniko, gradbeništvo in geodezijo, kemijo, rudarstvo in metalurgijo, strojništvo). Univerza je nadaljevala svoje poslanstvo s štirimi fakultetami: ekonomsko, pravno, filozofsko in prirodoslovno-matematično. V Ljubljani je bila v tem času ustanovljena še Medicinska visoka šola z dvema fakultetama: medicinsko in stomatološko, ki sta bili prej del Medicinske fakultete. Zunaj vseh teh treh pa sta ostali Agronomska in gozdarska fakulteta in Teološka fakulteta (Gabrič 2006, 212–213). Teološka fakulteta je bila že novembra 1946 vsaj na papirju izključena iz Univerze, vendar je kljub temu še naprej tesno sodelovala z njo in njenimi organi in bila še naprej enakopravni del ljubljanskega visokega šolstva. Šele marca 1952 so na Svetu za prosveto in kulturo Ljudske republike Slovenije napisali odločbo, naj se 31. junija (datum, ki ne obstaja) opravijo vse formalnosti v

zvezi z izključitvijo Teološke fakultete iz Univerze. Po tej odločbi je Teološka fakulteta prenehala biti državna ustanova, njeni profesorji pa so izgubili status državnih uslužbencev. Fakulteta je sicer še naprej dobivala proračunska sredstva, vendar ne iz postavk za visoko šolstvo, ampak po verski komisiji slovenske vlade (Gabrič 2000, 36).

Do hujših zaostrovanj med Univerzo (stroko) in komunistično oblastjo (politiko) je prišlo pred študijskim letom 1953/1954. Predlog novega Zakona o univerzah je vlada sicer poslala v razpravo, vendar je določila zelo kratek rok za pripombe in Univerzitetni svet se sploh ni utegnil sestati. Prvi povojni jugoslovanski Zakon o univerzah je bil sprejet 12. junija 1954 (Gabrič 2006, 213–214). Ta zakon je v vseh visokošolskih ustanovah uvedel družbeno upravljanje. Sprejem tega zakona je pomenil začetek številnih preoblikovanj visokošolskega študija, združevanj, razdruževanj in preimenovanj fakultet (Gabrič 2000, 37). Na ljubljanski univerzi je bil v tem času rektor dr. Fran Zwitter, ki je menil, da ta zakon rektorja ponižuje na sekretarja ali referenta, Univerzitetna uprava kot avtonomni organ pa ima premalo pristojnosti v primerjavi z Univerzitetnim svetom. Z uvedbo reelekcije so se na Univerzi načeloma strinjali, nikakor pa ne z zahtevami po lažjih disertacijah, ki bi znižale raven doktorata. Po sprejemu tega zakona je slovenska oblast že tretjič v manj kot desetletju reorganizirala ljubljansko Univerzo. 25. septembra 1954 je Izvršni svet Slovenije izdal odlok, s katerim je vse fakultete (razen Teološke) združil v enotno univerzo s petimi fakultetami. Vse fakultete Tehniške visoke šole so se združile v Tehniško fakulteto, obe fakulteti Medicinske visoke šole sta se združili v Medicinsko fakulteto, Prirodoslovno-matematična in Filozofska fakulteta sta se združili v Prirodoslovno-matematično-filozofsko fakulteto, Pravna in Ekonomska fakulteta sta se združili v Pravno-ekonomsko fakulteto in Agronomska in gozdarska fakulteta se je razširila v Fakulteto za agronomijo, gozdarstvo in veterinarstvo. Te umetno ustvarjene, prevelike in nehomogene fakultete so naletele na negodovanje, tudi novi rektor dr. Anton Kuhelj je imel pomisleke. Zaradi takšnih pomislekov je zaostajala priprava republiškega zakona za tri leta. V letu 1954 je bila najpomembnejša novost izvolitev članov novih univerzitetnih in fakultetnih svetov. Predsedniki teh svetov so bili večinoma iz vrst »zunanjih članov« (zunanji člani je imenoval ustanovitelj), vendar je oblast napravila »napako« in za zunanje člane imenovala tudi nekaj univerzitetnih profesorjev. Največkrat so bili s sej odsotni ravno zunanji člani in tudi zato ni bilo

pričakovanih političnih rezultatov. Prvi predsednik Univerzitetnega sveta je postal Boris Zihlerl. V svojih poročilih opisuje, da ni dovolj vpliva članov, ki so pristaši KP, da se bojijo utrjevanja sovražnega kadra na fakultetah, predvsem na Filozofski. Na podlagi teh poročil so pripravili seznam načrtovanih sprememb pri delegiranju zunanjih članov univerzitetnega sveta: vsi univerzitetni profesorji so bili izbrisani, zamenjani pa tudi tisti, ki se niso redno udeleževali sej. Število zunanjih članov se je povečalo, notranjih pa zmanjšalo. Slovenska skupščina je 6. marca 1956 te predloge tudi potrdila (Gabrič 2006, 215–218).

Vladajoča politična opcija je okrepitev števila zunanjih članov v svetih štela za bistven pogoj, ki bo lahko omogočil spremembe v visokošolskem študiju. Do prvih konfliktov je prišlo, ko so na Univerzi nasprotovali pretiranim zahtevam po krepitevi pedagoškega značaja študija. Na delo Univerze in fakultet so v teh letih (1955 in 1956) vplivali še zakonski akti: o štipendiranju, o doktoratu znanosti, o družbenem upravljanju, o izločitvi posameznih inštitutov iz sklopa Univerze idr. Če so se želeli profesorji izreči proti kakšni določbi, so jih zunanji člani preglasovali. Na tak način je Univerzitetni svet igral svojo politično vlogo. Profesorji so se z vlado pogajali tudi o velikosti fakultet, pri čemer je vlada pristala na predlog profesorjev in iz petih fakultet je število naraslo na devet. Nikakor pa vladajoča politika ni popustila pri dolžini študija (da bi gospodarstvo hitreje prišlo do diplomiranih kadrov) in reduciranju učnih zahtev (širša dostopnost študija) (Gabrič 2006, 219).

Na spletni strani Univerze v Ljubljani glede dolžine in zahtevnosti študija preberemo:

Pogoji za vpis so bili vse lažji, vse več je bilo izredno vpisanih študentov, programi so bili vse manj zahtevni in vse lažji. Uvedena je bila inverzija študija in stopenjski študij. Znižale so se tudi zahteve za imenovanje profesorjev in doktorate znanosti. Na pobudo Univerze in fakultet so bile v drugi polovici šestdesetih let odpravljene nekatere novosti s konca petdesetih let (Univerza v Ljubljani 2013).

Ali lahko po vsem tem sploh še govorimo o avtonomiji Univerze? Če so prav vsi predlogi univerzitetnih profesorjev in notranjih članov preglasovani, vsi predlogi

vladajočih komunistov in zunanjih članov pa potrjeni z občutno večino, menim, da gre samo za dobro vodene in usklajevane politične akcije, avtonomije pa Univerza nima.

Slovenska skupščina je 28. junija 1957 sprejela Zakon o Univerzi v Ljubljani. Cilj tega zakona je bil skrajšanje študija in krčenje študijske snovi, hkrati pa tudi določila o reelekciji. Pripombe univerzitetnih profesorjev niso bile upoštevane, vendar so se tudi po sprejetju zakona nadaljevale.

3. januarja 1958 se je npr. prvič sestal Svet za znanost Slovenije, ki je takoj pričel z obravnavo osnutka Zakona o znanstvenih zavodih. Tudi pri tem so se mnenja oblastnikov in stroke razhajala: takratni rektor Univerze je kritiziral predvsem to, da se fakultete nikjer ne omenjajo kot znanstvene institucije, ampak zgolj kot pedagoške. Zakon o znanstvenih zavodih je bil potrjen že 16. januarja 1958 in je družbeno upravljanje razširil na vse znanstvene zavode. Oblast je vse spremembe na Univerzi skrbno načrtovala in te so omogočale vpeljavo vsebinskih sprememb v učne programe. Najpomembnejše spremembe so torej bile: vsebinske spremembe (krčenje) učnih programov, skrajšanje časa študija in uvedba stopenjskega študija (Gabrič 2006, 226–236).

V šestdesetih letih se je začelo vzdušje na Univerzi umirjati. Oblast je menila, da so se največjih kritikov in najhujših nasprotnikov visokošolske reforme že znebili, vendar se je zato že začelo pomanjkanje habilitiranih profesorjev. Kljub temu pomanjkanju so bili strokovnjaki, ki so bili v politični nemilosti, v pedagoških procesih nezaželeni, saj jim oblast ni želela zaupati vzgoje mladine. Takšne strokovnjake so raje zaposlovali v raziskovalni dejavnosti ali v državnih zavodih ali v gospodarstvu, kjer niso mogli neposredno vplivati na javnost (Gabrič 2000, 44–45).

V začetku sedemdesetih let so se politične razmere spet zaostriale. V Sloveniji se je to najbolj odražalo v letih po politični odstavitvi vlade Staneta Kavčiča, ko so v gospodarstvu zamenjali številne vodilne izobražence. Najbolj odmevna afera v univerzitetnem svetu se je v letih 1974 in 1975 zgodila na FSPN.

V začetku sedemdesetih se je začel snovati nov zakon o visokem šolstvu, katerega izhodišče je bila zahteva po podružbljanju vzgoje in izobraževanja, ki

jo je bilo potrebno izpeljati na vseh ravneh šolstva, še posebej na univerzi oziroma na področju visokega šolstva. Zakon o visokem šolstvu, ki je bil sprejet 29. aprila 1975, je ponovno spremenil dotedanjo univerzitetno in fakultetno strukturo, organe upravljanja ter vse dotedanje pristojnosti v zvezi s pedagoškim procesom na Univerzi. Osnovna oblika dela in upravljanja v visokem šolstvu – delovna celota, ki je dajala zaokroženo visokošolsko izobrazbo – je bila visokošolska temeljna organizacija združenega dela. Fakultete, visoke in višje šole ter akademije so postale visokošolske organizacije združenega dela. Zakon je zanje določil obvezno združevanje v univerze. 24. novembra 1975 se je s samoupravnim sporazumom v Ljubljansko Univerzo združilo poleg dotedanjih desetih fakultet še deset drugih šol in akademij: Akademija za glasbo, Akademija likovnih umetnosti, Akademija za gledališče radio, film in televizijo, Pedagoška akademija, Visoka šola za telesno kulturo, Višja pomorska šola v Piranu, Višja šola za socialne delavce, Višja šola za zdravstvene delavce, Višja upravna šola in Višja tehniška varnostna šola. Združeno univerzo je upravljal Univerzitetni svet, sestavljen iz delegatov delavcev, študentov in uporabnikov, ki je odločal o vseh vprašanjih tako širše politične kot strokovne narave. S tem je bil uveljavljen močan družbeni vpliv na izrazito strokovnih področjih. Pedagoško-znanstveni zbori so postali le še posvetovalni organi. Odločanje o sprejemanju vzgojno-izobraževalnih programov je prešlo na posebne, novo ustanovljene izobraževalne skupnosti. Rektor je kot individualni poslovodni organ predstavljal in zastopal Univerzo. Nova organizacija je povzročila notranjo razdrobljenost fakultet in onemogočila izvajanje povezovalnih in usklajevalnih funkcij na ravni univerze. Ljubljanska Univerza je začela zaostajati za evropskim razvojem (Univerza v Ljubljani 2013).

»V zakonodaji iz sedemdesetih let so uporabljali tako ideologizirano izrazoslovje, ki ga ni bilo moč najti niti v politično najbolj zadržanih prvih povojnih letih« (Gabrič 2005č, 1147). Ponovno so se pojavile zahteve po še ostrejših politično-moralnih merilih za univerzitetne profesorje in ponovno povzročile čistke na humanističnih in družboslovnih fakultetah. »V visokem šolstvu je mrzel piš zavel aprila 1975 s sprejetjem novega visokošolskega zakona. [...] Univerza je zgubila notranjo homogenost in stopnjo avtonomnosti, izbojevano v šestdesetih letih« (Gabrič 2005č,

1146). Rektorja, dekane in druge vodstvene kadre so nastavljale politične organizacije. Leta 1979 je bila ljubljanska univerza ideološko preimenovana v Univerzo Edvarda Kardelja, Ekonomska fakulteta pa že tri leta prej v Ekonomsko fakulteto Borisa Kidriča (Gabrič 2005č, 1147).

Še bolj je bil univerzitetni študij prizadet oziroma okrnjen s sprejetjem Zakona o usmerjenem izobraževanju v aprilu 1980. Univerza je z njim postala le podaljšana srednja šola, ukinjale so se gimnazije. Preveč je bilo poudarjeno šolanje »za poklic«, ne pa za izobrazbo in šolski reformatorji so vse pripombe intelektualcev o prenagljenosti in nepremišljenosti preslišali (Gabrič 2005č, 1147). Zakon o usmerjenem izobraževanju je bil spremenjen oziroma ukinjen šele avgusta 1991.

3.2 Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo

Visoka šola za politične vede je bila ustanovljena januarja 1961, ko je skupščina Ljudske republike Slovenije na popoldanskem ločenem zasedanju sprejela Zakon o ustanovitvi Visoke šole za politične vede (v nadaljevanju VŠPV). Do začetka študijskega leta 1961/1962 je bil pozidan in pokrit desni trakt bodoče šole s predavalnicami ter dve nadstropji za upravo in kabinete. Simetrična polovica tega trakta je počakala na naslednje leto. Ob otvoritvi 2. oktobra 1961 je bilo pozidanih samo nekaj nadstropij stolpiča, ki je kasneje postal nekakšen bežigranski simbol v smislu orientacije. Prostora VŠPV na začetku ni imela veliko: poleg levega in desnega trakta je bila še ena etaža nad avlo, kjer sta bili knjižnica in čitalnica, v stolpiču pa so bile v desetih nadstropjih študentske dvoposteljne sobe. Otvoritve so se poleg izbranih prvih in gostujočih učiteljih VŠPV udeležili predstavniki slovenske oblasti: ustanovni direktor šole prof. dr. Heli Modic, predsednik Ljudske skupščine Miha Marinko, predsednik Izvršnega sveta Boris Kraigher, predsednica Glavnega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Vida Tomšič, podpredsednik Izvršnega sveta dr. Joža Vilfan, rektor Univerze v Ljubljani prof. dr. Makso Šnuderl, predstavniki republiških svetov, političnih forumov ter republiških kulturnih in prosvetnih ustanov (Kalin Golob in Grizold 2011, 17–18).

Centralni komite ZKS je šolo ustanovil kot politično šolo in jo kar nekako štel za svojo, čeprav se je občasno od nje želel tudi distancirati (Repe 1992, 883). ZKS je od delovanja VŠPV pričakoval neke vrste pomoč in sodelovanje pri uresničevanju njenih interesov: ZKS je želela, da se naj tej šoli izobražujejo in usposablajo politični kadri. To se je že ob ustanavljanju VŠPV kazalo v vsestranski podpori. Šola je dobila novo zgradbo, študentski dom, zagotovljena je bila logistična podpora idr. Stane Dolanc, vidni funkcionar ZKS, je opravil prvo zbiranje kadrov. Na podoben način so bili izbrani prvi študenti: študenti prvih treh generacij so prihajali iz političnih in državnih ustanov in vsi naj bi bili politično »preverjeni«. Torej je šlo pri ustanovitvi VŠPV za visoko stopnjo partijskega izobraževanja (Benko v Kalin Golob in Grizold 2011, 20).

In vendar se dr. Vladimir Benko, najprej direktor in nato dekan šole oziroma fakultete, v svojem pisanju ob 50. obletnici Fakultete za družbene vede spominja že ob ustanovitvi izražene misli, da bi poskusili na VŠPV sestaviti politološki program, ki bi ustrezal podobnim šolam v tujini. Po izkušnje in informacije so najprej odšli na Švedsko. Obisk in pogovori s profesorji na Univerzi Uppsala so bili zelo koristni. Kasneje so odšli še na podobno šolo v Pariz. Posredovane informacije in izkušnje so uporabili za pripravo svojih programov. V tem obdobju (od ustanovitve do leta 1964) med VŠPV in oblastjo ni prihajalo do nobenih napetosti (Benko v Kalin Golob in Grizold 2011, 21).

Trenja med VŠPV in oblastjo so se začela, ko so na šolo prišli predavatelji in asistenti mlajše generacije. Prvotna zamisel izključno političnega izobraževanja se je začela preoblikovati v program razvoja politologije kot znanstvene discipline, ki ima svoje pedagoške in raziskovalne razsežnosti. Zamišljen programski okvir je vključeval tudi sociologijo, novinarstvo in komunikologijo. Začeli so razmišljati o vključitvi v Univerzo. Podporniki te zamisli so bili: Niko Toš, Peter Klinar, Boštjan Markič, France Vreg, Adolf Bibič, Zdravko Mlinar, Zdenko Roter, Stane Kranjc, Ernest Petrič, Nada Sfiligoj in Maca Jogan, Tine in Spomenka Hribar in drugi. Ti so prišli na šolo neobremenjeni, kakršni morda učitelji prve generacije niso bili (Benko v Kalin Golob in Grizold 2011, 21).

Leta 1968 je VŠPV dobila zakonsko potrditev svoje večdisciplinarne usmeritve (sociologija, politične vede, novinarstvo), ko se je preimenovala v Visoko šolo za

sociologijo, politične vede in novinarstvo (v nadaljevanju VŠSPVN), dve leti kasneje pa se je z vključitvijo v Univerzo preimenovala v Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (v nadaljevanju FSPN). Politična oblast tega takrat ni niti zavirala niti preprečevala, Stane Kavčič, tedanji predsednik slovenske vlade, je tovrsten razvoj celo podpiral. Vključitev v Univerzo je bila za ustanovo ključnega pomena. Poleg pedagoške in raziskovalne dejavnosti je bila pomembna tudi publicistična dejavnost (revija Teorija in praksa), začetek izdajanja Sociološke in politološke knjižnice pri Založbi Obzorja in razvoj lastne družboslovne knjižnice (Benko v Kalin Golob in Grizold 2011, 22–25) idr.

Tomo Korošec v članku Ob 35-letnici FDV – poskus periodizacije (1996) deli razvoj najprej visoke šole in nato fakultete na štiri faze:

- 1. faza sorazmernega sožitja med ustanovo in Centralnim komitejem ZKS (1961–1964),
- 2. faza stopnjevanja napetosti (1965–1974),
- 3. faza kljubovalnega prilagajanja (1975–1981),
- 4. faza v času usmerjenega izobraževanja (1981–1990).

V prvi fazi (kot se spominja tudi prof. dr. Benko) je bilo sožitje med ustanovo in CK ZKS skorajda popolno, v drugi fazi pa je že prišlo do stopnjevanja napetosti med ustanovo in ustanoviteljem. Leta 1965 je bilo ustanovljeno Društvo sociologov Slovenije, ki je zasejalo seme konfliktov. Napetost se je stopnjevala in vnašala nemir. Leto kasneje je bil ustanovljen Center za slovensko javno mnenje, leta 1967 pa Center za politološke raziskave. Sociologija je začela odpirati probleme tam, kjer je ustava že vse določala, stroka je širila dvom, namesto da bi med ljudmi agitirala za družbeno delovanje. Leta 1974 je nastopil obračun. V Beogradu je bilo z univerze odstranjenih osem profesorjev, na FSPN iz pedagoškega procesa leto kasneje štirje. V tretji fazi se je bilo potrebno (kljubovalno) prilagoditi novim razmeram. Fakulteta je po obračunu postavila novo kadrovsko-organizacijsko usmeritev in to je prineslo velik porast vpisa. Leta 1976 je bil ustanovljen Center za raziskovanje družbenega komuniciranja. V letih po obračunu s profesorji se je fakulteta odzivala žilavo: kritike o neizpolnjenem poslanstvu je preuredila v samokritičnost zaradi prepočasnega razvoja in postavljala je zahteve po širjenju in poglobljanju dejavnosti, s čimer je ohranjala integriteto. Četrta faza se začne nekako po Titovi smrti, konča pa s samostojnostjo Slovenije. V tej fazi se katedre na fakulteti ukvarjajo z notranjimi

zadevami in izraziteje s pedagoško, raziskovalno in storitveno dejavnostjo (Korošec 1996, 17–20).

Leta 1991 se FSPN preimenuje v Fakulteto za družbene vede (v nadaljevanju FDV), glede na mojo smer študija pa moram poudariti še, da se je kulturologija kot samostojna študijska smer na FDV pojavila v letu 1994/1995.

4 AFERA

4.1 Konec liberalizma v Sloveniji

Liberalizem v Sloveniji je izhajal iz predpostavke, da je mogoče z vztrajno notranjo kritiko sistem tudi strukturno spreminjati. Natančen oziroma določen politični program slovenskega liberalizma v resnici sploh ni obstajal, mogoče pa ga je bilo razbrati iz vrste različnih besedil, prispevkov, javnih nastopov in praktičnih političnih potez privržencev liberalizma. Ekonomski koncept liberalizma povezujemo s Stanetom Kavčičem, ki se je zavzemal za t. i. terciarizacijo gospodarstva (usmeritev v trgovino, bančništvo, turizem, promet, storitvene dejavnosti, svetovanje, informatiko, računalništvo idr.) in za povezovanje s sosednjimi in zahodnoevropskimi državami (Repe 1992, 937). Tito je v naraščajočem intelektualnem gibanju in nagibanju k principu republiške suverenosti videl neposredno grožnjo in močno politično opozicijo, zato je bil leta 1972 Kavčič prisiljen odstopiti, obračuni z njegovimi privrženci pa so se začeli na različnih ravneh. Začenjajo se svinčena sedemdeseta leta.

Najprej je bilo zamenjano liberalno partijsko vodstvo v Ljubljani. Strokovnjake in liberalce je France Popit preprosto označil za tehnokrate. Vodstvo ljubljanske partijske organizacije je bilo tako prva žrtev obračuna »starokomunistov« z »liberalci« (Čepič 2005a, 1071). Zadušena je bila tudi t. i. akcija petindvajsetih poslancev (Študentski poslanec je predlagal amandma, da bi lahko poslanci sami predlagali kandidate za člane predsedstva. Njegov predlog je bil sprejet. Glede na to je svojega kandidata lahko predlagalo tudi dvajset poslancev. To so tudi storili, vendar je kandidat po posvetu s Sergejem Kraigherjem, tedanjim predsednikom skupščine,

sam umaknil kandidaturo.), ki jo je Popit označil za napad na naš sistem (Čepič 2005a, 1071). Ta akcija je sprožila veliko političnih in družbenih vprašanj in slovensko politično vodstvo je bilo mnenja, da lahko vsakega, ki se ne strinja z ZK in njenimi metodami, označijo za razrednega sovražnika. Liberalizem je začel zamirati. Pravo ofenzivo proti liberalizmu je sprožil Stane Dolanc septembra 1972, ko je z napovedjo ponovnega prevzema kadrovske politike želel ZK ponovno dati popolno oblast. Vsi člani partije so prejeli tudi t. i. Titovo pismo, v katerem je bilo zapisano, da morajo komunisti okrepiti svoje aktivnosti v organih samoupravljanja in nasprotovati vsem, kar bi vodilo k idejnopolitični dezintegraciji KP. Liberalci naj bi bili krivi tudi nepoudarjanja delavskega razreda kot vodilnega razreda v socialističnem sistemu in tehnokracije (poudarjanje vloge gospodarstva, ne politike) (Čepič 2005a, 1072). Očitani so jim tudi stike s slovensko politično emigracijo. Najbolj izrazit primer obračuna z intelektualci pa se je zgodil v letih 1974 in 1975 na FSPN z izključitvijo štirih visokošolskih profesorjev iz pedagoškega procesa.

4.2 Kadrovanje na Univerzi po drugi svetovni vojni

Kadrovska vprašanja naj bi bila na Univerzi njena notranja avtonomna zadeva. Do pogostejših kadrovske sprememb in odpuščanja je na Univerzi začelo prihajati po okupaciji Slovenije, leta 1941: nekateri univerzitetni uslužbenci so bili v partizanskih enotah, drugi v taboriščih, tujini ali drugje na terenu. Odpuščanja so se dogajala skoraj ves čas vojne, vendar so imele ljubljanske oblasti pri tem dvojna merila: odpuščeni so bili le tisti, ki jih je medvojna oblast imela za svoje politične nasprotnike. Med odpuščenimi je bilo največ sodelavcev ali simpatizerjev Osvobodilne fronte (največ s Filozofske fakultete), medvojne čistke pa niso prizadele sodelavcev Teološke fakultete. Iz leta v leto se je spreminjal politični pritisk na Univerzo. Odvisen je bil od napetosti političnega položaja države in od načrtovanja šolskih reform. Hkrati pa ne smemo pozabiti tudi odpora univerzitetnih organov, ki so včasih celo uspeli ubraniti svoja stališča. Posledice političnih pritiskov niso bile za vse visokošolske profesorje enake. Med ostrejšimi oblikami takoj po vojni so bili odvzem osebne svobode in sojenje na t. i. političnih sodnih procesih ter zapiranje v taborišča. Od petdesetih let dalje so bili ukrepi milejši: predčasno upokojevanje, odpuščanje ali premestitev. Čistke na Univerzi za razliko od obračunov na drugih ustanovah niso

bile deležne skorajda nobene medijske propagande. Do sprejetja nove univerzitetne zakonodaje sredi petdesetih let je bila Univerza pod stalnim pritiskom tako komunistov znotraj Univerze kot prosvetnih oblasti, vendar je pri napredovanjih in namestitvah profesorjev, ki so že bili na fakultetah, še lahko ohranila avtonomno vlogo. V univerzitetnem senatu so imeli profesorji še vedno dovolj glasov za preglasovanje. Po sporu z Informbirojem je bilo aretiranih tudi nekaj univerzitetnih profesorjev in odpeljanih v zapor ali v taborišče. Nova šolska zakonodaja je v začetku petdesetih let v visoko šolstvo prinesla t. i. družbeno upravljanje: vlogo do tedaj avtonomnih visokošolskih oblasti je prevzel Univerzitetni svet, v katerem so bili poleg univerzitetnih profesorjev še od oblasti določeni zunanji člani. Ti so se tako okrepili, da so imeli v Univerzitetnem svetu premoč in so lahko izvajali politični pritisk. Od leta 1957 je vsak kandidat za izvolitev v profesorski naziv moral dobiti še moralnopolitično oceno. Največ težav s to oceno so imeli kadri s Filozofske fakultete, ki je bila deležna največ pozornosti politike zaradi humanističnega kadra in šolanja bodočih pedagogov. V petdesetih letih je bil torej opravljen največji val zamenjav univerzitetnih profesorjev (Gabrič 2000, 17–39).

V šestdesetih letih se je zaradi zaposlovanj nehabilitiranih predavateljev (po zakonodaji iz leta 1960) na fakultetah znižala raven usposobljenosti predavateljskega kadra. Oblast je takrat pazila na nove zaposlitve in skušala menjavo generacij na fakultetah zasukati sebi v prid – nastaviti svoje kadre in povečati vpliv KP na fakultetah (Gabrič 2000, 45). Božo Repe povzema govor Milana Kučana iz leta 1973 o učitelju, vojaku revolucije: »[...] Učitelj je namreč vojak revolucije in zato mora biti pripravljen za svoje poslanstvo. [...] Samo če bo učitelj razumel temeljne dileme, nasprotja in protislovje našega družbenega časa, če jih bo v sebi dojel in razumel, jih bo tudi uspešno prenašal na svoje okolje, še posebej pa na mladega človeka ...« (Repe 2015, 80).

Leta 1969 so se z novim zakonom o visokem šolstvu uveljavile nekatere spremembe oziroma popravki: za univerzitetne profesorje so se spet uveljavile višje strokovne zahteve, pri volitvah profesorjev pa so glavno besedo vnovič dobili profesorji in reelekciji so bili podvrženi tudi redni profesorji, vendar samo mlajši od 60 let. V sedemdesetih letih so se po padcu Kavčičeve liberalne vlade ponovno začeli pritiski na intelektualce, Univerzo in fakultete (Gabrič 2000, 47.)

Največja afera je izbruhnila na FSPN, kjer so iz pedagoške dejavnosti leta 1975 izključili štiri profesorje.

4.3 Priprave na obračun

Pri obračunu s profesorji na FSPN je šlo za zapoznelo reakcijo na 29. sejo CK ZKS (4. 11. 1972) in za obračun z eno najpomembnejših točk liberalnega gibanja – poseganje v univerzitetno avtonomijo (Repe 1992, 882).

4.3.1 29. seja Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, 4. 11. 1972

Na 29. seji Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije (v nadaljevanju CK ZKS) je Andrej Marinc pripravil referat, v katerem se je ustavil tudi pri vzgoji in izobraževanju. Po njegovem mnenju so bili na področju vzgoje in izobraževanja doseženi pomembni materialni in organizacijski premiki, ki ustvarjajo dobre pogoje za razredno usmeritev celotnega vzgojno-izobraževalnega sistema. Poudaril je tudi napore za angažirano in marksistično opredeljeno šolo, češ da se delavci na tem področju spopadajo s pozitivizmom in socialnimi nosilci pozitivističnih idej, spopadajo se s težnjami, ki bi rade ali zadržale ali na novo uveljavile idejno nevtralnost, čisto znanstvenost in ideološko brezbarvnost. Večina prosvetnih delavcev po njegovem mnenju sicer sprejema politiko ZK, vendar pa naj bi se nekateri vodilni kadri obnašali, kot da nalaga resolucija Zvezne skupščine o vzgoji in izobraževanju vodstvu izobraževalnih ustanov in pedagogom le izobraževalno funkcijo. Zato je po njegovem potrebno preveriti idejno in politično usmeritev kadrov na področju vzgoje in izobraževanja. Motijo ga tudi nekatera dejanja posameznikov, ki naj bi želeli razvrednotiti sedanje aktivnosti na tem področju in se celo javno izpostavljajo (na občnem zboru Pedagoškega društva) (CK ZKS 1972, 29–30).¹

Nadaljuje z opažanjem, da se v različnih okoljih vse pogosteje pojavljajo vprašanja idejne naravnosti in kadrovske zasedenosti nekaterih pomembnih mest na FSPN.

¹ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 18, a.e. 117, Magnetogram 29. seje CK ZKS, 4. 11. 1972.

Razlog za to naj bi bila družbena in idejnopolitična naravnost kadrov. Meni, da se je na FSPN po 21. seji predsedstva ZKJ (decembra 1971) z angažiranjem marksistično usmerjenih kadrov začel proces idejne konfrontacije. »Opozoriti je treba na to, da vnašajo nekateri predavatelji v vzgojno in znanstveno delo nemarksistične teorije in metode, podcenjujejo ali zavračajo marksizem in se opirajo predvsem na funkcionalizem. Nekritično prevzemajo različne modele in metode, premalo je ustvarjalnega proučevanja in posploševanja izkušenj samoupravnega socialističnega razvoja« (CK ZKS 1972, 30).

V svojem referatu Andrej Marinc opozori še na podobne pojave na nekaterih drugih fakultetah, zlasti na družboslovnih, in izreče za današnji čas prav zanimivo misel (poudarila M. L.): **»Politika, ki ne temelji na marksizmu, za nas ni politika, in znanost na družboslovnem področju, ki ne temelji na marksizmu, ni znanost«** (CK ZKS 1972, 30). Skrbi ga tudi, ker se v Sloveniji že dolgo pojavlja teza o izničenju ideologije. Razširjali naj bi jo novi ideologi, ki bi radi potisnili ZK in marksizem ob stran in ustvarili prostor za svoje ideologije. Skrbijo ga pojavi liberalističnih tez, za katere je značilna strpnost do vsej idejnih tokov, razen do ideologije ZK. Boji se, da bi po tej teoriji morali napraviti tudi prostor za publicistično dejavnost nasprotnikov sistema (CK ZKS 1972, 30).

Tudi Gojko Stanič na seji nastopi zelo ostro in se sprašuje, zakaj univerzitetna organizacija ni kritizirana na način, kot so nekateri drugi komunisti. Meni, da je univerzitetna organizacija verjetno še bolj radikalna kot kakšna druga struktura komunistične organizacije. Prepričan je, da imamo dobro univerzitetno zakonodajo in da je na Univerzi dovolj organiziranih naprednih univerzitetnih delavcev, ki niso zadovoljni s trenutnim stanjem. To dvoje se mu zdi bistveno, da ZK prepreči bolj revolucionarne posege na Univerzi. Poudari proces podružabljanja Univerze v koncept združenega dela, modernizacijo, dvig produktivnosti študijskega procesa, tudi vprašanje, ali naj bo študent enako kot delavci odvisen od svojega dela (od uspešnega študija), poudari socialistično preobrazbo, marksistični nivo na Univerzi, napredno in celovito kadrovske politiko (CK ZKS 1972, 48–50).

Stane Kranjc povzame, da se morajo takoj zaostri moralno-politični in strokovno-znanstveni kriteriji za ves pedagoški kader do univerzitetnega. Potrebno bo veliko

napora za temeljito kadrovske obnovo, za oblikovanje marksističnih intelektualnih jeder in potrebno bo vključiti strokovnjake, ki svojo aktivnost neločljivo povezujejo z uveljavljanjem vodilne vloge delavskega razreda. Prepričan je, da bo delo na tem področju velik zalogaj za šolstvo, Univerzo, za ljudi, ki tam delajo, in tudi za komuniste (CK ZKS 1972, 125).

V nedeljski izdaji Dela, 5. novembra 1974, je bil referat Andreja Marinca objavljen v celoti, seji pa je bilo namenjenih pet strani časopisa. V ponedeljkovi izdaji so bile razpravi na seji namenjene še štiri strani časopisa Delo, ki so bile znanilke zaostritve.

4.3.2 151. razširjena seja Sekretariata Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, 28. 2. 1973

Na 151. razširjeni seji Sekretariata CK ZKS, 28. februarja 1973, je Janez Škerjanc, predstavnik ZK na FSPN, povedal, da so ob razpravah in analizah na fakulteti ugotovili, da v znanstveno-raziskovalnem delu ni zadostne usmerjenosti tega raziskovanja. Na to mu je odgovoril dr. Vlado Benko, dekan FSPN, da se je na fakulteti začelo tisto, čemur bi lahko rekli idejno razčiščevanje, kar se je odražalo v več primerih, nazadnje v poročilu za izvolitev asistenta. Razlaga, da so si na podlagi tega primera postavili vprašanje, kje fakulteta v tem času je in kateri so problemi na fakulteti. Stane Kranjc se je osredotočil na revijo Teorija in praksa, ki naj bi po njegovem izražala vse slabosti na področju stanja marksistične znanosti in publicistike, vse deficite in enostranskosti, prisotne na Slovenskem. Poudarja, da bi v bodoče morali Teorijo in prakso bolj povezati z Marksističnim centrom in njegovim programom in da bi morala biti pretočnost idej bolj sprotna (CK ZKS 1973, 33–42).²

Danica Jurkovič prisotne na seji seznanila s konkretnim primerom, da profesorji sami definirajo, kateri krog recenzentov prihaja v poštev za njihovo delo in da druge odklanjajo. Zato predvideva, da so prizadevanja predstavnikov KP na fakulteti zelo težka. Na seji predlaga tudi opozorilo uredniškemu odboru, naj se jasno opredeljujejo

² Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 47, a.e. 167, Magnetogram 151. razširjene seje Sekretariata CK ZKS, 28. 2. 1973.

do prispevkov »teh ljudi«. Konkretno imenuje Rusa in Jerovška, ki je »v enem članku dvanajstkrat omenil balkanizem za naš sistem in za naš način gospodarjenja«, kar se ji zdi žaljivo, in zahteva, da se uredniškim odborom postavijo jasna merila (CK ZKS 1973, 72–73).

Po eni strani se vsi zavedamo, da je imeti absolutno marksistično znanstveno univerzo ideal, za katerega se moramo boriti, po drugi strani pa je najbrž treba imeti tudi politično presojo in mejo, ko se nekoga proglasi za sovražnika socializma in terja njegovo ekskomunikacijo s fakultete in konkretno se tu vmes najdejo ljudje, ki sebe proglašajo za neke vrste marksiste, drugi jim to oporekajo in pravijo, da so ostali na nivoju funkcionalizma, tu konkretno mislim tovariša Veljka Rusa, ker smo diskutirali in se vprašujemo, kaj v teh konkretnih primerih. Ne bi želel sedaj prejudicirati te razprave, ki bo o njegovem delovanju, ampak mislim, da bi bilo prav v teh konkretnih stvareh se izjasniti, ker so stvari zelo konkretne (CK ZKS 1973, 46–47), je svoje dodal še Gojko Stanič.

Iz teh razprav na seji je razvidno, da razpravljavci natančno vedo, o kom se pogovarjajo, čeprav tega skorajda ne izrečejo na glas, in so že seznanjeni, da bodo o konkretnih delovanjih konkretnih profesorjev še potekale razprave.

Gojku Staniču pritrdi še dr. Adolf Bibič, ki meni, da je opozorilo tovariša Staniča zelo na mestu in da bi bilo treba preprečiti, da bi imele določene skupine ljudi prevelik vpliv na kadrovske politike. Po njegovem je to eden ključnih problemov v tej situaciji in zato zagovarja zaostritev idejnih kriterijev pri bodočih kadrovske odločitvah (CK ZKS 1973, 50). Vinko Hafner poudari pomen FSPN za družbo in še posebej za ZKS: »Saj nam daje tisti kader, ki je najbolj političen od najbolj političnih kadrov« (CK ZKS 1973, 51). S tem je mislil na politologe, sociologe, novinarje in še nekaj drugih poklicev s FSPN. »To je zanesljivo v svojem bistvu politična šola, **najbolj politična šola vseh političnih šol** (poudarila M. L.). Končno je tako tudi nastajala od svoječasne politične šole pri CK ZKS do VŠSPVN, pa do normalnega položaja fakultete« (CK ZKS 1973, 50). »Če bi ta fakulteta do kraja razvijala vlogo politične šole v njenih najrazličnejših aspektih, to, kar je svojčas tudi delala, bi verjetno CK ZKS tudi v tem vprašanju ubiral nekoliko drugačno smer, kajti, če je kdo center in bi

moral biti center za politično izobraževanje partijskih kadrov in tudi končno za uresničevanje marksizma, potem je to sigurno ta fakulteta» (CK ZKS 1973, 52).

4.3.3 184. razširjena seja Sekretariata Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, 28. 1. 1974

Najpomembnejša na 184. razširjeni seji Sekretariata CK ZKS je bila razprava o osnutku sklepov o idejno-političnih vprašanjih raziskovalnega dela v samoupravni socialistični družbi in razprava o osnutku sklepov o visokem šolstvu. Redakcijska skupina v sestavi: Lev Premru, Robert Blinc, Edo Pirkmajer, Milan Osredkar, Rasto Mačus, Milan Pintar, Mitja Rotovnik, Miran Potrč, Franc Šali, Peter Toš in Gojko Stanič je pripravila osnutek sklepov, nekaj jih navajam:

- *komunisti se bomo z doslednim marksističnim pristopom v družboslovni znanosti zavzemali za razvoj socializma, ki bo temeljil na znanstvenih spoznanjih. V razvijanju družboslovnih znanstvenih disciplin in v analizi aktualnih sodobnih družbenih problemov, o katerih moramo marksisti dati svoje odgovore, moramo nastopati bolj organizirano in sistematično. Predvsem s konstruktivno znanstveno kritiko je treba nasprotovati in onemogočati uveljavljanje in prenašanje tistih tendenc v družboslovnih znanostih, ki uveljavljajo goli pozitivizem, funkcionalizem, dogmatizem, vulgarni ekonomizem, strukturalizem in druge metodološke pristope, katerih idejno izhodišče je neznanstveno ali naravnano proti samoupravni družbi;*
- *marksistični centri pri vodstvih ZK naj se sistematično razvijajo kot organiziran način prenašanja dosežkov marksistične teorije v prakso ZK in obratno – kot sistematična možnost za vnašanje centralnih problemov revolucionarne prakse v raziskovanje;*
- *razviti je treba sistem stalnega planiranja kadrovanja raziskovalcev. [...] Zavzemamo se tudi za posebne štipendije v višini osebnih dohodkov na tiste kadre, ki imajo v praksi izredne strokovne in samoupravne dosežke, da se jim omogoči priprava in obramba doktorske disertacije;*
- *z miselnim iskanjem, z oblikovanjem novih vrednot, z novimi vizijami in projekcijami opravlja duhovna kultura pomembno povezovalno družbeno*

vlogo. Inteligenca, ki je prežeta s humanističnimi vrednotami in ki ji je ustvarjalno delo edina osnova družbenega položaja, je sestavni del delavskega razreda in bistvena moč samoupravljanja;

- samoupravna socialistična družba in prodor znanstveno-tehnološke revolucije ustvarjata dejanske možnosti za uresničevanje Gramscijeve teze, da so vsi ljudje intelektualci in ustvarjalci in da je družbena delitev dela povzročila, da vsi ljudje v družbi ne opravljajo funkcije intelektualca. Uresničevanje samoupravljanja postavlja v ospredje zahtevo po intelektualizaciji družbe v tem smislu, da **mora ustvarjalno intelektualno delo postajati lastnost vse družbe in vsakega posameznika, vse manj pa funkcija posebnega sloja intelektualcev** (poudarila M. L.);
- kot sloj in sestavni del delavskega razreda je **inteligenca nosilec nakopičenega znanja in družbenih naložb v znanje, ki je v bistvu družbena lastnina** (poudarila M. L.). Inteligenca je zato odgovorna za ustvarjalno uporabo svojega znanja. O družbenem položaju inteligence lahko govorimo kritično povezano le s celo problematiko družbenega položaja delovnega človeka v sistemu družbenega samoupravljanja;
- ob osredotočanju miselnih naporov na globalne idejnopolitične probleme družbe, so eksistencialni problemi človeka stopili dokaz v ozadje. To je, med drugimi vzroki, pripomoglo k temu, da so posamezniki tudi nekritično prenašali v našo samoupravno družbo določene koncepte in modele. Absolutiziranje določenih postavk marksistične teorije, ki niso bile kritično ovrednotene, je odprlo vrata prodoru metodoloških enostranosti. [...] Zato je pglavitna naloga marksistov iz vseh družboslovnih ved, da ustvarjalno razvijajo marksizem v sodobnih družbenih razmerah ter s svojimi spoznanji oborožujejo samoupravljalce v prizadevanjih za izoblikovanje sistema celovitega družbenega samoupravljanja;
- učni načrti morajo vsebovati tak sistem splošno izobraževalnih predmetov, ki bo imel na družboslovnih fakultetah večji poudarek na temeljnih sodobnih vprašanjih naravoslovja, na naravoslovnih fakultetah pa večji poudarek na temeljnih aktualnih vprašanjih družboslovja. Vsem študentom naj se omogoči seznanjanje z osnovami marksizma, s teorijo in prakso samoupravnega socializma ter s posameznim poklicu prilagojenim družboslovnim znanjem;

- pri izbiri vseh visokošolskih pedagoških delavcev se zavzemamo za zelo stroga merila. **Upošteva naj se naslednje zahteve: znanstvena ustvarjalnost, pedagoška delavnost, sposobnost in uspešnost, napredna družbena angažiranost v stroki oziroma socialistična idejnopolitična aktivnost** (poudarila M. L.). Pri tem poudarjamo, da je **znanstvena ustvarjalnost nujni, toda ne zadostni pogoj** (poudarila M. L.) za delo v visokem šolstvu. Vse te kriterije je treba obravnavati kot enako potrebne;
- nosilci ocenjevanja visokošolskih delavcev so visokošolski učitelji, študentje in strokovna ali družbena praksa. Komunisti so se dolžni aktivno vključiti v kadrovanje ter se za svoja stališča boriti znotraj rednega procesa elekcije ter reelekcije ter v okviru samoupravnega odločanja. ZK se zavzema in k temu **poziva vse visokošolske delavce, študente in druge, da iz raziskovalno-pedagoškega procesa izključimo tiste posameznike, ki so nosilci sistematičnega protiustavnega in samoupravnemu socializmu sovražnega delovanja** (poudarila M. L.). Tako dejavnost je treba seveda v ustreznem postopku dokazati (CK ZKS 1974a, 1–34).³

V razpravi, ki je sledila predstavitvi sklepov, je sodeloval tudi Franc Šetinc, ki je opozoril na nekatere pomanjkljivosti in se vprašal, kakšno usodo naj doživi ta podroben program. Sprašuje se, če se lahko celi Univerzi oziroma celemu visokemu šolstvu in raziskovalni sferi že vnaprej predpišejo ti sklepi kot nekakšen kodeks, kako naj se konstituirajo, kako naj delujejo, kakšne so rešitve za posamezna vprašanja. Meni, da bi s tem zelo zožili manevrski prostor za njihovo kreativno delo (CK ZKS 1974a, Ad3/1). Iztok Winker pa poudari, da je na eni strani res, da visoko šolstvo na tem področju ni veliko napravilo, da je veliko sprenevedanja, oportunitizma in ignorance, da pa je na drugi strani tudi res, da je bilo v visokem šolstvu veliko vsebinskih razprav, ki so se velikokrat končale pri nekaterih vprašanjih, povezanih predvsem s politiko, ne s šolstvom (CK ZKS 1974a, Ad3/11). Milan Kučan zaključi s predlogom, da gre zadeva naprej na sejo CK, vendar da bi bilo potrebno ločiti strokovno-operativno izvedbo od idejnopolitičnih opredelitev (CK ZKS 1974a,

³ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 52, a.e. 176, Magnetogram 184. razširjene seje Sekretariata CK ZKS, 28. 1. 1974.

Ad3/13). V tej razpravi so nekateri razpravljavci torej že opozarjali in se zavedali prehudih načrtovanih posegov politike na področje visokega šolstva.

Za vsemi temi vprašanji, pobudami, mnenji in predlogi se je pravzaprav skrivalo vprašanje, ali bodo dovolili prosto pot znanosti in akademski svobodi, torej dovolili avtonomijo fakultetam, ali pa jim je pomembnejša ideologija s partijsko disciplino in bodo na fakultetah uveljavili svoj »prav«. Glede na povedano je bilo slutiti partijsko odločitev.

4.3.4 O neki alternativni, pismo Aleksandra Kutoša

Koncept, po katerem si je skušal partijski vrh podrediti FSPN, je zanimiv in opazen tudi iz pisma, ki ga je Aleksander Kutoš pisal Francu Šetincu. Naslovil ga je O neki alternativni. Kutoš v njem piše, da bi bilo možno vsa usposabljanja kadrov (predvsem komunistov) realizirati pod okriljem FSPN, a se mu to ne zdi smiselno, zato v desetih točkah našteje že vnaprej vidne probleme (CK ZKS 1974b, 1-3) ⁴:

1. Glede na kriterije bi bilo treba vse učitelje na fakulteti ponovno verificirati, kar bi povzročilo veliko kadrovske spremembe. **»Kajti bistveni in odločilni dejavnik marksističnega izobraževanja in vzgoje so marksistično usposobljeni učitelji z visoko razvito samoupravno zavestjo in idejnim prepričanjem o vodilni vlogi ZK«** (poudarila M. L.)
2. Vsebinski program izobraževanja bi morala fakulteta povsem spremeniti, če bi želela zadostiti smotrom politične šole: nekatere predmete bi morala marksistično obarvati, druge povsem opustiti. To bi pomenilo tudi manko v učiteljskem kadru.
3. Fakulteta bi morala spremeniti tudi svoj pravni status, saj drugače ne bo možno uveljaviti neposrednega vpliva CK ZKS na njeno kadrovsko politiko in programsko usmeritev – morala bi prenehati biti fakulteta.
4. Med sedanjo dejavnostjo fakultete in predvideno dejavnostjo politične šole simbioza ni mogoča zaradi pomanjkanja prostorskih kapacitet.

⁴ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 430, a.e. 3517, O neki alternativni, pismo Aleksandra Kutoša Francu Šetincu, 24. 9. 1974.

5. Na vidiku ni možnosti, da bi lahko srednjo politično šolo vključili v pedagoško dejavnost fakultete.
6. Politična šola je bila kadrovska šola, na fakulteto pa se lahko vpišejo vsi, je odprtega tipa.
7. FSPN ne bi bilo niti smotrno niti utemeljeno ukiniti.
8. Pomisliti je treba tudi na dolgoročni program visokega šolstva. Zdi se, da FSPN in predvideni razvojni načrt politične šole ne presegata potreb po potrebnih kadrih.
9. Sedaj vpisanim študentom bi morali dati možnost dokončanja študija, kar bi trajalo najmanj še dodatnih pet let.
10. Z ukinitvijo FSPN bi sicer prihranili nekaj sredstev, vendar za ceno opustitve neke že uveljavljene šolske dejavnosti na družbeno izredno pomembnem področju.

Nekaj mesecev kasneje lahko sicer zasledimo, da se takšen pristop zdi smiseln Francetu Popitu, ki je razložil svojo varianto tega koncepta. Popit (CK ZKS 1975b),⁵ meni, da naj bi habilitacijsko komisijo za profesorje na predlog Socialistične zveze imenovala skupščina. Komisija bi bila sicer vezana na Izvršni svet, če se pa ta ne bi strinjal, bi lahko imenovali novo komisijo, staro pa razrešili. Po Repetovem mnenju je bil ta koncept malo prehud celo za tedanje razmere, zato je vodstvo KPS raje uporabljalo notranje pritiske (Repe 1992, 885).

V tem pismu je lepo viden razkorak oziroma razmišljanje avtorja o šoli kot znanstveni ustanovi in o šoli kot politični ustanovi oziroma kadrovske šoli. Šola kot znanstvena ustanova je odprtega tipa, nanjo se lahko vpišejo vsi, kadrovska šola pa je zaprtega tipa, elitistična in je vstop mogoč samo s posebnimi izkazi o primernosti.

4.3.5 8. seja Predsedstva CK ZKS, 26. 9. 1974

Pri tretji točki te seje je CK ZKS razpravljajal o informaciji glede dotedanega razčiščevanja razmer na FSPN. Poročal je Franc Šali, ki je menil, da očitane slabosti niso odpravljene, saj po njegovem mnenju ni prišlo do globljih razčiščevanj razmer,

⁵ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 250, a.e. 754, Magnetogram 15. seja Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. 1975.

niti do bistvenih sprememb. Uporabil je ostro retoriko, ko je menil, da je treba nadaljevati z bitko, da bo iz vsake študijske smeri jasno razvidna marksistična zasnovanost in usmeritev in bodo diplomanti obvladali ne samo stroke kot znanosti, ampak tudi »kot orožje v uveljavljanju revolucionarnih ciljev delavskega razreda« (CK ZKS 1974c, 149–151).⁶ Šali v razpravi pove še, da morajo o nekaterih visokošolskih učiteljih (omeni Rusa, Arzenška, Hribarja in Vrega) še razpravljati o njihovi idejni, moralno-politični in strokovni kakovosti in se čim prej odločiti, kdo še lahko ostane na šoli. Ponovno graja Osnovno organizacijo ZKS na FSPN. Očita jim neaktivnost in nekritičnost. Na fakulteti so še vedno odprta vprašanja vsebinske opredeljenosti, neustreznosti nekaterih pedagoških delavcev, vpliv ustanovitelja, nedelujoč sistem kadrovskega preverjanja vseh delavcev in slušateljev fakultete (CK ZKS 1974c, 151). Zelo oster v svoji razpravi je bil tudi Sergej Kraigher, ki dr. Veljku Rusu očita, da enostavno izenačuje samoupravljanje s participacijo in se jezi tudi na druge univerzitetne profesorje, ki mu ne nasprotujejo. Zato predlaga, da bi se uvedla razčiščevalna akcija, ki bi tovrstne ideje spodnesla. Jezi se, da ta proces razčiščevanja na FSPN traja že več let in da ni nobenega učinka (CK ZKS 1974c, 156):

Mi imamo sedaj po Ustavi pravico in imamo tudi Zakon o visokem šolstvu, kjer imamo možnost, da se moralno-politične kvalitete in pa ta vsebinska usmerjenost na socialistično samoupravljanje lahko vnesejo in da imajo ti družbeni organi in organizacije, ki so zainteresirani na kadru, ki jim ta fakulteta daje možnost, da vplivajo na to, da se profesorji, ki ne uživajo v tem pogledu zaupanja, odstranijo. Da bo to lažje sprejeto, da se bo lažje izvedlo, moraš to idejno-politično delo razviti in na fakulteti in med študenti in na Univerzi in v javnosti (tisku, radiu, televiziji), da dobiš oporo, da ne bodo smatrali, da se zdaj na poenostavljen način obračunava z ljudmi, ki se z nami ne strinjajo. (CK ZKS 1974c, 157).

Iz vseh teh zapisnikov in magnetogramov sej različnih državnih organov, največ CK ZKS, lahko sklepamo, da je bil scenarij za obračun s profesorji pripravljen že vnaprej

⁶ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 248, a.e. 747, Magnetogram 8. seje Predsedstva CK ZKS, 26. 9. 1974.

in da se je pripravljala več let. Sklepamo lahko tudi, da so se (pravzaprav že v času Staneta Kavčiča) začeli zavedati vpliva javnega mnenja in podpore različnim idejam med ljudmi. Konkretno na to večkrat opozarja prav Sergej Kraigher, ki je bil v času razčiščevanja na FSPN predsednik predsedstva Socialistične republike Slovenije. Morda se je kot vpliven politik že zavedal, da izobraženci in profesorji družboslovnih fakultet večkrat npr. nastopajo v javnosti, javno pojasnjujejo kakšne družboslovne ali družbene fenomene in imajo zato večjo možnost vpliva na javnost kot izobraženci npr. tehniške ali medicinske stroke. Oblast tudi ni bila zadovoljna z objavami nekaterih člankov v reviji Teorija in praksa, ker niso bili v skladu z uradnimi stališči ZKS. Na eni strani je ZKS želela v ospredju raziskovanja interese delavskega razreda, na drugi strani pa so bili izsledki teh raziskav sprejeti z negodovanjem, ker so razkrivali realno stanje. Fakulteta se tako sooča z dilemo ali se razvijati kot avtonomna znanstvena ustanova ali kot kadrovsko-partijska ustanova.

4.4 Obračun

4.4.1 Dogajanje na tridnevni 15. seji Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. 1975

Seja, na kateri so razpravljali in odločali o usodi štirih profesorjev na FSPN, je bila najprej sklicana za 30. januar 1975, ob 9. uri dopoldne v mali sejni dvorani CK ZKS, vendar je bila zaradi 7. seje Predsedstva CK ZK Jugoslavije prestavljena na 4. februar 1975. Druga točka dnevnega reda je bila Poročilo komisije Predsedstva CK ZKS za oceno stanja na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani (v nadaljevanju Poročilo). V gradivu za sejo so člani Predsedstva prejeli Poročilo Komisije za oceno razmer na FSPN s predlogi zaključkov in ukrepov in poročila skupin za pregled smeri in predmetov novinarske, politološke in sociološke usmeritve ter za družbenopolitično usposabljanje (1975b, 1).

4.4.1.1 Poročilo Komisije za oceno razmer na FSPN v Ljubljani

Na 8. seji Predsedstva CK ZKS je bil na predlog Izvršnega komiteja sprejet sklep, naj posebna Komisija Predsedstva CK ZKS oceni stanje na FSPN in o ugotovljenem,

vključno s predlogom ukrepov, obvesti Izvršni komite in Predsedstvo CK ZKS. To posebno Komisijo za oceno razmer na FSPN v Ljubljani (v nadaljevanju Komisija) so sestavljali Franc Šali (predsednik), Adolf Bibič, Vinko Hafner, Ivan Hvala, Vlado Janžič, Avguštin Lah, Boris Lipužič, Boris Majer, Bogdan Osolnik, Janez Sluga, Janez Škerjanc, Anton Vratuša in Iztok Winkler. Komisija je svoje poročilo oblikovala v času med oktobrom in decembrom 1974. Komisija se je na prvi seji seznanjala s stanjem na FSPN in v Osnovni organizaciji ZK ter cilji, ki bi jih bilo treba doseči, da bi fakulteta po svoji programski zasnovi in usmeritvi ter kadrovske zasedbi v celoti izhajala iz potreb socialistične samoupravne družbe (CK ZKS 1975c, 1).⁷

Osnova za delo Komisije je bila razprava na 29. seji CK ZKS. Pri seznanjanju s stanjem na fakulteti se je komisija opirala tudi na informacijo Izvršnega komiteja o dosedanjem razčiščevanju razmer na FSPN. Iz te informacije je bilo razvidno, da na FSPN še niso nastale bistvene spremembe v idejni zasnovi in naravnosti pedagoško-raziskovalnega dela in kadrovske politiki. Tudi marksistični center je ocenil, da je dosedanja idejna diferenciacija na fakulteti, ki jo vodi ZK, prispevala k izboljšanju programskih zasnov in vsebine izobraževalno-raziskovalnega dela. Vendar po mnenju marksističnega centra to še ni stanje, s katerim bi lahko bili zadovoljni. Komisija je bila mnenja, da je treba preseči močan vpliv, ki so ga v obdobju razraščanja liberalizma liberalne sile imele na delo FSPN (CK ZKS 1975c, 1–2). Komisija si je postavila dva cilja (CK ZKS 1975c, 3):

- 1. opredeliti izobraževalni in raziskovalni interes združenega dela, družbenopolitičnih in interesnih skupnosti ter družbenopolitičnih organizacij, ki ga je treba samoupravno konstituirati v ustreznih organih in telesih fakultete ter v skladu z njimi reformirati učni program šole oziroma pedagoško in raziskovalno delo;*
- 2. uveljaviti takšno kadrovske politiko, ki bo v celoti zagotovila uveljavljanje ciljev socialistične samoupravne družbe; pri tem je treba takoj začeti z razpravo o tistih učiteljih, ki so s svojo dejavnostjo bistveno prispevali k uveljavljanju nesprejemljivih teženj v delu in razvoju fakultete.*

⁷ Arhiv Republike Slovenije, AS 158/IV, CK ZKS, škatla 250, a.e. 754, Poročilo komisije za oceno razmer na FSPN v Ljubljani, priloga 1, 15. seja Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. 1975.

S tema ciljema sta bila seznanjena Izvršni komite in Predsedstvo CK ZKS. Oba sta ju sprejela in zadolžila Komisijo, da ju ob pomoči marksističnega centra ter komunistov na FSPN takoj začne uresničevati (CK ZKS 1975c, 3).

Na svoji drugi seji je Komisija ocenila, da teh dveh ciljev ne bo mogla zadovoljivo uresničiti brez idejne in strokovne podpore širšega kroga komunistov s fakultete in področij, za katera fakulteta izobražuje kadre (CK ZKS 1975c, 3). Zato je oblikovala pet delovnih skupin (CK ZKS 1975c, 4):

- 1. skupino za pregled smeri in predmetov sociološke usmeritve (Boris Majer (vodja), Drago Ščernjavič (sekretar), Marko Kerševan, Peter Klinar, Slavko Podmenik, Janez Sluga, Franc Šali, Jože Šter, Pavel Vindišar, Anton Vratuša, Boris Ziherl);*
- 2. skupino za pregled smeri in predmetov politološke usmeritve (Vlado Janžič (vodja), Rozka Pohleven (sekretarka), Adolf Bibič, Vinko Hafner, Ivana Hvala, Stane Južnič, Leopold Kejžar, Milan Kučan, Aleksander Kutoš, Oto Norčič, Gojko Stanič, Janez Škerjanc);*
- 3. skupino za pregled smeri in predmetov novinarske usmeritve (Bogdan Osolnik (vodja), Nada Amanovič (sekretarka), Dušan Dolinar, Slavko Fras, Boris Lipužič, Tomo Martelanc, Jože Smole, Franc Šetinc, Iztok Winkler);*
- 4. skupino za družbenopolitično usposabljanje (Emil Rojc (vodja), Tone Pačnik (sekretar), Ivan Bitenc, Alojz Briški, Ludvik Jevšenak, Andrej Kirn, Stane Kranjc, Aleksander Kutoš, Marjan Lah, Zdravko Troha) (ta skupina je predlagala pedagoško smer za usposabljanje srednješolskih učiteljev predmeta Samoupravljanje s temelji marksizma);*
- 5. skupino za samoupravni razvoj FSPN kot notranjo skupino fakultete.*

Komisija si je skladno z nalogo izdelala predloge delovnih obveznosti (CK ZKS 1975c, 4–5):

- 1. razčistiti nekatera vprašanja disciplinarne zasnove fakultete;*
- 2. kritično oceniti publicistično in pedagoško dejavnost nekaterih pedagoških in raziskovalnih delavcev;*

3. sprejeti končno oceno stanja na fakulteti in definirati predlog ukrepov glede na cilje, ki so bili sprejeti na seji Izvršnega komiteja CK ZKS;

4. določitev nalog delovnim skupinam za pregled posameznih smeri:

a) oceniti idejno zasnovo posamičnih disciplin in predmetov z marksističnega vidika,

b) oceniti usmerjenost posameznih disciplin in predmetov, in sicer iz naslednjih vidikov:

- kolikšna in kakšna je usmerjenost posameznih disciplin in predmetov k potrebam in interesom socialistične samoupravne skupnosti, k problemom združenega dela, družbenopolitičnih skupnosti in političnih organizacij;

- kakšno mesto in obseg zavzemajo nemarksistične teorije v posameznih disciplinah in v posameznih predmetih, kakšen je njihov pomen v odnosu na probleme socialistične graditve samoupravne družbe in kako so posredovane slušateljem;

- koliko posamične smeri, usmeritve in posamični predmeti zadovoljivo vplivajo na oblikovanje marksistično-samoupravno-socialistično usmerjenega družboslovca.

Komisija je svoje poročilo izoblikovala v šestih poglavjih oziroma sklopih, in sicer: namembnost fakultete, izobraževalno delo, raziskovalno delo, kadrovska politika, osnovna organizacija ZK in razmere na fakulteti ter predlogi in stališča.

1. Namembnost fakultete

Pobudnik in organizator akcije za ustanovitev FSPN je bil CK ZKS. Na fakulteti naj bi se na osnovi marksizma in samoupravljanja usposabljali kadri iz družbenopolitične prakse za kompleksno in poglobljeno proučevanje političnih in samoupravnih procesov. V okviru takšne usmeritve naj bi postala središče študija, raziskovanja in razvijanja marksistične misli, proučevanja socializma, predvsem teorije in prakse samoupravljanja. S tem bi fakulteta nakazala tudi vizijo nadaljnjega razvoja vse do brezrazredne komunistične družbe. Postala bi tudi sestavni del boja socialističnih sil proti idejnim tokovom, ki so nasprotni samoupravljanju in marksizmu. Njeni kadri naj bi se zaposlovali na vseh področjih družbenega življenja (gospodarstvo, politika, vzgoja in izobraževanje, znanost, kultura, publicistika idr.). Razvijala bi tudi celovit sistem izobraževanja delovnih ljudi ob delu, da bi vseskozi dopolnjevali svoje

družbenoekonomsko, upravljalno in politično znanje. Šola je bila posebnega pomena za družbo. Tudi zato je CK ZKS kot pobudnik in ustanovitelj šole oblikoval kadrovske sestave predavateljev in slušateljev in sodeloval pri vsebini študijskega programa. Na začetku (takrat še visoka šola) je uspešno uresničevala te cilje. Kasneje je šola svojo dejavnost razširila na področje sociologije in novinarstva in se vključila v Univerzo. V tem obdobju je fakulteta pomembno prispevala k razvoju že uveljavljenih in novih družboslovnih disciplin, pokazali pa so se že prvi rezultati na področju raziskovalnega dela. Z vključitvijo v Univerzo je fakulteta postala organizatorica in koordinatorica družboslovnega izobraževanja na nedružboslovnih fakultetah, skušala je organizirati različne povezave študija s sorodnimi visokoškolskimi ustanovami, uvedla in razvila je razvejan podiplomski študij. Komisija pa ugotavlja, da fakulteta ni dovolj prispevala k reformi visokega šolstva in je celo sprejela nekatere že preživele vzorce tradicionalnega akademskega koncepta (CK ZKS 1975c, 5–7).

»V širšem družbenem razraščanju so začele tehnokratske in liberalistične sile iskati oporišče in podporo tudi v raziskovalnem in teoretičnem delu ter v izobraževalnem procesu, posebno na področju družboslovja. Širiti se je začela teorija o spontanem razvoju ter o nastajajočem obdobju družbe brez ideologij, ki je krepila moč teh sil v družbi, hkrati pa krhala revolucionarno vsebino marksistične misli in samoupravne prakse« (CK ZKS 1975c, 7). Zaznavati se je začel tudi vdor marksizmu in samoupravljanju tujih teorij in metodoloških prijemov. Po mnenju Komisije so se spremembe pokazale tudi v idejnem konceptu FSPN, v njeni programski naravnosti, izobraževalnem procesu, raziskovalnem delu in kadrovske politiki; oddaljevati se je začela od družbene prakse in revolucionarnih socialističnih sil. Člani ZK na fakulteti niso nikoli imeli dovolj moči in vpliva, da bi to onemogočili. Komisija ugotavlja tudi, da je fakulteta v preteklosti zaradi učnega načrta že bila kritizirana, vendar se nepravilnosti kljub temu nadaljujejo. Komisija ocenjuje, da potrebuje radikalne ukrepe, da bi resnično postala dejanska nosilka boja za cilje socialistične revolucije (CK ZKS 1975c, 7–9). Dejavnost in razvoj FSPN bi morala temeljiti na (CK ZKS 1975c, 9–10):

- *tradiciji samoupravnega gibanja, na marksistični teoriji, na prizadevanju za uresničevanje ciljev socialistične revolucije, razvoja samoupravljanja, vodilne vloge delavskega razreda in ZK ter osvoboditve človeka;*
- *potrebah in interesih socialistične samoupravne prakse, na odkrivanju dejanskih družbenih odnosov in nakazovanju rešitev za hitrejši samoupravni razvoj;*
- *samoupravno usmerjeni družbenopolitični aktivnosti pedagoških, raziskovalnih in znanstvenih delavcev;*
- *ustvarjalnem sodelovanju študentov in pedagoških delavcev v izobraževalnem in raziskovalnem procesu;*
- *dialektičnem razmerju med družbeno znanostjo in družbeno-politično prakso: pri tem znanost, ki temelji na marksistični teoriji in metodologiji, izhaja iz načela svobodne ustvarjalnosti in odgovornosti pred delavskim razredom, delovnimi ljudmi in njihovimi organiziranimi socialističnimi silami; družbenopolitična praksa, ki tudi sama ustvarja pomemben teoretični fond, pa opira svojo aktivnost na dosežke znanosti;*
- *mногоstranskem sodelovanju z znanostjo v svetu in na kritičnem obravnavanju in sprejemanju njenih dosežkov, pri čemer si je potrebno prizadevati za stike z marksistično in sploh napredno usmerjenimi središči in tokovi;*
- *marksistični kritiki funkcionalizma, pozitivizma, vseh oblik dogmatizma, abstraktnega humanizma, lažnega levičarstva, subjektivizma in pragmatizma;*
- *razvijanju marksistično zasnovane in samoupravno usmerjene publicistične dejavnosti.*

2. Izobraževalno delo

Komisija v Poročilu ugotavlja, da se je v programih posameznih predmetov pojavilo odstopanje od marksistične zasnovanosti in usmerjenosti izobraževalnega procesa ter podrejanje pozitivistični usmerjenosti, elementom humanizma in formalne demokracije. Posamezni učitelji in raziskovalci uporabljajo pozitivistični pristop k samoupravljanju in ga ne raziskujejo kot najpomembnejše oblike in sredstva revolucionarne prakse delavskega razreda v okviru marksizma. V pozitivizmu nebistvene vidike samoupravljanja razglašajo kot bistvene in obratno. Učitelji nekritično prevzemajo nemarksistične teorije, pristop k samoupravljanju brez

marksistične teorije pa je v nasprotju s strokovno konkretnostjo in marksistično usmerjenostjo. V izobraževalnem procesu ugotavljajo premalo kritične uporabe tujih teorij in metod. Na FSPN je bilo vloženega premalo napora, da bi se v delo vneslo pomembne dosežke marksizma. Na FSPN se po ugotovitvah Komisije pojavljajo idejnopolitična stališča, v katerih se izražajo pozitivistični pogledi na razmerja med ideologijo in znanostjo in ki se kažejo tudi v nekaterih primerih v opredeljevanju v samoupravnih organih FSPN. Pojavljajo se tudi težnje po pretirani specializaciji posameznih smeri, ker nekateri temeljni predmeti ene smeri niso bili vključeni v učni program druge smeri (npr. Sodobna delavska in socialistična gibanja, Novejša politična zgodovina, Primerjalni politični sistemi, Zgodovina politične misli, Novejša politična zgodovina jugoslovanskih narodov idr.). To naj bi vplivalo na premajhno interdisciplinarno povezovanje znotraj FSPN (CK ZKS 1975c, 10–12).

Komisija je menila, da mora FSPN v prihodnje razvijati predvsem politologijo in sociologijo. Na njenih temeljih naj kot tretjo študijsko smer gradi proučevanje procesov družbenega informiranja in množičnih medijev ter praktično znanje in novinarske veščine, potrebne za novinarsko in informativno propagandno delo. Študij novinarstva naj bi bil hkrati odprt tudi študentom in diplomantom drugih strok. Ko se je šola začela odpirati za srednješolsko mladino, je ZK opustila kadrovanje študentov za dodiplomski študij in tako ni bila več namenjena samo družbeno in samoupravno aktivnim ljudem. Po mnenju Komisije se sedanja vloga FSPN odmika od svoje nekdanje vloge in zato pojenja interes družbenopolitičnih dejavnikov za vključevanje v to usposabljanje, kar je pripeljalo tudi do prenehanja dela Centra za družbenopolitično izobraževanje. Komisija je temeljito razpravljala o vlogi in pomenu FSPN, da bi izostrila vlogo fakultete v konceptu družbenopolitičnega usposabljanja. FSPN mora predruščiti študijski načrt, opraviti kadrovske selekcije in se usposobiti za uveljavitev novih usmeritev za potrebe organizacij združenega dela in družbenopolitičnih skupnosti na pedagoškem področju in na področju obrambe in zaščite (CK ZKS 1975c, 12–13).

Odpravo negativnih teženj ter ponovno uveljavitev prvotne namembnosti šole bo mogoče doseči le z novo samoupravno organizacijo fakultete ter z doslednim uveljavljanjem ciljev ZK na fakulteti, za kar je odgovorna ZK. V samoupravnih organih fakultete (skupščina, fakultetni svet), na posameznih

smereh in raziskovalnem inštitutu bodo morali dobili mesto delegati združenega dela, družbenopolitičnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij (CK ZKS 1975c, 14).

3. Raziskovalno delo

Analizo, ki so jo opravili komunisti na fakulteti, je poglobil še marksistični center pri CK ZKS (CK ZKS 1975c, 14). Ta analiza je po njihovem mnenju pokazala pomanjkljivosti (CK ZKS 1975c, 14–15):

- premajhno usmerjenost raziskav h ključnim ter aktualnim družbenim problemom;*
- v delu raziskovanja in publicistike so se uveljavili pozitivistična usmeritev in elementi abstraktnega humanizma ter neplodne filozofske abstrakcije;*
- raziskovanje aktualnih družbenih problemov se je marsikdaj omejevalo na posamezne faze in segmente družbenih odnosov (moč, vpliv, informiranje ...), iz katerih so enostransko izpeljevali generalizacije o učinkovitosti in uspešnosti samoupravljanja, delovne organizacije ali sistema (in s tem zanemarjali družbeno-ekonomsko bistvo in celoto družbenih odnosov). S takšno usmeritvijo so premalo upoštevali raziskave, analize in ugotovitve drugih znanstvenih in družbenopolitičnih delavcev kot tudi dokumente in ukrepe družbenopolitičnih organizacij, ki so istočasno ali tudi že prej obravnavali in reševali iste probleme iz celovitejših izhodišč in v neposredni povezavi z družbeno prakso;*
- neizdelan dolgoročni raziskovalni program fakultete, predvsem zaradi atomizacije centrov kot posebnih raziskovalnih enot;*
- nezadostno in neustrezno vključevanje raziskovalnih centrov na fakulteti v enoten program, da bi bolj neposredno vplivali na njeno splošno rast kot znanstveno-pedagoškega zavoda, na razvoj posameznih družboslovnih disciplin, ki jih goji fakulteta;*
- prepočasna rast izrazito raziskovalnega potenciala ob pedagoškem, predvsem na področju politologije;*
- nezadosten pretok novih spoznanj in rezultatov raziskav v pedagoški proces;*
- preobremenjevanje nekaterih fakultetnih delavcev z raziskavami, tako da so zanemarili svoje pedagoške obveznosti, kar je na nekaterih usmeritvah in celo*

smereh občasno negativno vplivalo na kvaliteto in obseg rednega izobraževalnega programa;

- *neustrezno, predvsem tehnično-organizacijsko vključevanje študentov v raziskovalno delo;*
- ***javno nastopanje in publicistično delovanje posameznih učiteljev in raziskovalcev z deli, ki niso predhodno teoretično in idejno ovrednotena*** (poudarila M. L.), *še posebej, kadar gre za občutljive družbene probleme in stališča in za predstavljanje zavoda.*

Komisija meni, da so vse te pomanjkljivosti v prid predlogu, da se raziskovalno delo na fakulteti organizacijsko, vsebinsko in metodološko poglobljeno ovrednoti in spremeni. V prvih letih po ustanovitvi VŠPV so posamezni avtorji resnično prispevali k temeljitemu marksističnemu fundiranju svojih učnih programov. Del raziskovalcev pa ni izhajal iz marksističnih izhodišč, ampak je zastopal pozitivistični odnos do družbene prakse in zalo prispeval k tehnokratskim in liberalističnim težnjam. Komisija je potrdila, da FSPN nujno potrebuje raziskovalni inštitut, ki bi presegel obstoječe centre. Ta inštitut bi omogočal kontinuiteto raziskovalnega dela, rotacijo kadra in s tem nastajanje novih znanstvenih disciplin. Komisija je mnenja, da bi morala fakulteta interdisciplinarno povezovati in vrednotiti rezultate raziskovalnega dela. Zaenkrat je pri vrednotenju raziskovalnih del pred publiciranjem prisotna premajhna kritičnost. Raziskovanje mora biti usmerjeno v povezovanje teoretičnih, temeljnih razvojnih in aplikativnih raziskav. FSPN mora izoblikovati celovit raziskovalni program, ki bo izražal temeljne širše družbene interese in interese fakultete. Potrebno je zasnovati ambicioznejše raziskovalne programe v povezavi z drugimi raziskovalnimi institucijami in s pretokom kadrov. Tako mora FSPN postati opora organiziranim socialističnim silam pri uveljavljanju marksistične teorije v raziskovanju ter spodbujati večjo povezanost raziskovanja in izobraževanja (CK ZKS 1975c, 16–18).

5. Kadrovska politika

Ta točka je v Poročilu Komisije za oceno razmer na FSPN v Ljubljani zagotovo najboljše in je imela najhujše posledice za dr. Vladimirja Arzenška, dr. Janeza Jerovška, dr. Veljka Rusa in dr. Tineta Hribarja.

*Kadrovska politika je del družbene politike, v tem okviru tudi politike ZK. Zato se ZK ne more zadovoljiti pri kadrovanju fakultetnih učiteljev samo s formalnimi strokovnimi merili. **ZK se ne more in ne misli odreči svojemu političnemu vplivu** (poudarila M. L.), nasprotno, nenehno se bo bojevala tudi za socialistični idejni profil učiteljev. Ta idejnost je pogoj za kvaliteto izobraževalnih procesov in hkrati sestavina moralnih lastnosti, ki jih pričakujemo od pedagoških delavcev (CK ZKS 1975c, 18).*

Kadrovska politika ZK naj bi zagotavljala oblast delavskega razreda, uresničevanje njegovih interesov in **uveljavljanje vodilne vloge ZK na vseh področjih družbenega dela** (poudarila M. L.). Komisija meni, da si ZK prizadeva in se zavzema, da bi prišli na odgovorna mesta v družbenih organizacijah politično preizkušeni ljudje, ljudje, ki razvijajo socialistične samoupravne odnose in ki so se izkazali kot dosledni borci za uresničevanje politike ZK. Takšna kadrovska politika je še posebno potrebna pri kadrih na pedagoškem področju (CK ZKS 1975c, 18). »Socialistični idejni in moralni lik pedagoških delavcev in njihova osebna zavzetost in zlasti vključenost v revolucionarne procese samoupravne preobrazbe je zahteva, ki jo ZK postavlja v ospredje« (CK ZKS 1975c, 19). Komisija opaža, da je bila tovrstna kadrovska politika v preteklih letih na FSPN premalo navzoča, ker je ZK ni dovolj uveljavljala. K takšnemu kadrovanju naj bi pripomogel tudi vpliv visokošolskih učiteljev pri kadrovanju in neupoštevanje družbenega interesa; prevladovala sta kriterija strokovne usposobljenosti in osebne motiviranosti, ne pa tudi usmerjenost posameznika, njegova razredna opredeljenost in aktiven odnos do boja za socialistične odnose (CK ZKS 1975c, 19). Fakulteta mora doseči, da »bodo na fakulteti poučevali tisti učitelji, ki bodo izobraževali in vzgajali študente tako, kot to zahtevajo potrebe in cilji naše socialistične samoupravne družbe« (CK ZKS 1975c, 19).

Komisija ugotavlja, da mora Osnovna organizacija ZK nadaljevati z razčiščevanjem idejnopoličnih kvalitet vseh učiteljev, posebno še tistih, ki so člani ZK. V poročilu se je Komisija omejila samo na idejnopolično oceno nekaterih najbolj spornih stališč, ki jih je ugotovila ob analiziranju študijskih programov in publicistične dejavnosti dr. Vladimirja Arzenška, dr. Janeza Jerovška, dr. Veljka Rusa in dr. Tineta Hribarja (CK ZKS 1975c, 19). Komisija ugotavlja, da del njihove dejavnosti, ki so ga analizirali,

vsebuje »idejno in politično oziroma filozofsko nesprejemljiva stališča« (CK ZKS 1975c, 20).

Očitki dr. Vladimirju Arzenšku

V publicistični dejavnosti dr. Vladimir Arzenšek nedialektično pojmuje razmerje med znanostjo in ideologijo, kar se izraža tudi v njegovem praktičnem opredeljevanju. Uporablja metodološke postopke, za katere je značilen subjektivizem; na podlagi takih metodoloških prijemov dela daljnosežne, politično nesprejemljive in teoretično neutemeljene sklepe. Ta tendenca se je posebej pokazala v takšnih idejnopolitičnih vprašanjih, kot npr.:

- *v interpretaciji in posploševanju managerske zavesti,*
- *v interpretaciji in prognozi družbenega razvoja, v kateri je napovedal liberalizacijo, funkcionalizacijo in depolitizacijo slovenske družbe,*
- *v tem, da ni bil dovolj kritičen pri aplikaciji tujih teoretičnih modelov, do tez o nezmožnosti in nepotrebnosti revolucije, o nekonformnem proletariatu in o odnosu med revolucijo in gibanjem.*

Iz nekaterih od teh stališč sledi objektivna podpora tehnokratskim tendencam v našem družbenem življenju (CK ZKS 1975c, 20).

Očitki dr. Janezu Jerovšku

Namesto marksistično-dialektičnega in razrednega pristopa k socialni strukturi delovne organizacije uvaja pozitivistično-statistični (statusni) pristop. Zato vidi možnosti za reševanje protislovij in konfliktov med interesnimi skupinami predvsem v vzpostavljanju »dinamičnega ravnotežja moči« z institucionalizacijo možnosti, da se interesne skupine organizirajo in nastopajo tudi kot formalne skupine (po »pravilih igre«). Ne upošteva pa možnosti (in stvarnosti) za razreševanje konfliktov in protislovij znotraj samoupravnih institucij z vlogo obstoječih družbenopolitičnih organizacij ob vodilni vlogi ZK. Ne upošteva, da delavski razred ne more in ne sme omogočati še formalne institucionalizacije vpliva neformalnim grupam, ki marsikdaj že neformalno in predvsem neformalno (klikarsko, intrigantsko itd.) dosegajo večjo moč in vpliv. Zato ne išče možnosti za doseganje odgovornosti z nenehno diferenciacijo in

konfrontacijo med naprednimi in konservativnimi, birokratskimi, tehnokratskimi silami in njihovim obnašanjem v samoupravnih odnosih. Zato tudi ne upošteva, ne razčlenjuje, ne raziskuje in ne pojasnjuje strukture, ciljev, vloge, moči in vpliva družbenopolitičnih organizacij v delovni organizaciji (CK ZKS 1975c, 20–21).

Očitki dr. Veljku Rusu

Samoupravljanja ne pojmuje in ne razlaga v smislu temeljnih odnosov v celotni družbeno-ekonomski reprodukciji, to je v prilaščanju, menjavi in delitvi pogojev in rezultatov dela, niti kot celote upravljaljskih funkcij, ki bi jih morali obvladati delavci za uresničevanje svojega vpliva in vodilne vloge v vseh teh odnosih. Omejuje ga na udeležbo delavcev samo v nekaterih upravljaljskih funkcijah – predvsem v kontroli. V starem učnem načrtu je obravnaval samoupravljanje kot posebno obliko participacije. Neustrezno pojmovanje samoupravljanja je izrazil v pogledih na problem »oligarhizacije« naše družbe, pri čemer je poudaril pritisk mednarodnega okolja kot edini faktor, ki naj bi »deoligarhiziral« našo družbo. V prizadevanju ZK, da bi se omejile reprezentativne prvine našega družbeno-ekonomskega in političnega sistema, se zavzema za paralelen razvoj »reprezentativne« in »parcipativne« demokracije, pri čemer podcenjuje možnost nadaljnega razvoja samoupravne socialistične demokracije. Zanemarja revolucionarno vlogo delavskega razreda, avantgardno vlogo ZK pa reducira na vlogo »katalizatorja« in »modifikatorja«, ki pa bi moral biti »dovolj nevtralen« (CK ZKS 1975c, 21–22).

Očitajo mu še izogibanje uporabi in soočanju temeljnih kategorij in opredelitev zgodovinskega materializma in zastopanje teze o popolnem tehnološkem indeterminizmu. Pri svojem delu pa naj bi vključeval pojmovanja in razlage zahodne pozitivistične sociologije, ne pa tudi uporabnih postavk marksistične teorije. Pri njegovem delu moti tudi to, da kot bistven pogoj in izhodišče za spreminjanje družbenih odnosov vedno predpostavlja vrednote, sistem vrednot ali pa vrednostne orientacije, nikjer pa z zgodovinsko-materialističnega vidika ne razloži njihove odvisnosti od načina proizvodnje, kljub temu da gre za sociologijo dela in da se pri tem sklicuje tudi na Marxa (CK ZKS 1975c, 22).

Očitki dr. Tinetu Hribarju

Po mnenju Komisije je delo dr. Tineta Hribarja v nasprotju s temeljno marksistično tezo, da mora biti teorija, tudi filozofija, »napotilo za revolucionarno akcijo« (CK ZKS 1975c, 22). Negativno ocenjuje tudi Hribarjev pristop k Marxu in Kapitalu, saj naj bi siromašil Marxove misli.

Gre za prilagajanje posameznih Marxovih formulacij abstraktnemu spekulativno filozofskemu načinu mišljenja, lebdečemu zunaj časa in prostora. Te abstraktne spekulacije, ki dostikrat mejijo na sholastične verbalizme, so značilne tudi za del Hribarjevega razpravljanja, s kakršnim se srečujemo v našem periodičnem tisku. Pogoste primerjave Hribarjevih pristopov s Heideggerjevimi niso povsem neutemeljene. Kadar dr. Tine Hribar piše o sodobnih filozofskih tokovih in o njihovih predstavnikih, o Heideggerju, o »teologih revolucije« itd., nam praviloma posreduje njihove misli, ne bi pa mogli govoriti o kakem temeljitejšem marksističnem soočanju s temi mislimi. V delu svojih trditev razodeva dr. Tine Hribar precejšnje nepoznavanje marksistične dialektike, njenih zakonov in kategorij, s katerimi so se klasiki marksizma v vsem svojem teoretičnem in praktičnem delu intenzivno ukvarjali. [...] Če bi avtor ne podlegel spekulativnemu načinu mišljenja in če ne bi nekritično sprejel vrste tez sodobne meščanske filozofije, posebej še tiste, ki izhajajo iz Heideggerjevega filozofskega fonda, bi lahko bila njegova usmeritev filozofsko in družbeno zelo produktivna (CK ZKS 1975c, 23).

Dr. Tinetu Hribarju Komisija očita tudi, da se v svojih delih ni odločneje spopadel z različnimi nemarksističnimi idejnimi tokovi in da je z objavami svojih tekstov vzbujal dvome o svoji marksistični opredeljenosti (CK ZKS 1975c, 23–24). »Aktiv komunistov, kakor tudi del študentov, sicer navaja, da to ne prihaja do izraza v njegovi pedagoški praksi, kar naj bi dokazala skripta oziroma habilitacijsko delo, ki ga pripravlja« (CK ZKS 1975c, 24).

Težko pa bi mu priznali na podlagi obravnavanih tekstov, da je sposoben posredovati dialektični materializem kot filozofijo marksizma, ne da bi hkrati

nenehno izpričeval notranjo razdvojenost med to svojo pedagoško obveznostjo in pa svojo siceršnjo filozofsko publicistično dejavnostjo (CK ZKS 1975c, 24).

Vsi štirje profesorji so bili pravzaprav podvrženi zelo podobnim očitkom, in sicer da podpirajo tehnokracijo, da so nekritični pri prevzemanju in povzemanju tujih teoretskih modelov, da imajo napačne pristope proučevanja določenih fenomenov, da neustrezno pojmujejo samoupravljanje, da zanemarjajo revolucionarno vlogo delavskega razreda in da premalo poudarjajo marksistično teorijo.

Ob tem, ko so bile vse napredne družbene sile usmerjene v iskanje in snovanje družbene preobrazbe ter v njeno institucionalizacijo v ustavi, je dobivalo zavračanje teoretičnih in idejnih osnov našega družbenega sistema še posebno težo in obravnavanost. Ob tem, ko je večji del družbenih znanosti težil k resnici in angažirano deloval z marksističnih in samoupravnih izhodišč, se zato še posebej zastavlja vprašanje, čemu in komu so služili tako idejno determinirani raziskovalni rezultati in avtorski prispevki, zapiše Komisija v svoje poročilo (CK ZKS 1975c, 24).

6. Osnovna organizacija ZK na FSPN in razmere na fakulteti

Komisija je našla nešteto očitkov na račun Osnovne organizacije ZK na FSPN (v nadaljevanju OO ZK na FSPN). Prvi izmed njih je, da ne rešujejo kadrovskih vprašanj. Drugi je njihovo premajhno prizadevanje, da bi se iz celotne pedagoške, raziskovalne, publicistične in druge dejavnosti učiteljev in drugih visokošolskih delavcev umaknilo tisto, kar ni v duhu stališč ZK. Tretji očitek je letel na njihovo nezadostno ideološko delo in zanemarjanje idejnopolitičnega dela. Zadnji očitek Komisije OO ZK na FSPN pa je bil, da ni jasno in kritično opredelila nosilcev nemarksističnih idejnih tokov (CK ZKS 1975c, 25).

Komisija ugotavlja še, da so komunisti na FSPN neenotni in zato neučinkoviti. Prav tako študenti naj ne bi bili v zadostni meri in na ustrezen način vključeni v razčiščevanje in urejanje razmer na FSPN. Komisija meni, da OO ZK na FSPN ni dovolj odgovorno opravljala svoje vloge, kar je imelo samo negativne posledice za življenje in delo na fakulteti. Potrebni bodo dolgotrajni napor, da se bo stanje izboljšalo (CK ZKS 1975c, 25–26).

7. Predlogi in stališča

Ta točka je v Poročilu Komisije za oceno razmer na FSPN v Ljubljani ena izmed pomembnejših, to pa zaradi stališč, ki jih na predlog Komisije sprejme Predsedstvo CK ZKS.

Komisija v poročilu torej ugotavlja, da fakulteta nikakor ni niti zasnovana niti kadrovske usposobljena za uresničevanje ciljev, ki jih pred njo postavlja socialistična samoupravna družba. V skladu s kritiko študijskega načrta, posameznih študijskih programov, kadrovske politike in stanja v OO ZKS na FSPN predlaga ukrepe (CK ZKS 1975c, 27–29):

- reformo vseh treh smeri študija, politologija in sociologija naj bosta temeljni disciplini;
- študij novinarstva naj bo širše zasnovan in naj bo možnost tudi študija B in dopolnilnega študija novinarstva za študente z drugih področij;
- vse študijske smeri naj imajo jasno definiran namen in cilj izobraževanja ter obrazložitev vsebine predmeta;
- na fakulteti morajo komunisti zagotoviti pravočasnost izdelave novega študijskega načrta, ker mora začeti veljati z novim študijskim letom;
- nujna je ustanovitev centra za družbenopolitično usposabljanje, ki naj takoj začne z izobraževanji;
- treba je zasnovati raziskovalni inštitut, ki bo združeval vse dosedanje raziskovalne centre, in mu opredeliti naloge ter ga dolgoročno programsko usmeriti (raziskovanje za potrebe raziskovalno-izobraževalnega procesa, družbenopolitičnih skupnosti in organizacij, usposabljanje raziskovalcev idr.);
- razviti je treba centralno knjižnico in dokumentacijski center;
- na FSPN je treba samoupravljanje organizirati tako, da bo zagotovljen vpliv združenega dela, različnih družbenopolitičnih skupnosti in organizacij;
- kadrovanje oziroma zaposlovanje pedagogov, raziskovalcev in vodstva fakultete mora biti pod neposrednim vplivom ZK;
- za kadrovanje študentov bodo odgovorne družbenopolitične organizacije, predvsem ZK;
- na FSPN je treba vključiti nove kadre, ki bodo pomagali uresničevati zahtevne naloge fakultete.

Komisija meni, da so za odklon od sprejetih smotrov krivi tudi nekateri pedagoški in raziskovalni delavci na FSPN in da fakulteta s sedanjo kadrovsko politiko ne bo mogla uresničiti zastavljenih ciljev (CK ZKS 1975c, 29). Komisija zato z namenom (CK ZKS 1975c, 29–30):

- *da se zagotovijo pogoji za korenito in celovito uresničenje predlogov in stališč,*
- *da se fakulteta vrne k uresničevanju programskih izhodišč, sprejetih ob ustanovitvi VŠPV,*
- *da se poglobijo, okrepijo in razvijejo pozitivni dosežki dosedanjega dela na fakulteti,*
- *da vzgaja in izobražuje študirajočo generacijo tako, da bo v svojem družbenem in poklicnem delovanju izhajala iz marksistične idejne naravnosti in ciljev socialistične revolucije,*

meni:

- ***da stališča tovarišev dr. Vladimirja Arzenška, dr. Janeza Jerovška, dr. Veljka Rusa in dr. Tineta Hribarja ne dajejo jamstva, da bi mogli uspešno opravljati pedagoško delo na fakulteti*** (poudarila M. L.);
- *da OO ZK na fakulteti razpravlja o partijski odgovornosti in nadaljnjem članstvu dr. Janeza Jerovška in dr. Tineta Hribarja,*
- *da OO ZK oceni dejavnost vseh komunistov, ki so bili v preteklem obdobju, predvsem po 21. seji predsedstva ZKJ in 29. seji CK ZKS v vodstvih fakultete, njenih pedagoških in raziskovalnih enot, v funkciji odgovornega urednika Teorije in prakse, sekretarja OO ZK in sekretarja Aktiva ZK pedagoških delavcev.*

Komisija se je v tem poročilu postavila na stališče ene in edine resnice, na trenutke se je postavila celo nad zakone. ZKS je kot vladajoča stranka sprejela zakone, ki jih člani ZKS v Komisiji niso vedno spoštovali in so se včasih postavljali nad le-te, ko npr. niso upoštevali avtonomnosti visokošolske ustanove.

4.4.1.2 Razprava

Predsednik Komisije Franc Šali je v razpravi po predstavitvi Poročila opisal, kaj se mu zdi pri vsakem od štirih univerzitetnih profesorjev sporno. Pri dr. Vladimirju Arzenšku ga moti njegova interpretacija raziskave, v kateri sprašuje 112 slovenskih managerjev in strokovnjakov, zaposlenih v gospodarstvu, kaj je za razvoj naše družbe najbolj pomembno in kako si predstavljajo uresničeno samoupravljanje. Ker je večina vprašanih odgovarjala, da je za razvoj naše družbe pomembna večja vloga strokovnjakov kot pa samoupravljanje in da je ekonomska samostojnost delovne organizacije pomembnejša od državne administracije in podobno, Šali trdi, da avtor v odgovorih ne vidi razrednega bistva. Pri dr. Veljku Rusu ga moti njegovo raziskovanje participativne in reprezentativne demokracije, ker dr. Rus meni, da lahko upravičeno predpostavljamo, da je sedanja participativna demokracija, ki jo lahko imenujemo delavsko samoupravljanje, pomemben proces, kljub temu da ne izziva strukturnih sprememb v delovnih organizacijah oziroma da je participativna demokracija učinkovita v smislu humanizacije dela, ne pa v smislu pripravljanja političnih sprememb. Šalija pri dr. Tinetu Hribarju vznemirja opredelitev lastnega dela, češ da je filozofsko oziroma splošno teoretsko, zato da neposredno ne sovпада z družbenimi in političnimi razpravami. Šali meni, da dr. Hribar namesto filozofske in družbene produktivnosti ponuja rezultate spekulativnega načina mišljenja. Delo dr. Janeza Jerovška je po mnenju Franca Šalija od vseh profesorjev še najmanj sporno. Čeprav se Šaliju zdi očitno, da dr. Jerovšek podlega pozitivizmu (pozitivizem v znanosti povezujemo z vedenjem ali delovanjem, ki ga je mogoče neposredno opazovati oziroma objektivno meriti), se trudi, da bi tako v pedagoškem kot v raziskovalnem delu ustregel kriterijem, ki so bili od njega zahtevani ob izvolitvi za profesorja na FSPN (CK ZKS 1975b, 3/1–6/2).

V razpravi se Franc Šetinc najprej obregne ob komuniste na FSPN, za katere trdi, da so odtujeni od praktične politike, če pa so že posegali v prakso, so s tehnokratsko-liberalističnih pozicij. Ostro kritizira tudi dr. Vladimirja Benka, do 30. septembra 1974 dekana FSPN, češ da kljub resnim opozorilom in zahtevam ni bil pripravljen povleči nobenih potez, ki bi izboljšale razmere glede kadrov na FSPN. Zaradi večletnih kritik, ki so letele tudi na študentsko organizacijo na FSPN in niso popolnoma nič zalegle, Šetinc meni, da je potrebno preiti od besed k dejanjem in svoje uveljaviti praktično.

Kritizira tudi dotedanje delo OO ZK na FSPN. Želi, da se komunisti poenotijo v fazi »praktičnega boja« za preobrazbo fakultete. Meni, da so nekateri komunisti na FSPN opremljeni z nepopolnim znanjem marksizma, da so šibki, premalo usposobljeni in da se zato ne morejo spopadati s protimarksističnimi tendencami. Po njegovem mnenju naj bi bila katedra za novinarstvo prežeta s pozitivizmom in raznimi meščanskimi teorijami, kar naj bi bilo veliko breme za novinarje. Motijo ga teorije dr. Arzenška in dr. Rusa: dr. Rus želi po njegovem temeljno organizacijo združenega dela spraviti na nivo preproste matematične formule. Po Šetinčevem mnenju socioloških pojavov, družbenih pojavov ne moremo skrčiti na formulo. Hkrati priznava bogato znanje vseh univerzitetnih sodelavcev in je prepričan, da **bi bilo lahko vse to gradivo z raziskavami zelo koristno, če bi bilo oplemeniteno z marksističnim prijemom** (poudarila M. L.) (CK ZKS 1975b, 6/2–11/1).

Razpravo je s svojim mnenjem nekoliko umiril Vinko Hafner, ki se ne strinja z omembo še dodatnih imen: Vladimirja Benka, Franceta Vrega, Zdenka Roterja in Nika Toša, ker meni, da bi se morala najprej raziskati njihova politična odgovornost in šele nato morebitno ukrepati. Hafner meni tudi, da CK ZKS s svojimi trenutnimi stališči ne žanje moralne zmage, da je v razpoloženju univerzitetnih delavcev in študentov čutiti oceno, da se poslužujemo politike moči in da so njihovi ukrepi inkvizitorski. Tudi Hafner pa izraža zaskrbljenost nad kadrovsko politiko na FSPN. Meni, da tudi dekan, dr. Zdravko Mlinar, ne daje jamstva, da bo fakulteta odločno podprla stališča ZKS in ukrepe, prav tako ne prodekana, dr. Zdenko Roter in dr. Ernest Petrič. Dekan, dr. Mlinar, ima po njegovem mnenju neko splošno pozitivno orientacijo, dr. Roter in dr. Petrič pa se ne zanimata preveč za praktične posledice. Prav posebno dobrega mnenja nima tudi o sekretarju na FSPN, dr. Janezu Škerjancu, češ da je omahljivec in nima trdnih stališč. Hafner meni, da bo treba ob prvi reelekciji sestaviti zasedbo FSPN, ki bo jamčila za zahtevano usmeritev fakultete (CK ZKS 1975b, 17/3–20/1).

V razpravi je sodeloval tudi Sergej Kraigher, ki ga je skrbel odziv javnosti. Meni, da bi morali z dokumentom, ki ga bodo predstavili javnosti, jasno opredeliti izhodišča in perspektivo bodočega dela. Jasno morajo povedati, da je razčiščevanje s FSPN sestavni del temeljite reforme celotnega sistema vzgoje in izobraževanja, ki jo pripravljajo skladno z Ustavo (CK ZKS 1975b, 20/3).

V razpravi je bil zelo oster France Popit:

Mi imamo najbrž pravico v zakonu napisati, da se vse te kadrovske stvari itd. naredijo na novo in potem ni treba nobenega metati (odpustiti, op. M. L.). Imenuješ tiste, za katere se bo habilitacijska komisija odločila, tisto, kar se pa ne bo odločila, je pa potem njegova stvar. Tako, da ni treba čakati na rotacijsko dobo niti ne iti na to, da kogar koli mečemo z Univerze, ampak, da mi gremo na to, da habilitacijska komisija z ozirom na to, da je to zakon na novi osnovi, pravzaprav imenuje profesorski zbor. Po mojem mnenju bi bilo to boljše kot pa, da sedaj kogar koli imenujemo in da jih sedaj ven mečemo [...] (CK ZKS 1975b, 32/1–32/2).

Po razpravi je bil sprejet sklep, naj Izvršni komite Predsedstva CK ZKS oziroma posebna komisija na podlagi ocene, mnenj in predlogov iz razprave oblikuje stališča Predsedstva CK ZKS (CK ZKS 1975č, 3).⁸

V razpravi, ki je sledila poročilu Komisije, so bili izraženi pomisleki glede reakcije javnosti in ustvarjanja javnega mnenja o aferi. Najbolj zaskrbljen je bil Sergej Kraigher, takratni predsednik Predsedstva Socialistične republike Slovenije, ki se je v razpravi upravičeno spraševal, kako stališča pojasniti javnosti.

Tudi druge člane Predsedstva CK ZKS je to očitno dovolj zaskrbelo, da so zaradi občutljive problematike in odmevnosti ponovno zadolžili Komisijo (in jo razširili s člani Kučanom, Kraigherjem, Majerjem in Smoletom), da izpopolni predlog stališč, ki bodo posredovana javnosti in drugim organizacijam, sprejmejo svoja stališča in mobilizirajo vse napredne sile v Sloveniji za uveljavitev sprejete politike ZK na področju vzgoje in izobraževanja (CK ZKS 1975č, 7).

Stališča 15. seje Predsedstva CK ZKS o razmerah na FSPN v Ljubljani so bila nato objavljena v Delu, 13. februarja 1975, na četrti strani v poudarjenem okvirju z

⁸ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 250, a.e. 754, Zapisnik 15. seje Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. 1975.

naslovom »*Fakulteta mora biti center revolucionarne marksistične misli*« (Delo 1975, 4).

4.4.1.3 Pripombe profesorjev, Aktiva študentov ZK in Aktiva pedagoško-znanstvenih delavcev na FSPN na Poročilo Komisije za oceno stanja na FSPN v Ljubljani

Dr. Vladimir Arzenšek je pisno podal pripombe na Poročilo, ki obravnava njegovo publicistično dejavnost. V petih točkah natančno opiše in razloži svoje, za ZK sporne, trditve iz svojih člankov. Najprej razloži pojem »avtoritativni kulturni sistem delavcev«, ki ga je skoval iz svoje raziskave iz leta 1974. V tej raziskavi je dokazal, da je »avtoritativna orientacija eden od določujočih momentov samoupravne aktivnosti delavcev« (CK ZKS 1975a).⁹ Prav tako brani svoj članek z naslovom Slovenija na koncu ideologij, zaradi katerega so mu očitali podporo tehnokraciji. Dr. Arzenšek meni, da je neustrezno ocenjevati njegovo publicistično dejavnost kot podporo tehnokraciji v slovenski družbi. Očitajo mu še neustrezno interpretacijo družbenega razvoja, kjer naj bi napovedoval liberalizacijo, funkcionalizacijo in depolitizacijo slovenske družbe. Na podlagi raziskav, ki jih je opravil v podjetjih in družbenopolitičnih organizacijah v podjetjih, je prišel do zaključkov, da npr. dve petini delavcev ne vesta, če ZK in Socialistična zveza zastopata njihove interese. Na drugi strani pa je ugotavljal, da družbenopolitične organizacije v bistveno večji meri zastopajo interese vodilnih. Zato so delavci mnenja, da vodilni manj upoštevajo njihove potrebe in imajo pozitivnejše stališče glede stavk. Dr. Arzenšek zanika tudi uporabo metodoloških postopkov, za katere je značilen subjektivizem, ker uporablja zgolj anketiranje, zanika pa tudi nepravilno pojmovanje razmerja med znanostjo in ideologijo in poudarja, da noben od njegovih člankov tega razmerja ne proučuje. Na koncu se zavzame še za tesnejše sodelovanje med raziskovalnim delom in družbeno prakso (CK ZKS 1975a).

⁹ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 430, a.e. 3522, Pripombe in predlogi na Poročilo Komisije predsedstva CK ZKS za oceno razmer na FSPN, ki so jih oblikovali na partijskem aktivu pedagoških delavcev in študentov na FSPN, 20. 1. 1975.

Tudi dr. Janez Jerovšek pisno zavrne vse očitke o svojem publicističnem delu in ugotavlja, da očitki ne vzdržijo empirične kritike in da takšna, kot je, ni zelo negativna. Sprašuje se, kako je možno, da se na podlagi takšne kratke ocene predlaga tako zelo radikalen ukrep, kot je izločitev iz pedagoškega delovanja in onemogočanje profesionalne kariere (CK ZKS 1975a).

Dr. Tine Hribar je prav tako pisno podal komentar k Poročilu. Najprej meni, da očitki njemu niso dovolj precizni, da bi dal preciznejše odgovore. Nato na štirih straneh napiše svoje komentarje k očitkom: zanika vse v Poročilu očitane mu napačne teze, nepoznavanje marksistične teorije in nemarksistično soočanje s Heideggerjevimi mislimi. Dr. Hribar prav tako zanika, da bi kjer koli v svojih delih pisal o dialektiki kot o metafizičnem nasprotju tehnike in o Leninu kot glasniku tehnike. Meni, da bi morali biti očitki iz Poročila res preverjeni, da bo CK ZKS dobil posredovano le resnico, ne pa nasprotno (CK ZKS 1975a). Menim pa, da člani Komisije in CK ZKS njegove pretežno filozofske argumentacije sploh niso v polnosti razumeli.

Dr. Veljko Rus se je moral braniti očitkov, da se raje ukvarja s funkcionalizmom kot z marksizmom, da večjo težo pripisuje tehnokraciji kot delavskemu razredu in da vnaša v družbo zahodne modele. Še bolj je bil presenečen, ker je objavljaj v zagrebškem filozofskem časopisu Praxis, ki je bil časopis skupine marksistično orientiranih filozofov oziroma teoretikov praktične filozofije. Dr. Rus se spominja, da se najprej za javne napade partijskih krogov sploh ni zmenil, saj je dobil vtis, da je gonja uperjena proti sodelavcem Kavčičevega kroga, ki so se zamerili »starokomunistom« znotraj Partije. Dr. Rus je zagovarjal ločitev FSPN od »partijske šole«, kar je bil tudi eden izmed očitkov. Spominja se, da so on, Jerovšek, Arzenšek in Hribar takrat predstavljali polovico vseh takratnih doktorjev znanosti na FSPN. Z njihovo odstranitvijo naj bi zavarovali študente pred tujimi, nemarksističnimi vplivi. Vendar CK ZKS na svojo stran ni mogel pridobiti ne študentskih ne večine profesorskih glasov, zato se je odstranitve štirih neprilagojenih lotil CK ZKS sam. Dr. Rus meni, da je bila izločitev vseh štirih profesorjev iz pedagoškega procesa zgolj Pirova zmaga Partije, saj sta dr. Hribar in dr. Jerovšek ostala na FSPN, on sam in dr. Arzenšek pa sta se zaposlila na Inštitutu za sociologijo (Rus 2000, 64–65).

Svoja stališča na Poročilo Komisije za oceno stanja na FSPN je dal tudi Aktiv študentov ZK. Aktiv meni, da je večina temeljnih izjav in trditev v Poročilu premalo argumentiranih in da se kritika štirih profesorjev nanaša izključno na njihovo publicistično dejavnost. Aktiv študentov ZK meni, da ta neargumentirana kritika ne more biti osnova za odstranitev vseh štirih profesorjev s fakultete. Menijo, da pedagoška dejavnost profesorjev sploh ni bila obravnavana, saj npr. dr. Rus na predavanjih obravnava samoupravljanje kot družbeni odnos, ki je oblika osvoboditve dela. Enako ugotavljajo pri kritiki dr. Hribarja, saj Poročilo ne upošteva dejanske vsebine in metod predavanj. Aktiv študentov ZK moti tudi posploševanje negativnih pojavov na celotno fakulteto in mešanje ideološkega političnega jezika in strokovnega jezika. Menijo, da se FSPN ne sme usmeriti po zahtevah Poročila, saj bi to skrčilo FSPN v šolo za politične funkcionarje in bi se povsem podredila dnevni politiki. Aktiv študentov sporoča CK ZKS, da jih Poročilo demotivira, saj FSPN lepi etikete kot »idejno-politično neustrezni« in »pod nujnim ideološkim vplivom« in jo s tem kot znanstveno institucijo degradira (CK ZKS 1975d).¹⁰ Pred sestankom Aktiva študentov ZK nihče ni opozoril na preveliko prepletanje ideološkega političnega izrazoslovja s strokovnim izrazoslovjem.

Aktiv pedagoško-raziskovalnih delavcev na FSPN je kritičen do Poročila Komisije. Skrbi jih odziv in reakcija javnosti na po njihovem mnenju enostransko oceno. Moti jih posebna kritičnost predvsem do sociološke študijske smeri. Tudi na FSPN je Aktiv pedagoško-raziskovalnih delavcev ustanovil vrsto komisij, ki so več mesecev intenzivno delale in pripravile obsežno gradivo, ki bi po njihovem mnenju morale biti temelj objektivne ocene dejavnosti na fakulteti. Vendar jih moti, da je bilo to gradivo uporabljeno v minimalnem obsegu in še to za utemeljevanje negativnih ocen o stanju na FSPN. Aktiv pedagoško-raziskovalnih delavcev na FSPN meni, da bi izhodišča zaključnega poročila morala biti naslednja spoznanja (CK ZKS 1975e):¹¹

- na temelju marksistične idejne in znanstvene orientacije bi morali ohraniti in razvijati vse tri smeri,
- fakulteta mora biti odprta in študente pozitivno selekcionirati,

¹⁰ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 250, a.e. 754, Nekaj najvidnejših stališč s sestanka aktiva študentov ZK, gradivo za 2. točko 15. seje Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. 1975.

¹¹ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 250, a.e. 754, Kritične pripombe na Poročilo Aktiva pedagoško-raziskovalnih delavcev na FSPN, 15. seja Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. 1975.

- FSPN naj se razvija v pedagoškem (nova vojaška smer), raziskovalnem (ustanovitev enotnega družboslovnega raziskovalnega inštituta) in širšem družbenem (organizacija družbenopolitičnega izobraževanja) kontekstu,
- jasna definicija učnih in raziskovalnih programov.

Na 15. seji Predsedstva CK ZKS se na zapisana mnenja niso preveč ozirali in razprava je šla svojo pot. Na koncu so izoblikovali stališča, jih javno objavili in menili, da so napravili velik korak k podrejanju FSPN. Jasnih in glasno povedanih ali napisanih kritik na ta stališča ni bilo, odziv s FSPN je bil mlačen ali pa ga sploh ni bilo in tudi to govori samo zase.

4.4.1.4 Stališča 15. seje Predsedstva CK ZKS o razmerah na FSPN v Ljubljani

Ta stališča so bila prečiščena verzija Poročila Komisije in naknadnih razprav na 15. seji Predsedstva CK ZKS. Pravzaprav povzemajo poročilo in omilijo »svinčeno« retoriko razprave na raven, primerno za objavo v javnih občilih.

Osnova za ocenjevanje razmer na FSPN je bila v Sloveniji 29. seja CK ZKS, 4. novembra 1972, ki je pomenila idejnopolitični obračun z nekaterimi, za ZKS nesprejemljivimi pogledi na položaj in razvoj Slovenije v Jugoslaviji in tudi v Evropi, na odnose z deželami v razvoju, politiko neuvrščenih ter družbeno vlogo delavskega razreda in vodilno vlogo ZK. Pomenila pa je tudi dokončni obračun s privrženci Staneta Kavčiča. Stališče 15. seje je bilo, da se med delovnimi ljudmi vse bolj in bolj utrjuje spoznanje, da samoupravljanje zagotavlja uresničitev interesov delavskega razreda. Skladno s tem mora ZK tudi področje vzgoje in izobraževanja organsko povezati v združeno delo. ZK se zato zavzema za uveljavljanje in razvoj marksistične misli kot teoretičnih temeljev in samoupravljanja kot prakse. Zavzema se še za krepitev odgovornosti ZK za marksistično dejavnost v vzgojno-izobraževalnem procesu, za izobraževanje ob delu in usposabljanje kadrov, ki naj bi bili nosilci razvoja socialistične samoupravne prakse in teorije, zavzema se še za razvoj »socialističnih samoupravnih odnosov v vzgoji in izobraževanju, ki naj bi šele dali univerzitetni avtonomiji pravo socialistično družbeno vsebino« (Delo 1975, 4).

Nadalje so v Stališčih 15. seje Predsedstva CK ZKS o razmerah na FSPN v Ljubljani (v nadaljevanju Stališča) navedeni razlogi, zakaj je bila takrat še VŠPV sploh ustanovljena, kako je opravljala svojo vlogo, kako uspešno je sodelovala z ZK in kako so postopoma tehnokratske in liberalistične težnje dobile oporo prav na FSPN. Razprava na 29. seji CK ZKS je terjala razčiščevanje in ureditev razmer na FSPN, vendar v dveh, treh letih naj ne bi bilo vidnih sprememb. Za to naj bi bile krive sile, ki na različne načine vsiljujejo meščanska ali birokratsko-tehnična izhodišča za reševanje vprašanj družbenega razvoja. Te sile naj bi z lažnim prikazovanjem stvarnosti zavajale domačo in mednarodno znanstveno javnost. Posamezniki, ki to tolerirajo ali celo spodbujajo, prihajajo predvsem s področja družboslovja, humanistike, kulture in umetnosti. To naj bi kazalo na njihovo »grupaško« in politikantsko dejavnost (Delo 1975, 4).

Pomembno stališče 15. seje je bilo tudi, da je del pedagoških in znanstvenih delavcev s FSPN nastopal s stališči, ki jih vodstvo CK ZKS ni moglo imeti za svoje. Ta stališča ne ločijo med meščansko razredno vsebino Zahoda in razrednim bistvom samoupravne socialistične demokracije Vzhoda. Pri tem njeni zagovorniki zanikajo vodilno vlogo delavskega razreda in ZK. Vnašajo politično in idejno zmedo med del študentov in pedagoški ter znanstveni kader. Na FSPN ne sme biti dovoljena odsotnost literature slovenskih in tujih marksističnih avtorjev, ne sme pa biti dovoljeno nekritično vključevanje številnih del, ki so za marksizem in samoupravljanje nesprejemljiva. 15. seja se je postavila tudi na stališče, da je dosedanje delo OO ZK na FSPN preslabo in brez učinkov, zato bo potrebno vpliv ZK na FSPN okrepiti. Delavci v združenem delu in vsi delovni ljudje kot osnovni nosilci družbenega interesa (ob aktivni vlogi ZK, SZDL in drugih sil) se bodo morali organizirati in mobilizirati, da bodo skupaj lahko spremenili in poglobili samoupravne družbeno-ekonomske odnose na vseh področjih. Pomembno stališče je tudi, da bo potrebno zaostriti odgovornost vseh komunistov v OO ZKS na visokošolskih ustanovah, če bodo dopuščali razraščanje tujih, marksizmu nasprotnih teorij. Zatorej naj celovito ocenjujejo idejne zasnove in naravnost pedagoškega in raziskovalnega dela, jih kritično presojujejo, analizirajo in predlagajo morebitne ustrezne ukrepe. Pri tem morajo biti pozorni na uresničevanje ustave in iskanje takšnih rešitev, ki uveljavljajo njeno vsebino (Delo 1975, 4).

Eno izmed stališč:

Napredna in socialistično usmerjena visokošolska inteligenca se mora ustvarjalno kritično soočiti z vsemi pomanjkljivostmi in nepopolnostmi v razumevanju, uveljavljanju, razširjanju in razvijanju teorije in prakse samoupravljanja ter politike neuvrščenosti in se obenem konfrontirati z vsemi, ki nasprotujejo, zanikujejo ali ignorirajo revolucionarno kritično misel in izkustvo iz boja za socializem (Delo 1975, 4).

Stališča 15. seje se končajo s pozivom OO ZKS na FSPN, naj v skladu s predlaganimi ukrepi delujejo tako, da se slabosti čim prej odpravijo in da bodo v pedagoškem in raziskovalnem procesu zaposleni samo taki učitelji in raziskovalci, ki »bodo zagotavljali, da se bo fakulteta v celoti razvijala v teoretičen in družbenopolitičen center za uveljavljanje revolucionarne marksistične kritične misli, še posebno pa teorije in prakse samoupravnega socializma« (Delo 1975, 4).

S to sejo je bila pedagoška dejavnost oziroma odstranitev štirih politično spornih profesorjev s FSPN zaključena. Partija je pri celotni aferi skušala vse storiti čim bolj zadržano in previdno, da ne bi sprožila negotovanja ali nasprotovanja v javnosti (Gabrič 2000, 48).

4.4.2 Odzivi na 15. sejo Predsedstva CK ZKS o razmerah na FSPN v Ljubljani

Bojazen pred javnostjo pa je bila vseeno velika, to se vidi že iz tega, kako skrbno in dolgo so na seji dajali pripombe na Poročilo Komisije, še dalj pa sestavljali stališča Predsedstva do razmer na fakulteti (Repe 1992, 886).

V Delovi Sobotni prilogi je bil 15. februarja 1975 objavljen članek Primoža Žagarja z naslovom Odkrita ideološka konfrontacija z marksizmom. V članku avtor piše, da so bile s stališči 15. seje odstranjene vse objektivne ali umetno postavljene ovire za vrnitev FSPN na tirnice, ki jih je postavil njen ustanovitelj – CK ZKS. Marksizem naj bi bil kot filozofija, znanstvena teorija, ideologija in revolucionarna praksa delavskega razreda temelj vzgojno-izobraževalnega procesa. Prežemati mora vzgojo in

izobraževanje v vseh njunih sestavinah, zato morajo biti učitelji socialistično orientirani (Žagar 1975, 21). Tega bi se še posebej morala držati fakulteta, ki je bila ustanovljena ravno z namenom, da širi teorijo marksizma in samoupravljanja, raziskuje in razvija marksistične misli, proučuje socializem kot svetovni proces idr. Takšna usmeritev naj bi leta 1961 določila tudi ustrezno kadrovske zastopanost. Vendar naj bi se šola z leti oddaljila od prvotnih naprednih smotrov, izneverila naj bi se načelom izobraževanja in marksizmu kot temelju pedagoškega procesa ter načelom samoupravljanja. Avtor za to krivi tehnokratske in liberalistične sile, ki so se razpasle na področju izobraževanja, predvsem pa na področju družboslovja. CK ZKS je začel ostro kritizirati odklon fakultete od njene teoretične zasnovanosti in družbene funkcije ter se spraševati o njeni teoretski naravnosti in kadrovske zasedenosti. Avtor fakulteti očita vnašanje nemarksističnih teorij v pedagoški proces ali celo zavračanje marksizma ter premalo ustvarjalnega proučevanja samoupravljanja. Po Žagarjevem mnenju je za takšno stanje kriva predvsem OO ZKS na FSPN, ker je bila premalo enotna in premalo aktivna. V razčiščevanje zadev je vstopilo Predsedstvo CK ZKS, ki je ustanovilo posebno Komisijo za oceno stanja. Komisija je ugotovila odklone in CK ZKS se je odločil konkretno ukrepati – s prepovedjo pedagoškega dela štirim profesorjem: Jerovšku, Arzenšku, Rusu in Hribarju. Avtor Primož Žagar se navdušuje nad odkrito ideološko konfrontacijo, ki bo strla odpore birokratskih, tehnokratskih in nacionalističnih sil (Žagar 1975, 21).

Ta članek, objavljen skoraj na celotni strani Sobotne priloge Dela, je bil pravzaprav samo strnjen povzetek dogajanj od 29. seje CK ZKS dalje in strnjeno stališče ZKS o potrebnosti takšnih konkretnih ukrepov na FSPN. Avtor ne poda nekega svojega videnja zadeve, niti je kritično ne osvetli z vseh možnih (tudi nasprotnih) zornih kotov, ni objektivni poročevalec, tako da bralci ne morejo sami kritično oceniti celotnega dogajanja.

Izvedbeni del 15. seje je poleg ukrepov na FSPN zajel tudi partijsko kampanjo po različnih komitejih. Ti so večinoma vodstvo podprli, ponekod pa so se študentje uprli, češ da odstavljene profesorje podpirajo (Repe 1992, 885–886).

V Poročilu z razgovora o situaciji na FSPN iz mariborskega Komiteja občinske konference ZKS je razvidno, da so se razgovora udeležili člani sekretariata Aktiva

komunistov kluba mariborskih študentov, študentje komunisti, ki obiskujejo FSPN (17 članov) in slušatelji na Filozofski fakulteti (3 člani). V poročilu Komite navaja, da so študentje pod močnim vplivom predavateljev, predvsem dr. Rusa in dr. Hribarja. Študentje trdijo, da so vsi štirje kritizirani profesorji odlični pedagogi, da so priljubljeni med študenti. Študentje še menijo, da premalo poznajo dela svojih profesorjev in zato o njih ne morejo objektivno razsojati. Pravijo, da so predavatelji v svojih predavanjih izpustili sporna poglavja, kar bi jim morali šteti v dobro. Študentje so prepričani, da bi morali razlikovati med publicistično dejavnostjo profesorjev in njihovim pedagoškim delom. Komite ocenjuje, da so študentje FSPN pod vplivom dejstva, da večina profesorjev na FSPN podpira svoje kolege in se ne želijo opredeljevati v zadevi, saj ne morejo biti prepričani, da to ne bo imelo vpliva pri opravljanju izpitov. Nekateri študentje menijo, da bi bilo poročilo sprejemljivo, v kolikor ne bi vsebovalo kadrovske ukrepe, ki jih je eden izmed študentov primerjal s Hitlerjevimi. Vsi so mnenja, da je Poročilo Komisije pisano v zanje težko razumljivem jeziku. Poročilo navaja, da so iz razprave dobili vtis, da so študentska razmišljanja rezultat slabega dela OO ZKS na FSPN in rezultat nepoznavanja globljega bistva problema ter so bili do nedavnega prepričani, da na fakulteti ni nobenih težav. Ne marajo občutka, da CK ZKS njihovo fakulteto spreminja v šolo za politične funkcionarje. Mariborski Komite občinske konference ZKS na koncu v poročilo zapiše, da mariborska skupina študentov na FSPN ni tista, ki bi bistveno pripomogla k razčiščevanju zadev na fakulteti, saj imajo preveč čustven pristop v odnosu do predavateljev. Idejnopolitična zavest teh študentov naj bi bila na zelo nizki ravni. Čeprav je na koncu večina izrazila podporo Poročilu, jo razumejo zgolj kot rezultat na sestanku povedanih argumentov, ne pa kot globljega spoznanja bistva problemov (CK ZKS 1975f).¹²

Poročilo Komiteja občinske konference ZKS Ptuj navaja, da se je sestanka udeležilo 60 študentov, ki so jim predhodno posredovali Poročilo. Komite s Ptujem meni, da so študentje problematiko sprejeli pozitivno, vendar je bilo opaziti, da niso bili dovolj obveščeni o dogajanjih. V razpravi naj bi navajali, da v tem ne vidijo nobene tragedije in da so razmere na nekaterih tehniških fakultetah še slabše. Spraševali so se pa, če

¹² Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 430, a.e. 3524 Poročila občinskih konferenc ZKS v zvezi z uresničevanjem stališč 15. Seje Predsedstva CK ZKS in Poročila Komisije o razmerah na FSPN v Ljubljani, 5., 13., 18. in 24. 3. 1975.

je možno obsoditi in odpustiti profesorja samo na podlagi nekaterih njegovih citatov. Študentje naj bi menili, da je potrebno s tovrstnimi akcijami nadaljevati povsod tam, kjer obstajajo takšni »negativni nosilci« (CK ZKS 1975f).

Aktiv komunistov prosvetnih delavcev pri Komiteju občinske konference ZKS Ljubljana-center je v svojem poročilu zapisal, da v celoti sprejema ukrepa v zvezi z razmerami na FSPN in da bi se podobni ukrepi morali zgoditi že dosti prej, na podoben način pa bi morali ukrepati še drugod. Hkrati menijo še, da bi morali tiste prosvetne delavce, ki se javno udeležujejo verskih obredov in manifestacij odstraniti iz vrst vzgojiteljev, saj je v našem vzgojno-izobraževalnem sistemu osnova učnega sistema marksizem in zato naj bi religiozen učitelj ne imel mesta v vzgojno-izobraževalnih ustanovah (CK ZKS 1975f).

Poročilo Komiteja občinske konference ZKS Tržič poimensko izpostavi dr. Veljka Rusa. Njegovo predavanje o religiji in idejnosti pouka v osnovnih šolah, ki ga je imel v Tržiču in je bilo namenjeno prosvetnim delavcem, je po njihovem zelo negativno vplivalo na vse prosvetne delavce, na kar so tudi opozorili, vendar odziva ni bilo. Hkrati tržiški komitej podpira stališča 15. seje CK ZKS: da naj FSPN dela po smernicah CK ZKS, da mora biti šola center za usposabljanje kadrov in družbenopolitično delo, da profesorji, ki ne delajo po načelih marksizma in samoupravljanja, ne morejo biti pedagogi na FSPN in da se morajo podobna razčiščevanja začeti po vseh šolah, ker morajo biti predavatelji neoporečni v svojem idejnem prepričanju (CK ZKS 1975f).

Iz vseh štirih poročil občinskih komitejev je razvidno, da CK ZKS večine študentov ni pridobil na svojo stran. Ravno ti študentje so imeli največ stika s pedagoškim delom predavateljev in niso zaznali nobenih očitanih kršitev, bili pa so tudi mnenja, da jih zaradi njihove publicistične dejavnosti ne bi smeli odstraniti iz katedrov. Prav tako je zanimiv podatek iz mariborskega poročila, ko študentje povejo, da je na nekaterih tehniških fakultetah še slabše stanje, pa se ne ukrepa. Študentje niso bili slišani.

Tudi dr. Zdenko Roter, takratni prodekan na FSPN in dekan v začetku osemdesetih let, se tistega obdobja po 15. seji CK ZKS spominja z grenkobo: »Ideološki valjar izničevanja Kavčičevih pogledov in ljudi je tudi na fakulteti nadaljeval svoj uničevalni

pohod» (Roter 2013, 306). Spomni se, kako je Komisija zasliševala, njen predsednik Franc Šali in člani so na fakultetnih sestankih ostro napadali in poskušali doseči, da bi se profesorji spreobrnil in sprejeli Poročilo. Roterjevi spomini glede teh pritiskov so grenko-sladki, saj so profesorji in asistenti kljub pritiskom v večini izrecno ali molče zavrnil Poročilo. Roter se spominja, da je bilo približno deset variant tega Poročila, preden so ga sprejeli, napisano pa je bilo v »primitivnem ideološkem neostalinističnem jeziku« (Roter 2013, 306–308). Roter se spominja, da ostali štirje problematični profesorji (Benko, Vreg, Toš in Roter) v Poročilu niso bili poimensko navedeni, je bil pa v Poročilu zapis o obvezni politični preiskavi zoper vodilne fakultetne delavce, ki naj jo opravi fakultetna organizacija ZKS. Ta preiskava se nikoli ni zgodila, ker so imeli vsi štirje neimenovani profesorji večinsko podporo svojih kolegov in študentov (Roter 2013, 308).

4.5 Obdobje po obračunu

Po 15. seji, sprejetju stališč in sestankih in seznanitvah s stališči ZKS po različnih komitejih, se je stanje na FSPN malo umirilo, vendar samo na površju. Dr. Roter se spominja, da je nekoč dobil na vpogled kopije poročil Službe za državno varnost (v nadaljevanju SDV) o odzivanju profesorjev in študentov na FSPN v letih 1974 in 1975 na zahteve politikov. Že junija 1974 so bila v poročilih SDV navedena imena profesorjev, ki kljub jasnim navodilom ustanovitelja niso bili odklonilni ali dovolj odklonilni do ideološko nesprejemljivega pisanja svojih kolegov, januarja 1975 pa so bili v poročilih analizirani aktivni profesorjev in študentov, ki so odklanjali Poročilo CK ZKS. Dr. Roter je konec leta 1975 prevzel vodenje sociološke katedre in je poskušal vplivati, da so se profesorji in drugi univerzitetni delavci na vso moč začeli ukvarjati s svojim strokovnim delom, razvijali so nove programe, opravljali raziskave in pomagali ustvarjati polno raziskovalno svobodo kolegoma dr. Hribarju in dr. Jerovšku, ki sta po obračunu ostala na FSPN kot raziskovalca (Roter 2013, 307–309).

4.5.1 17. seja Predsedstva CK ZKS, 11., 29. 9. in 16. 10. 1975

Na 17. seji Predsedstva CK ZKS so obravnavali Poročilo o uresničevanju sklepov 15. seje Predsedstva CK ZKS o FSPN. Poročilo ima oznako »za osebno uporabo« in je razdeljeno na sedem poglavij. Največ se bom zadržala pri 3. poglavju, ki govori o kadrovski politiki.

Poročilo o uresničevanju sklepov 15. seje Predsedstva CK ZKS o FSPN (v nadaljevanju Poročilo o uresničevanju sklepov) govori o nalogah v vzgojno-izobraževalnem sistemu na FSPN. Najpomembnejša vloga, ki si jo je zastavila fakulteta, je bila izdelava študijskega programa, ki je bila tudi časovno omejena – do novega študijskega leta. Ta nov študijski program naj bi zagotavljal skupno marksistično teoretično osnovo pri vseh disciplinah na FSPN in večje upoštevanje samoupravne socialistične prakse. Pri tem je morala zagotoviti marksistično zasnovanost, prisotnost samoupravljanja, raziskovanje problematike delavskega razreda, upoštevanje novih dosežkov marksistične teorije, kritično uporabo tujih teorij in modelov ter dolgoročno opredelitev ciljev izobraževanja. Takšen učni načrt je nastajal na katedrah, na študijski komisiji in v Pedagoško-znanstvenem svetu FSPN, potrdil pa ga je tudi sekretariat Marksističnega centra pri CK ZKS. Pri tem učnem načrtu je bilo zanimivo, da je bil v prvih dveh letnikih študija uveden t. i. enotni fond znanj za vse smeri, diferenciranje pa je bilo zagotovljeno v tretjem in četrtem letniku. Poleg sociološke, politološke in novinarske smeri, sta bili uvedeni še dve novi, in sicer pedagoška usmeritev in vseljudska obramba (danes obramboslovje). Fakulteta je sklenila tudi samoupravni sporazum o izvajanju dopolnilnega usposabljanja učiteljev za predmet Samoupravljanje s temelji marksizma, pripravila je osnutek programa in temeljne funkcije Centra za družbenopolitično izobraževanje na FSPN, vendar Center še ni zaživel. Prav tako je delovna skupina na FSPN pripravila osnutek dolgoročnega raziskovalnega programa fakultete in predlog organizacije raziskovalnega (CK ZKS 1975g, 1–6).¹³

¹³ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 251, a.e. 757, Poročilo o uresničevanju sklepov 15. seje Predsedstva CK ZKS o Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, 17. seja Predsedstva CK ZKS, 11., 29. 9. in 16. 10. 1975.

Tretje poglavje v Poročilu o uresničevanju sklepov govori o kadrovske politiki. Kadrovska komisija na FSPN je pripravila glede kadrov posebno gradivo, ki ga je obravnaval Iniciativni odbor bodočih ustanoviteljev FSPN. Ta Iniciativni odbor je poudaril, da se mora kadrovska politika kreirati tako, da se bodo kadrovske okrepili predmeti s področja marksizma in samoupravljanja ter pedagoške in raziskovalne skupine. Posebna strogost je potrebna pri strokovnih in idejnih kriterijih učiteljev (CK ZKS 1975g, 7).

V zvezi s problematiko razrešitve statusa kritiziranih profesorjev je bilo zapisano, da se je za dr. Veljka Rusa in dr. Vladimirja Arzenška začel postopek za njun prehod na drugo delovno mesto. Dr. Rus naj bi se že prijavil na razpisano delovno mesto raziskovalca na Inštitutu za sociologijo in filozofijo, postopek je bil v teku in naj bi bil končan do 1. oktobra 1975. Že v letnem semestru dr. Rus ni več predaval, opravljal je le še nujne pedagoške obveznosti. Njegov prehod pa naj bi bil povezan s težavami, ker še ni urejeno financiranje raziskovalnega dela. Glede zaposlitve dr. Arzenška je v Poročilu o uresničevanju sklepov zapisano, da je že doslej delal samo na raziskovalnem delu na FSPN in da so v teku dogovori o zaposlitvi na Zavodu za produktivnost dela ali na Inštitutu za sociologijo in filozofijo. Za dr. Hribarja in dr. Jerovška je v teku postopek za zaposlitev na mestu raziskovalcev na fakulteti. Prav tako naj bi bili v pedagoški proces na FSPN povabljeni zunanji sodelavci, trenutno jih sodeluje 24. Prav tako ima FSPN nalogo, da kadruje študente tudi prek občinskih komitejev ZKS (CK ZKS 1975g, 7–9).

Poročilo o uresničevanju sklepov je zanimivo še v enem za FSPN zelo pomembnem poglavju – razširitvi ustanoviteljstva. Izvršni komite CK ZKS je na svoji 27. seji ustanovil Iniciativni odbor (predstavniki družbenopolitičnih organizacij: Socialistične zveze, Zveze komunistov, sindikatov, Zveze socialistične mladine, Zveze združenj borcev NOV, Mestnega komiteja ZKS Ljubljana, Univerzitetnega komiteja ZKS in fakultete), ki je pripravil pobudo za prevzem ustanoviteljstva FSPN. Na podlagi te pobude je skupščina Socialistične republike Slovenije 24. julija 1975 sprejela **Odlok o soustanoviteljstvu FSPN** (poudarila M. L.): soustanovitelji so tako poleg SR Slovenije postali še Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije, Zveza komunistov Slovenije, Zveza sindikatov Slovenije, Zveza socialistične mladine Slovenije in Zveza združenj borcev NOV Slovenije. Ta odlok je začel veljati 8.

avgusta 1975 in s tem so družbenopolitične organizacije izkoristile možnost, ki jim jo je ponudil nov Zakon o visokem šolstvu, ki pravi, da so ustanovitelji visokošolskih organizacij združenega dela lahko tudi družbenopolitične organizacije in si tako lahko zagotovijo dolgoročen interes nad izobraževanjem svojih kadrov. Ustanovitelji pa morajo sprejeti še t. i. samoupravni sporazum, s katerim bodo razmejili pravice in obveznosti in uredili medsebojne odnose ter se sporazumeli o delegiranju uporabnikov v Svet FSPN. Prav tako je še v pripravi nov Statut FSPN (CK ZKS 1975g, 9–10). Šele z Odlokom o soustanoviteljstvu dobi ZKS formalno pravno pravico za soodločanje, za razpravljanje in sklepanje o kadrovske politiki na FSPN. Prej je ni imela.

Poročilo o uresničevanju sklepov poudarja še povezovanje fakultete z družbenopolitično prakso, ki se kaže v več javnih posvetovanjih o aktualnih družbenopolitičnih temah, npr. posvetovanje o delegatskem sistemu, posvetovanje o medrepubliškem komuniciranju idr. Glede OO ZKS na FSPN poročilo vsebuje zapis o nestrinjanju nekaterih članov s sprejetimi kadrovske rešitvami. Po 15. seji CK ZKS naj bi se aktivnost sicer povečala, vendar z organiziranostjo še niso bili zadovoljni. Del študentov naj bi se še vedno izogibal organiziranemu delu znotraj ZKS, hkrati pa je zaznati neke vrste samoorganiziranost in samostojne akcije med študenti. CK ZKS OO na FSPN očita premajhno angažiranost pedagoških delavcev (CK ZKS 1975g, 11–12).

Na splošno pa je Poročilo o uresničevanju sklepov pozitivno za fakulteto. Na FSPN naj bi bili doseženi pozitivni premiki, večja aktivnost in pripravljenost uresničevati sprejeta Stališča 15. seje. Poročilo o uresničevanju sklepov se zaključuje z ugotovitvijo, da je treba tudi pospešiti konsolidacijo OO ZKS na FSPN in samoupravno konstituiranje fakultete ter preko ustanoviteljev zagotoviti trajen družbeni vpliv na delo FSPN (CK ZKS 1975g, 12–13).

FSPN je bila torej še bolj pod budnim očesom nekdanjega ustanovitelja CK ZKS in njegove lovke so bile dolge.

4.5.2 62. razširjena seja Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS, 18. 5. 1976

Na tej seji so obravnavali Poročilo OO ZKS na FSPN o uresničevanju sklepov 15. seje. V njem je pod 5. točko obravnavana kadrovska politika in težave, ki jih ima FSPN pri razrešitvi statusa štirih profesorjev. Trije profesorji, dr. Rus, dr. Jerovšek in dr. Hribar, ki so sodelovali v pedagoškem procesu, so že spomladi 1975 prenehali z njim. Ta zahteva 15. seje je bila torej uresničena. Dr. Rus se je prijavil na razpisano delovno mesto na Inštitutu za sociologijo in filozofijo, kjer je bil oktobra tudi sprejet. Težave so se pojavile pri dr. Arzenšku, saj je ponujeno delovno mesto na Zavodu za produktivnost dela zavrnil. Svojo zavrnitev je utemeljil z argumentacijo, da ne gre za ustrezno delovno mesto. Sam je predlagal, da bi se zaposlil na Inštitutu za sociologijo in filozofijo ali na Centru za razvoj Univerze. V tem času sporazumne rešitve še ni bilo. V Poročilu OO ZKS na FSPN je navedeno, da dr. Hribar in dr. Jerovšek ostajata na FSPN kot raziskovalca, marksistični center je načeloma njuna raziskovalna programa sprejel. Poročilo je bilo glede kadrovanja sklenjeno z ugotovitvijo, da je bila naloga v vsebinskem smislu opravljena, še vedno pa ne dokončno opravljena (CK ZKS 1976c, 22–25).¹⁴

V zapisniku 62. seje lahko preberemo »svinčene« izraze v smislu »na FSPN so bojevali težko bitko« ali »moramo nastopiti ofenzivno« ali »odločno zastaviti akcijo« idr. Glavno sporočilo pa je bilo, da kljub odstranitvi štirih profesorjev iz pedagoškega dela še vedno ni pravih rezultatov, ki jih je ZKS zahtevala (CK ZKS 1976a, 1–8).¹⁵

Iztok Winkler, takratni sekretar Komiteja univerzitetne konference ZK Ljubljana, na seji zaključil:

Mislím, da lahko ocenimo, da je bil v tem letu napravljen pomemben napredek zlasti na nekaterih področjih, to je na reformi vzgojno-izobraževalnega sistema [...], da je OO sicer prebolela notranjo krizo, da pa se posledice še poznajo; da

¹⁴ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 270, a.e. 844, Poročilo OO ZK na FSPN o uresničevanju sklepov 15. seje Predsedstva CK ZKS, 62. razširjena seja Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS, 18. 5. 1976.

¹⁵ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 270, a.e. 844, Zapisnik 62. razširjene seje Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS, 18. 5. 1976.

se je politično in delovno vzdušje izboljšalo, da pa seveda ni tako, da bi brez nadaljnje pomoči omogočalo uresničevanje sprejetega programa [...] (CK ZKS 1976b, 3/4).¹⁶

Te pomoči na FSPN univerzitetni profesorji zagotovo niso potrebovali, so bili pa z njo prenasičeni.

4.5.3 FSPN brez odstranjenih profesorjev

V najbolj turbulentnih letih, to je med 1974 in 1976, je bil dekan FSPN dr. Zdravko Mlinar, ki je nasledil dr. Vladimirja Benka. Dr. Mlinar se spominja: »Nasploh pa, kot je znano, nas je politika v svinčenih sedemdesetih letih grobo potlačila in nam onemogočila samostojno profesionalno delovanje. S časom smo tudi to presegli« (Mlinar v Kalin Golob in Grizold 2011, 33).

Tako je razkrivanje resničnega stanja postajalo nekakšna sovražna dejavnost. Načelno naj bi bila sociologija marksistična, kritična in revolucionarna, konkretno pa poslušna, spravljiva in konformna v odnosu vsakokratne akcije in uradnih stališč »vodilnih subjektivnih sil«. Po eni strani naj bi postavljala v ospredje interese delavskega razreda, po drugi strani pa so bili z negodovanjem sprejeti ali pa prikriti izsledki empiričnega raziskovanja, ki so odstopali od apriornih idealiziranih predstav o njem (Mlinar v Kalin Golob in Grizold 2011, 28).

V Poročilu dekana za študijsko leto 1974/75 je obravnavana tudi kadrovska problematika, vendar posplošeno, brez omembe konkretnih odstranitvev štirih profesorjev iz pedagoškega procesa. Poročilo omenja le naloge, s katerimi se je Kadrovska komisija na FSPN ukvarjala: obravnava kriterijev za ocenjevanje moralno-politične ustreznosti sodelavcev fakultete in reševanje tekočih vprašanj in njeno sodelovanje s CK ZKS. Omenjeni so še kadrovske problemi v smislu premajhnega

¹⁶ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, škatla 270, a.e. 844, Magnetogram 62. razširjene seje Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS, 18. 5. 1976.

števila kadrov in prevelike obremenjenosti teh kadrov v primerjavi z rastjo in širitvijo programov na FSPN. Poročilo se zaključuje z ugotovitvijo, da je bilo preteklo študijsko leto glede na vrsto akcij izjemno obdobje v zgodovini FSPN zaradi aktivnosti, »ki so posegale v temelje eksistence fakultete, v smotre delovanja« (Mlinar 1975, 35). In da so zato na FSPN morali ali preoblikovati ali na novo opredeliti vse temeljne dokumente. Morda je še najbolj konkreten zapis dekana: »Pedagoško-znanstveni svet je na začetku letnega semestra sprejel Program in usmeritev delovanja na FSPN, s katerim je zavezal praktično vse razpoložljive sile na fakulteti v smeri realizacije številnih nalog, ki so bolj ali manj določno izhajale iz kritičnih razprav v okviru ZK v zimskem semestru« (Mlinar 1975, 36).

Na 2. seji Fakultetnega sveta, ki je bila 26. februarja 1976, to je več kot eno leto po zloglasni 15. seji, je bila na dnevnem redu tudi točka Poročilo Kadrovske komisije. Tukaj je bila opisana situacija s štirimi člani kolektiva FSPN: da se dr. Rus s 1. aprilom 1976 zaposli na Inštitutu za sociologijo in filozofijo, da z dr. Arzenškom še ni doseženega sporazuma, da pa sta se dr. Jerovšek in dr. Hribar prijavila na razpisana delovna mesta raziskovalcev na fakulteti in da Kadrovska komisija predlaga prerazporeditev dr. Jerovška v Center za raziskovanje lokalnih skupnosti in delovnih organizacij in dr. Hribarja v Center za marksistični študij (FSPN 1976a, 9). Na 3. seji Sveta FSPN, ki je bila skoraj tri mesece po prejšnji, pa je iz zapisnika že razvidno, da se Kadrovska komisija ukvarja z zapolnitvijo štirih izpraznjenih mest in da ima s tem težave zaradi neusposobljenosti kadrov (FSPN 1976b, 13).

Zanimivo pri sejah Fakultetnega sveta je, da v zapisnikih sploh ni opaziti kakršnih koli ostrih konfliktov z vladajočo Partijo, čeprav vemo, da je bila situacija zelo napeta. Prav tako tega ni zaznati iz zapisnikov Pedagoško-znanstvenega sveta, ki sem jih lahko pridobila. Morda bi se več vsebine razprav na fakulteti lahko razbralo iz magnetogramov.

5 (RE)HABILITACIJA

V začetku osemdesetih let so na FSPN potihnili »bojeviti glasniki« vrnitve političnih, socioloških in komunikoloških znanosti pod okrilje marksizma (Roter 2013, 327–328).

Leta 1981 je sociološka katedra, ki jo je takrat vodil dr. Peter Klinar, sprejela sklep, naj se sproži postopek za rehabilitacijo štirih visokošolskih učiteljev. Dr. Zdenko Roter v svojih spominih posebej poudarja, da ni šlo za rehabilitacijo, ampak za habilitacijske postopke. »Ker so izgubili nazive, smo takrat ocenili, da bi bilo riniti naprej z rehabilitacijo popolnoma neuspešno. [...] Tu moram povedati, da je Kučan, ki je bil takrat v Beogradu, sporočil, da to podpira« (Debeljak in Črnič 2014, 226). Sociološka katedra se je dogovorila, da bodo zahtevali tudi ukinitvev merila moralno-politične primernosti za izvolitev v univerzitetni pedagoški naziv (Roter 2013, 328). V tem času je bil predsednik Fakultetnega sveta Štefan Korošec, ki je bil nekakšen posrednik med fakulteto in politiko in v dobrih odnosih s takratnim dekanom, dr. Roterjem. Vendar vse ni šlo tako gladko. Politika je predlagateljem očitala nedopustnost pobude za ponovno rehabilitacijo četverice profesorjev, politično neprimerno vedenje nekaterih diplomantov te fakultete idr. Na seji Univerzitetne habilitacijske komisije so dekanu Roterju tudi poskušali metati polena pod noge. Predsednik te komisije je želel primer umakniti z dnevnega reda, vendar je delegat CK soglasje oziroma pozitivno mnenje že prej podal (Roter 2013, 357). In tako je dr. Janez Jerovšek prvi dobil zeleno luč za ponovno vključitev v pedagoški proces na FSPN.

Leta 1994 je dr. Aleš Gabrič v zborniku ob 75-letnici Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju UL) sestavil seznam univerzitetnih profesorjev in asistentov, ki so bili po drugi svetovni vojni odpuščeni z Univerze ali pa so morali s pedagoškim delom zaradi političnih in drugih pritiskov prenehati. Zato je takratni rektor UL dr. Alojz Kralj v maju 1997 imenoval posebno komisijo, ki je za senat UL pripravila predloge rehabilitacije univerzitetnih profesorjev, ki so bili odstranjeni zaradi političnih razlogov. Ta komisija je pri svojem delu ugotovila, da je spisek teh oškodovanih ljudi absolutno nepopoln in bi ga bilo treba razširiti. Novi rektor UL, dr. Jože Mencinger, je zato junija 1998 Univerzitetnemu senatu predlagal, naj oblikuje novo komisijo. Senat je v komisijo imenoval dr. Petra Vodopivca, dr. Vladimirja Simiča in dr. Toneta Wrabra, kasneje pa še dr. Aleša Gabriča in dr. Jožeta Ciperleta (Vodopivec 2000, 2–3). Komisija je raziskovala obdobje od začetka druge svetovne vojne do konca sedemdesetih let, ko je moral zaradi političnega pritiska svoje delovno mesto zapustiti dr. France Bučar (Vodopivec 2000, 3). Komisija je med drugim tudi zapisala, da je FSPN 18. januarja 1988 rehabilitiral vse štiri politično odstranjene profesorje: »Univerza v Ljubljani se pridružuje tistim posameznim rehabilitacijam, ki sta jih za svoje učitelje že opravili

Fakulteta za družbene vede (še kot FSPN 18. januarja 1988) in Pravna fakulteta« (Univerza v Ljubljani 1998, 71). Od teh štirih edino dr. Arzenšek ni dočakal ponovne popolne vključitve v pedagoški proces, ker je leta 1989 umrl.

Dokumenta o rehabilitaciji vseh štirih profesorjev iz arhiva FDV nisem dobila.

6 SKLEPI IN ZAKLJUČEK

Vsak politični sistem ima svoje zakonitosti. Enostrankarski sistem si sam ustvarja svoja pravila igre. V takšnem političnem sistemu je Slovenija živela več kot štirideset let. V njem ni bilo ločitve zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti. Vse je obvladovala ena politična opcija s svojimi politično nastavljenimi kadri – Zveza komunistov Slovenije. Ta stranka je prodrla v še tako oddaljeno in zanikrno vaško gostilno. Politika se takrat ni dogajala samo v velikih mestih in daleč stran. Bila je vseobsegajoča. S svojimi lovkami je zaobsegla vsa področja človekovega bivanja: tako gospodarstvo kot tudi vse ostale panoge (šolstvo, visoko šolstvo, zdravstvo, bančništvo, kulturo, infrastrukturo, šport) in se zajedla tudi v vsakdanje življenje posameznika v smislu kontrole, ki so jo izvajali represivni organi, nadzora javnih medijev, koncentracije vojske idr.

V nalogi se osredotočam predvsem na vpliv politike oziroma oblasti na visoko šolstvo, konkretno na Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo ter na štiri visokošolske profesorje, ki jih je oblast označila kot neprimerne za pedagoško delo. Nalogo sem razdelila na pet vsebinsko povezujočih delov, in sicer v predgovoru pojasnujem, zakaj sem se sploh začela ukvarjati s to tematiko, kakšne vire in gradivo bom uporabila, postavila sem dve hipotezi. V historičnem uvodu se najprej osredotočam in pojasnujem nekaj pomembnih prelomnic v zgodovini Jugoslavije in Slovenije do konca šestdesetih let 20. stoletja, nato nadaljujem z dogodki v slovenski zgodovini v šestdesetih in sedemdesetih letih in zaključim s podpoglavjem o odnosu politike do intelektualcev takoj po drugi svetovni vojni. V tretjem poglavju, ki govori o Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, najprej predstavim razvoj celotne Univerze po drugi svetovni vojni in nadaljujem z zgodovino FSPN do preimenovanja v Fakulteto za družbene vede.

Četrto poglavje je v moji nalogi najboljše, saj opisuje celoten potek afere. Najprej opisujem padec oziroma konec vlade Staneta Kavčiča, ki je pripeljal do obračunavanja z visokoškolskimi profesorji, ki naj bi se preveč nagibali proti Zahodu in zahodnjaškim teorijam in opišem univerzitetno kadrovanje po drugi svetovni vojni. Nato analiziram priprave CK ZKS na obračun s profesorji in opišem razprave na najbolj zanimivih sejah ter zanimivo pismo Aleksandra Kutoša Francu Šetincu. Največ prostora posvečam 15. seji Predsedstva CK ZKS, ki je potekala tri dni, in sicer 4., 10. in 11. februarja 1975. Ta seja je bila zame najpomembnejša, saj so na njej predstavili obsežno Poročilo Komisije za oceno razmer na FSPN, s katerim so dobesedno zapečatili akademsko usodo štirih visokošolskih profesorjev. Povzemam zanimive dele razprave na seji ter opišem pripombe profesorjev, študentskega aktiva in Aktiva pedagoško-znanstvenih delavcev. Na tej seji so sprejeli tudi Stališča 15. seje Predsedstva CK ZKS o razmerah na FSPN, ki so jih objavili tudi v javnosti, v časopisu Delo. Zanimivo je bilo prebirati odzive na 15. sejo, saj v novinarskih vrstah ni bilo zaslediti kakršne koli kritike. Konec četrtega poglavja zaključujem za analizo še dveh sej CK ZKS, kjer je še bilo govora o razmerah na FSPN po prepovedi pedagoškega dela profesorjem in s kakšnimi kadrovskimi težavami se po tem sooča fakulteta.

Peto poglavje pa najprej govori o zahtevah sociološke katedre za ponovno habilitacijo štirih odstavljenih profesorjev, ki se je zgodila šele v začetku 80. let in o popolni rehabilitaciji, ki jo je FSPN izvedla leta 1988.

Literature o izbrani temi je bilo malo: nekaj poudarkov v delih dr. Aleša Gabriča, predvsem v članku Odpuščanje zaradi politično-ideoloških vzrokov in nekaj v delu dr. Boža Repeta »Liberalizem« v Sloveniji. Vse ostalo gradivo sem v obliki izvirnega arhivskega gradiva našla večinoma v Arhivu Republike Slovenije, kjer sem v fondu Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije prišla do zanimivih podatkov: zapisnikov sestankov, sej, predloge, pozive, magnetograme sej, vabila, poročila ... Tovrstno raziskovanje arhivskih gradiv mi je bilo doslej neznanka in z veseljem sem se lotila brskanja. Najprej nisem mogla brez pomoči prijaznih delavcev v arhivu. Brez težav in vprašanj sem lahko dostopala do gradiva. Tam so me prevzemali prav posebni občutki: ko prvič vstopiš, te pozdravi prav poseben vonj, škripajoč parket in velike starinske sobane. Ko pa sem odpirala škatlo za škatlo, listala po porumenelih

papirjih, sem začutila prav neverjetno spoštovanje do gradiva kot takega, do neskončno veliko strani, natipkanih s pisalnim strojem, do ogromno arhivskih enot, ki so nam vseskozi vsem dostopne, pa marsikdo med nami sploh ne ve, da obstajajo ... Meni so bili pri obravnavanju teme za diplomsko nalogo arhivski dokumenti najpomembnejša opora, da sem sploh lahko raziskovala in pozneje tudi našla zanimive dokumente, ki so govorili prav o pripravi na odpustitev in o odpustitvi oziroma premestitvi profesorjev na druga delovna mesta. Pri raziskovanju sem naletela tudi na zanimiv citat: »Brez arhivskega gradiva seveda ni verodostojnega zgodovinskega spomina« (Vodopivec 2000, 14), s čimer se zelo strinjam, saj se npr. spomini na to obdobje lahko od pričevalca do pričevalca kar zelo spreminjajo. Arhivsko gradivo pa seveda obstaja in pričuje.

V arhivu na fakulteti za družbene vede pa nisem imela tako prostih rok. Najprej sem zaprosila za zapisnike nekaterih sej Fakultetnega sveta in Pedagoško-znanstvenega sveta in sem jih večino tudi dobila. Nato sem zaprosila še za dokument iz leta 1988, ki bi dokazoval, da so bili vsi štirje profesorji resnično rehabilitirani, in za ostalo dokumentacijo o celotni zadevi, pa je v arhivu FDV niso našli. Žal.

Moj namen v tem delu je bil opisati in analizirati eno izmed bolj odmevnih afer, ki je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zaznamovala takratno Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Skozi ta primer sem želela ugotoviti, po kakšnih metodah je posegala oblast, ko je hotela širiti svoj politični vpliv na takratni univerzitetni študij.

Hipoteza 1, da oblast v vseh nedemokratskih režimih na univerzi nadzira predvsem humanistične in družboslovne fakultete, saj s teh prihajajo poglobljeni kritiki obstoječega režima, se je potrdila. Najprej je bila največja tarča tovrstnega nadzora predvsem Filozofska fakulteta, po ustanovitvi FSPN pa tudi FSPN. Čeprav morda ne vedno upravičeno. Iz poročila Komiteja občinske konference ZK Ptuj je razvidno, da »študentje v delu profesorjev ne vidijo nobene tragedije in da so razmere na nekaterih tehniških fakultetah še slabše« (CK ZKS 1975f). Vendar se oblast takrat z razmerami na tehniških fakultetah ni ukvarjala oziroma če se je to ni bilo tako zelo očitno.

Hipoteza 2, da je bil obračun s profesorji na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo posledica dejstva, da je oblast to fakulteto ocenjevala kot marksistično šolo, njeni profesorji in študentje pa naj bi imeli pomemben vpliv na oblikovanje javnega mnenja, se je potrdila. Oblast oziroma CK ZKS je FSPN ustanovil, da bi si zagotovil šolanje pravih kadrov za pomembne položaje v takratni družbi (politiki, gospodarstvu, kulturi). Sprva ni bilo težav, ko pa so se na fakulteti zaposlili intelektualci, ki so izšli iz povojne generacije, so mirno plovbo fakultete razburkale objave člankov in nekatera predavanja dr. Vladimirja Arzenška, dr. Veljka Rusa, dr. Janeza Jerovška, dr. Tineta Hribarja in še nekaterih drugih profesorjev. Ker naj bi premalo poudarjali marksizem v svojih delih, ker naj bi bili nekritični pri prevzemanju in povzemanju tujih teoretskih modelov, ker naj bi neustrezno pojmovali samoupravljanje in ker naj bi zanemarjali revolucionarno vlogo delavskega razreda in ker naj bi se »obračali« proti zahodnjaškim teorijam in naj bi bili zato podporniki Kavčičeve liberalistične vlade, oblast ni hotela dopustiti, da bi takšni predavatelji vzgajali z zahodnjaškimi tendencami neomadeževano socialistično mladino. Ker so stali za svojimi deli, ker so razmišljali s svojo glavo in ker v teoriji niso videli samo marksizma, temveč tudi drugačno, realnejšo podobo družbenega stanja, jim je oblast prepovedala stik s študenti. Oblast je imela v teh časih intelektualce za edino opozicijo ZKS. Čeprav niso bili organizirani, so očitno predstavljali preveliko grožnjo, da bi mogli nadaljevati s svojim delom v predavalnicah. So se pa vodilni v državi resnično bali javnega mnenja, in to že od priljubljenosti Kavčičeve vlade in samega Staneta Kavčiča dalje. V drugi polovici šestdesetih let so celo prepovedali izvajanje anket o priljubljenosti politikov, tokrat pa so nemalo pozornosti posvečali razpravi o Stališčih 15. seje Predsedstva CK ZKS, da v javnosti ne bi izpadli preveč rigorozni. Preden so bila objavljena v Delu, so jih kar nekajkrat spreminjali in dopolnjevali. Predvsem Sergej Kraigher je poudarjal skrb za vpliv javnega mnenja, saj se je zavedal, da so profesorji družboslovnih in humanističnih usmeritev velikokrat v medijih zaproseni za kakšen komentar ali razmislek o aktualnem političnem dogajanju.

Vsem štirim visokošolskim profesorjem so bili vsaj šest let prepovedani stiki s študenti. Bila jim je sicer ponujena možnost nadaljnjega raziskovanja, ki so jo na koncu, hočeš nočeš, vsi sprejeli, vendar jim je verjetno neka nezapolnjena praznina ostajala. S svojimi strokovnimi članki nikakor niso dosegli tako širokega kroga

študentov, kot bi ga na predavanjih. Šele leta 1981 so se razmere toliko umirile, da si je Katedra za sociologijo upala predlagati ponovno habilitacijo, šele januarja 1988 pa so bili vsi štirje tudi rehabilitirani. Po trinajstih letih.

Na predavanjih se mi dr. Tine Hribar, eden od četverice, nikoli ni zdel zamorjen ali zamerljiv človek. Lahko bi bil, lahko bi v sebi še vedno kuhal zamere. Bil je pravo nasprotje. Vedno poln idej, še vedno v polnem pogonu. Spominjam se, da je dal nam, študentom, še pred objavo v Delu prebrati članek, v katerem je protestiral proti cenzuri oziroma krajšanju nekega drugega njegovega članka v istem časopisu. Še vedno je velik človek s trdnimi, nepopustljivimi stališči. Tako kot nekdanj.

Cilj moje naloge je pravzaprav posebne vrste svarilo, da se kaj takega nikoli več ne ponovi.

7 LITERATURA

1. Benko, Vladimir. 2011. Od Visoke šole za politične vede do Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo. V *Fakulteta za družbene vede: 50 let znanosti o družbi*, ur. Monika Kalin Golob in Anton Grizold, 20–26. Ljubljana: Založba FDV.
2. CK ZKS. 1972. *Magnetogram 29. seje CK ZKS, 4. 11.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
3. --- 1973. *Magnetogram 151. razširjene seje Sekretariata CK ZKS, 28. 2.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
4. --- 1974a. *Magnetogram 184. razširjene seje Sekretariata CK ZKS, 28. 1.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
5. --- 1974b. *O neki alternativni, pismo Aleksandra Kutoša Francu Šetincu, 24. 9.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

6. --- 1974c. *Magnetogram 8. seje Predsedstva CK ZKS*, 26. 9. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
7. --- 1975a. *Pripombe in predlogi na Poročilo Komisije Predsedstva CK ZKS za oceno razmer na FSPN, ki so jih oblikovali na partijskem aktivu pedagoških delavcev in študentov na FSPN*, 20. 1. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
8. --- 1975b. *Magnetogram 15. seje Predsedstva CK ZKS*, 4., 10. in 11. 2. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
9. --- 1975c. *Poročilo komisije za oceno razmer na FSPN v Ljubljani, priloga 1, na 15. seji Predsedstva CK ZKS*, 4., 10. in 11. 2. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
10. --- 1975č. *Zapisnik 15. seje Predsedstva CK ZKS*, 4., 10. in 11. 2. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
11. --- 1975d. *Nekaj najvidnejših stališč s sestanka aktiva študentov ZK, gradivo za 2. točko 15. seje Predsedstva CK ZKS*, 4., 10. in 11. 2. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
12. --- 1975e. *Kritične pripombe na Poročilo Aktiva pedagoško-raziskovalnih delavcev na FSPN*, 15. seja Predsedstva CK ZKS, 4., 10. in 11. 2. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
13. --- 1975f. *Poročila občinskih konferenc ZKS v zvezi z uresničevanjem stališč 15. seje Predsedstva CK ZKS in Poročila Komisije o razmerah na FSPN v Ljubljani*, 5., 13., 18. in 24. 3. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
14. --- 1975g. *Poročilo o uresničevanju sklepov 15. seje Predsedstva CK ZKS o Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo*, 17. seja Predsedstva CK ZKS, 11., 29. 9. in 16. 10. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

15. --- 1976a. *Zapisnik 62. razširjene seje Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS*, 18. 5. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
16. --- 1976b. *Magnetogram 62. razširjene seje Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS*, 18. 5. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
17. --- 1976c. *Poročilo OO ZK na FSPN o uresničevanju sklepov 15. seje Predsedstva CK ZKS, 62. razširjena seja Izvršnega komiteja Predsedstva CK ZKS*, 18. 5. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
18. Čepič, Zdenko. 2005a. Zaton partijskega liberalizma. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 1069–1073. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
19. --- 2005b. Ustava 1974: preureditev jugoslovanske federacije, delegatski sistem in odgovorna ekonomija. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 1094–1104. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
20. Debeljak, Aleš in Aleš Črnič. 2014. Od zavzetega partizana in obveščevalca do cenjenega profesorja in svetovalca. *Teorija in praksa* 51 (2–3): 212–231.
21. *Delo*. 1975. Fakulteta mora biti center revolucionarne marksistične misli, 4 (13. februar).
22. FSPN. 1976a. *Zapisnik 2. seje Fakultetnega sveta*. Ljubljana: FDV.
23. --- 1976b. *Zapisnik 3. seje sveta Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo*. Ljubljana: FDV.
24. Gabrič, Aleš. 1995. *Socialistična kulturna revolucija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

25. --- 2000. Odpuščanje profesorjev Univerze v Ljubljani zaradi politično-ideoloških vzrokov. *Nova revija* 19 (223–224): 17–49.
26. --- 2005a. Intelektualci kot opozicija. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 1024–1026. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
27. --- 2005b. Šolska reforma. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 1035–1038. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
28. --- 2005c. Intelektualci v primežu »svinčenih let«. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 1125–1127. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
29. --- 2005č. Šolstvo od reforme do reforme. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 1143–1147. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
30. --- 2005d. Osvoboditev in vzpostavitev nove oblasti. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 831–836. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
31. --- 2005e. Volitve v Ustavodajno skupščino novembra 1945. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 854–858. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.

32. --- 2006. *Šolska reforma 1953–1963*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
33. Kalin Golob, Monika in Anton Grizold, ur. 2011. *Fakulteta za družbene vede: 50 let znanosti o družbi*. Ljubljana: Založba FDV.
34. Korošec, Tomo. 1996. Ob 35-letnici FDV: poskus periodizacije. V *Slovenska država, družba in javnost*, ur. Anton Kramberger, 15–22. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Mlinar, Zdravko. 1975. *Poročilo dekana Pedagoško-znanstvenemu svetu FSPN o dejavnosti zavoda v študijskem letu 1974/75*. Ljubljana: FDV.
36. --- 2011. Družbeno-politični kontekst in vloga sociologije v delovanju in preobrazbi VŠPV/FSPN/FDV. V *Fakulteta za družbene vede: 50 let znanosti o družbi*, ur. Monika Kalin Golob in Anton Grizold, 27–37. Ljubljana: Založba FDV.
37. Nečak, Dušan in Božo Repe. 2003. *Oris sodobne obče in slovenske zgodovine*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
38. Pirjevec, Jože. 1995. *Jugoslavija 1918–1992. Nastanek, razvoj in razpad Karadjordjevičeve in Titove Jugoslavije*. Koper: Založba Lipa.
39. Prinčič, Jože. 2005. Podržavljanje gospodarstva. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 873–878. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
40. --- 2010. Vlada Staneta Kavčiča in njena gospodarska politika. V *Slovenija – Jugoslavija, krize in reforme 1968/1988*, ur. Zdenko Čepič, 121–141. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
41. Repe, Božo. 1992. »Liberalizem« v Sloveniji. *Borec* 44 (9–10): 675–941.

42. --- 2010. Slovenski »liberalizem« šestdesetih let in vloga Staneta Kavčiča. V *Slovenija – Jugoslavija, krize in reforme 1968/1988*, ur. Zdenko Čepič, 109–120. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
43. --- 2015. *Milan Kučan, prvi predsednik*. Ljubljana: Modrijan.
44. Režek, Mateja. 2005a. Ustavna reforma leta 1953. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 950–952. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
45. --- 2005b. Spopad dveh usmeritev. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 993–998. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
46. --- 2005c. Na pragu reform. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 998–1000. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
47. --- 2005č. *Med resničnostjo in iluzijo*. Ljubljana: Modrijan.
48. --- 2005d. Razpoke v partijskem monolitu. V *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije*, ur. Jasna Fischer, 986–990. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba in Inštitut za novejšo zgodovino.
49. Roter, Zdenko. 2013. *Padle maske*. Ljubljana: Sever & Sever.
50. Rus, Veljko. 2000. Moja jesen 1959. *Nova revija* 19 (223–224): 60–65.
51. *Univerza v Ljubljani*. Dostopno prek: <https://www.uni-lj.si> (2. julij 2016).

52. Univerza v Ljubljani. 1998. Pobuda članicam Univerze v Ljubljani. *Nova revija* 19 (223–224): 70–71.
53. Vodopivec, Peter. 2000. O komunistični univerzitetni politiki in izključevanju učiteljev in sodelavcev Univerze v Ljubljani. *Nova revija* 19 (223–224): 2–14.
54. Žagar, Primož. 1975. Odkrita ideološka konfrontacija z marksizmom. *Delo*. 21 (15. februar).